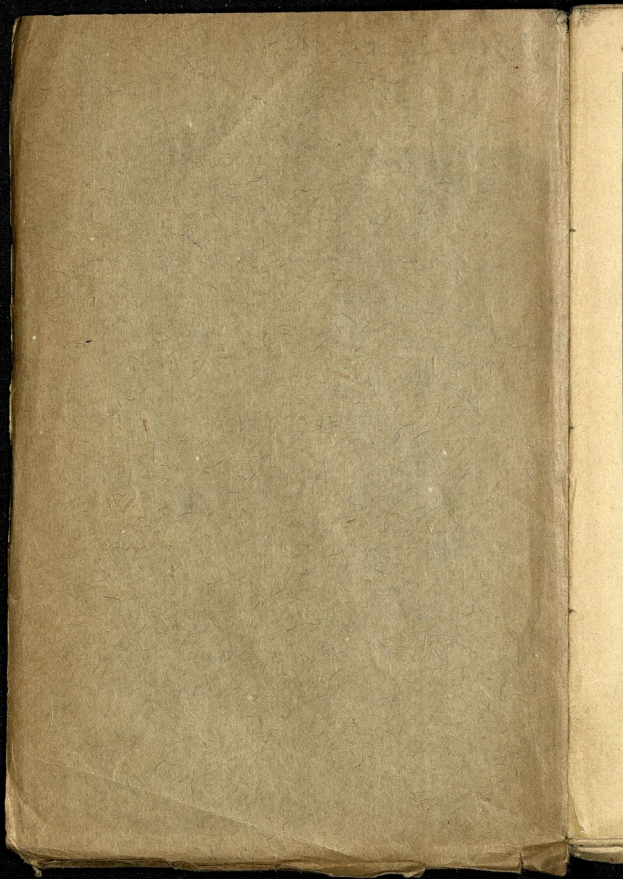

38018

x, f.

1910-11.

38018. VI. X. f.

:: DIJAŠKI ::

ALMANAH

za leto 1910-1911.

K. k. Studienbibliothek Laibach

IZDAJA EKSEKUTIVA NAR.-
RADIKALNEGA DIJAŠTVA.

1.2.11. 81085

Dupl. coll. ad

II 4 38048 4

519.44

7

Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani.
Uredil I. H. Z.

VSEBINA.

	Stran
Predgovor	7
Koledar	9
Razdelitev ur	28
Pristojbine za pisma	32
Primerjalna tabela denarjev	34
Ploskovne mere	36
Počitnice na srednjih in visokih šolah	36
Kolkove pristojbine	37
Vojaška dolžnost	38
 Šolstvo:	
Visoke šole	45
Srednje in strokovne šole	59
 Slovensko srednje- in visokošolsko dijaštvo:	
Naša akademična društva	71
Izobraževalna sredstva v naših visokošolskih mestih	76
Druga slovenska akademična društva	83
Ferijalna akademična društva	84
Slovenska dijaška žurnalistika	87
 Dijaška podporna društva:	
Podporna društva	91
Vzgojevalno in izobraž. društvo „Domovina“	100

Slovensko vseučilišče:	Stran
M—r: Naše priprave za slovensko vseučilišče	103

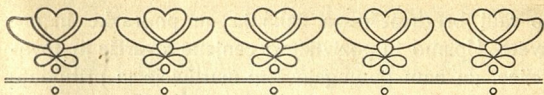
Srednješolski del:

R. K.: Masaryk učitelj in vzor	109
R. K.: Pomen literarne umetnine	113
Društvo slovenskih profesorjev	117

Članki:

Po III. nar.-rad. shodu. — Lev Brunčko	121
O pangermanizmu. — Lev Brunčko	127
Statistika srednješolskega dijaštva	144
Popravek	144

Izdajamo četrtič „Dijaški almanah“ z veliko željo, da se udomači še pri onem številu narodno rad. dijaštva, kjer ga dosedaj še ni bilo. — Poleg drugega prinašamo članek o pangermanizmu; skrajni čas je, da dijaštvo krene iz pretežno rodoljubnega podpiranja na pot proučavanja našega boja za obstanek; kajti kaj nam pomagajo milijoni, če jih ne znamo uporabiti! Iz dijaštva je izšla prva reforma družbe, in ko bo potreba druge, bo zopet poklicano dijaštvo, da jo izvrši. Moramo dospeti do položaja, ko bomo mogli zadržati vsako roko, trgajočo našo zemljo. — Stari a vedno časovni pesmi o samoizobrazbi posvečujemo par strani; napredno naobraženih, delavnih sil potrebujemo; dolžnost srednješolca je, da najde samega sebe in svojo pot — ker akademična svoboda je brezobzirna izzivalka na boj za zmago ali padec. — Tudi mojstru Masaryku čestitamo k 60 letnici. Na kratko, ker smo obširneje storili dolžnost na drugem mestu. — Kar se ostale tvarine tiče, smo potrebno izpolnili; stvar bržčas ni popolna, in

to radi brezuspešnega čakanja na popravke in navete. Upamo in pozivljamo cenjene tovariše in tovarišice, da nam pomagajo tem marljiveje za prihodnje leto, ko bo obhajal „Almanah“ mal jubilej; osvežiti ga hočemo na vseh koncih ter lepo opremiti, da nastopi čil pot nadaljnega obstanka.

Uredništvo.

V PRAGI, 15. maja 1910.

Leto 1911 je navadno in ima 365 dni.

Židovsko leto 5611/12.

Turško leto 1328/29.

Pričetek pomladi 21. marca.

Pričetek poletja 21. junija.

Pričetek jeseni 23. septembra.

Pričetek zime 22. decembra.

Solnčni in lunini mrki.

Obadva, solnce in luna, mrkneta letos dvakrat; solnce dne 28. aprila po noči in 22. oktobra zarano zjutraj, pri nas obakrat nevidno. Luna mrkne dne 13. maja zarano zjutraj in 6. novembra proti večeru, pri nas obakrat deloma vidno.

Lunine spremene:

Mlaj	
Prvi krajec	
Ščep ali polna luna	
Zadnji krajec	

4
KOLEDAR, ° RAZDELITEV
UR, POŠTNE IN KOLKOVNE
PRISTOJBINE, ° VOJAŠKA
DOLŽNOST ° ° ° ° ° °

1	Č	1870 bitka pri Sedanu	
2	P	1807 † franc. pesnik Lebrun-Pindare	
3	S	1883 † Iv. S. Turgenjev; 1834 * Ivan Zajc, hrv. komp.	⊙
4	N	1852 * Janko Kersnik	
5	P	1905 mir med Rusijo in Japonsko	
6	T	1905 otvor. I. nar.-rad. shoda v Trstu	
7	S	1908 I. shod slov. „Svob. Misli« v Ljub.	
8	Č	1841 * češki komponist Ant. Dvořák	
9	P	1828 * Lev Nikolajevič Tolstoj	
10	S	1905 odkritev Prešernovega spomenika v Ljubljani	☉
11	N		
12	P	1798 * Ivan Vesel-Koseski	
13	T	1908 Nemci nap. v Ptuju skupšč. D. C. M.	
14	S	1321 † Dante Alighieri	
15	Č	1812 požar Moskve	
16	P	1906 † Jan Lego, pospeševatelj češko-slovenske vzajemnosti; 1909 III. nar. rad. dij. shod v Ljubljani	⊙
17	S		
18	N		
19	P	1808 * Janez Bleiweis-Trsteniški	
20	T	1908 † Adamič in Lunder	
21	S	1832 † angl. pisatelj Walter Scott	
22	Č	1792 uveden na Francoskem nov revolucijski koledar; 1895 † Pasteur	
23	P		
24	S	1862 † Anton Martin Slomšek	
25	N	1793 druga delitev Poljske	☉
26	P	1860 † Miloš Obrenović	
27	T	1540 jezuitski red potrjen od Pavla III.	
28	S	1842 * nem. pesnik Rud. Baumbach	
29	Č	1892 otvoritev novega dež. gledišča v Ljubljani; 1857 * H. Sudermann	
30	P		

8. Mali Šmaren. — 24. Rupert (na Solnograškem).
28. Václav (na Češkem).

1	S	1817 * laški zgodovinar Eug. Alberi	
2	N	1839 * slikar Hans Thoma	
3	P	1884 † slikar Hans Makart	☉
4	T	1648 Švedje pred Prago	
5	S	1813 Franc. na ljub. gradu kapitulirajo	
6	Č	1905 avstrijska zbornica se izjavi za	
7	P	splošno volilno pravico	
8	S	1803 † Vitt. Alfieri; 1669 † Rembrandt	
9	N	1813 * komponist Giuseppe Verdi; 1846	
10	P	* danski pesnik Holger Drachmann	
11	T	1851 * Simon Rutar, slov. zgodovinar	☾
12	S	1414 Jan Hus nastopi pot v Kostnico	
13	Č	1424 † Jan Žižka iz Trocnova	
14	P	1809 Schönbr. mir, zač. kralj. Ilirije	
15	S	1844 * Simon Gregorčič, * Fr. Nietzsche	
16	N	1630 † astronom Kepler; 1904 ustanovni	
17	P	občni zbor „Tabora“	
18	T	1757 † Réamur; 1869 † S. Jenko	☉
19	S	1813 konec 3dnevne „bitve narodov“	
20	Č	pri Lipskem; 1855 † Mat. Langus	
21	P	1846 * De Amicis	
22	S	1811 * komponist Fr. Liszt	
23	N	1861 * franc. dipl. Camitte Barzère	
24	P	1795 zadnja delitev Poljske	
25	T		☾
26	S	1759 * J. Danton; 1850 * Janez Šubic	
27	Č	1628 * potovalec James Cook; 1835	
28	P	* Jenko, 1874 * Fr. Ks. Meško	
29	S	1783 † franc. fil. in mat. Alembert	
30	N	1860 pariško ljudstvo zavzame rotovž	
31	P	1817 * Karel Havlíček Borovský	

15. Hedviga (v Šleziji).

1	T	1517 Luther objavi 95 verskih stavkov na
2	S	cerkvenih vratih v Wittenbergu ☉
3	Č	1850 Drake se vrne s pota okoli sveta
4	P	1847 † komponist Feliks Mendelssohn-
5	S	Bartholdy
6	N	1893 † komponist P. Iljič Čajkovskij
7	P	1822 † kemik Berthollet
8	T	1620 bitka na Beli gori pri Pragi
9	S	1818 * ruski pisatelj Iv. S. Turgenjev
10	Č	1759 * Friedrich Schiller ☾
11	P	1821 * ruski pis. Fed. M. Dostojevskij
12	S	1809 Francozje odstranijo v Ljubljani z
		vseh poslopij avstr. orla
13	N	
14	P	1847 † Jos. Jungmann, 1716 † Leibniz
15	T	1671 † češ. pedagog Jan. A. Komenský
16	S	1887 † Fran Levstik
17	Č	1858 † Owen Robert, angl. socialist ☽
18	P	
19	S	1828 † komponist Franz Schubert
20	N	1813 * Fran Miklosich
21	P	
22	T	1800 * Franc. državnik Jules Bastide
23	S	1747 * baron Žiga Zois ☽
24	Č	1906 † Sim. Gregorčič; 1832 * Spinoza
25	P	1741 v nasledstv. vojni Praga zavzeta
26	S	1800 * Anton Martin Slomšek
		1855 † Adam Mickiewicz
27	N	
28	T	1792 * filozof V. Cousin
29	S	1881 † Janez Bleiweis Trsteniški
30	Č	1433 konec husitske vojne

1. Vsi svetniki. — 2. Just (v Trstu). — 15. Leopold (na Nižje Avstrijskem).

1	Č	1879 atentat na carja Aleks. II.	☉
2	P		
3	S	1800 * France Prešeren	
4	N	1798 * L. Galvani, ital. fizik	
5	P	1791 † W. A. Mozart; 1880 ustanovni	
6	T	obč. zbor češ. »Ustř. Mat. Školske«	
7	S	1837 prva železnica na Nemškem	
8	Č	1864 prosluli Syllabus Pija IX.; 1832	
9	P	* Björnsterne-Björnson	☾
10	S	1818 * češki politik Fr. Lad. Rieger	
11	N	1755 * prvi slov. dramatik zgodovinar	
12	P	Anton Linhart	
13	T	1799 * H. Heine, 1881 † A. Šenoa, h. pesnik	
14	S	1503 * franc. astronom Nostradamus	
15	Č	1838 † nem. pisatelj Ign. Fessler	
16	P	1803 * graditelj prve žel. Steffenson	☉
17	S	1770 * L. van Beethoven	
18	N	1786 * C. M. v. Weber	
19	P	1787 * nemški pisatelj Oton Kotzebue	
20	T	1837 * A. Foerster, 1639 * Racine fr. dr.	
21	S	1867 v Avstriji vpeljana porotna sodišča	
22	Č	za tiskov. in polit. zločine	
23	P		☾
24	S	1798 * Adam Mickiewicz	
25	N	1569 † Sebastjan Krelj; 1840 * P. II.	
26	P	Čajkovskij	
27	T	1571 * astronom Kepler	
28	S	1789 prva slov. predst. v ljub. dež. gled.	
29	Č	1600 sežg. na ljublj. trgu 8 voz slov.	
30	P	protest. knjig	
31	S	1882 † franc. državnik Gambetta	☉

8. Brezmadežno spočetje D. M. — 14. Spiridion
(v Dalmaciji). — 25. Božič. — 26. Štefan.

1	N	1584	končan tisk Dalmatinove Biblije
2	P	1080	papež Gregor VII. prepove čitanje
3	T		biblije
4	S	1790	revolucija v avstrij. Nizozemju;
5	Č	1797	prva št. „Ljubljanskih novic“
6	P	1829	† češki zgodovinar in jezikoslovec
7	S		J. Dobrovský, 1844 * St. Škrabec
8	N	1642	† Galilei; 1819 † V. Vodnik ☉
9	P	1856	* Anton Aškerc
10	T	1842	prvi grški narodni shod
11	S	1850	* hrv. pisatelj Evgenij Kumičić
12	Č	1887	† Fran Erjavec; 1907 „Prosveta“
13	P		razširi delokrog po celi Cislajtaciji
14	S		☽
15	N	1893	začetek t. zv. „Omladin. procesa
16	P		v Pragi
17	T	1860	* ruski pisatelj A. P. Čehov
18	S	1689	* filozof Ch. Montesquieu
19	Č	1789	* ustanovnik filoz. pozitivizma
20	P		Aug. Comte
21	S	1834	* Dr. Josip Vošnjak
22	N	1561	* angl. filozof Bacon Verulamski ☽
23	P	1788	* angl. pesnik lord Byron
24	T	1732	* franc. pisatelj Beaumarchais;
25	S	1852	† pesnik J. Kollár
26	Č	1886	ustanovitev „Akad. podr. družbe
27	P		sv. Cirila in Metoda“ v Gradcu
28	S	1718	* filozof J. Schlegl
29	N	1901	† Julij Zeyer, češki pisatelj
30	P	1907	se razpusti kur. parl. v Avstriji ☽
31	T	1864	odpr. suženjstvo v sev. Ameriki

1. Novo leto. — 6. Trije kralji.

1	S	1620	začetek protireform. na Češkem
2	Č	1595	† komponist Giov. P. Palestrina
3	P	1758	* Valentin Vodnik
4	S	1815	* J. J. Strossmayer; 1864 potrjena
5	N		pravila „Matiče Slovenske“
6	P	1670	prva slov. gledališka predstava ☉
7	T	1812	* angl. pisatelj Charles Dickens
8	S	1849	† Fr. Prešeren, 1819 * Ruskin, angl.
9	Č		estetik; 1881 † rus. pis. Dostojevskij
10	P	1837	† ruski pesnik Puškin
11	S	1837	* iznajditelj Edison
12	N	1814	avstr. orel zopet izobešen na ljublj.
13	P		rotovžu, konec Ilirije; 1809 * Ch. ☉
14	T		Darwin
15	S	1781	† nemški estetik in pis. Lessing
16	Č	1834	* E. Häckel; 1600 G. Bruno sežgan
17	P	1853	* Jar. Vrchlický
18	S	1564	† M. Luther; 1564 * Gal. Galilei
19	N	1473	* astronom Nik. Kopernik
20	P	1693	* franc. filozof Voltaire
21	T	1846	* češki pesnik Svatopluk Čech ☉
22	S	1810	* komponist Fr. Chopin
23	Č	1677	† filoz. Spinoza; 1685 * komponist
24	P		J. Fr. Händel
25	S	1820	izgn. jezuitje iz Rusije in Poljske
26	N	1802	* franc. pisatelj Viktor Hugo
27	P	1823	* franc. pisatelj Ernst Renan
28	T	1790	uvredena na Franc. porot. sodišča

2. Svečnica. — 28. Pust.

1	S	1894	E. Reclus otvori predavanja na	⊕
2	Č		Svobodni univerzi v Bruselju	
3	P	1903	† češki politik F. Lad. Rieger	
4	S	1852	† ruski pisatelj Nik. Vas. Gogolj	
5	N			
6	P	1836	* Jos. Stritar, 1827 † S. Laplace	
7	T	1881	† slavist Fr. Miklosich; * 1850	☉
8	S		prof. T. G. Masaryk	
9	Č	1793	Danton postavi revol. tribunal	
10	P	1871	Jos. Mazzini, ital. politik	
11	S	1848	slovanski shod v svetovaclavskem kopališču v Pragi	
12	N			
13	P	1881	car Aleks. II. umor. od nihilistov	
14	T	1883	† nem. soc. pisatelj K. Marx	⊕
15	S	1830	franc. geograf Elisee Reclus	
16	Č	1904	† S. Smiles, angl. pisatelj	
17	P	1741	† J. J. Rousseau	
18	S			
19	N	1908	† nem. fil. pis. Ed. Zeller	
20	P	1828	* Henrik Ibsen	
21	T	1685	* komponist J. S. Bach	
22	S	1832	† J. W. v. Goethe	
23	Č	1754	* Jurij Vega	©
24	P	1882	† sev. amer. pesnik Longfellow	
25	S	1904	† franc. romanopis. J. Verne	
26	N	1827	† L. v. Beethoven; 1904 ustan.	
27	P		shod „Prosvete“ v Ljubljani.	
28	T	1592	* Jan Amos Komenský; 1824	
29	S		* nem. naravosl. L. Büchner	
30	Č	1810	Paris se uda „sveti alianci“	⊕
31	S	1868	v Avstriji izdani liber. šol. zakoni	

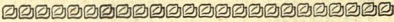
19. Jožef (na Kranjskem), Štajerskem, Koroškem, Tirolskem in Primorskem). — 25. Oznan. D. M.

1	S	1732	* komp. J. Haydn; 1781 † govornik franc. revol. H. Mirabeau
2	N		
3	P	1838	* franc. državnik Gambetta
4	T	1794	obglavljen Danton
5	S	1871	na Francoskem na kmetih proglašena komuna
6	Č		
7	P	1847	* dan. pisatelj I. P. Jacobsen
8	S	1626	† angl. filozof Bacon Verulamski
9	N		1905 † J. J. Strossmayer
10	P	1825	† ustanovnik nem. soc. dem. F. Lassalle; 1744 * J. Japelj, slovenski pisatelj
11	T		
12	S		
13	Č	1855	* slikar Jurij Šubic
14	P	1895	potres v Ljubljani
15	S	1903	† češki slikar Václav Brožík
16	N	1825	† socialni teoretik Saint Simon
17	P	1782	* Ch. Darwin; 1790 † severoamer. državnik Benj. Franklin
18	T		
19	S	1924	† angl. pesnik lord Byron
20	Č	1811	* franc. zdravnik Alph. Baudin
21	P	1805	* kemik K. Balling
22	S	1724	* Immanuel Kant
23	N	1564	* 1616 † William Shakespeare
24	P	1877	začetek rusko-turške vojne
25	T	1599	Olivier Cromwell, angl. politik
26	S	1899	† Dragotin Kette
27	Č	1910	† Björnsterne Björnson, norv. pis.
28	P	1798	Nap. Bon. prvič v Ljub.; 1831 * Fr.
29	S		Levstik; 1883 † Schulze-Delitzsch
30	N	1804	Napoleon se proglasi za franc. ces.

16. in 17. Velika noč.

1	P	1904 † češki komponist Ant. Dvořák	
2	T	1519 † laški slikar Leonardo da Vinci	
3	S	1881 † Josip Jurčič; 1903 † Simon Rutar	
4	Č	1846 * Sienkiewicz, polj. romanopisec	
5	P	1789 začetek velike franc. revolucije ©	
6	S	1818 * social. pisatelj K. Marx	
7	N	1833 * nem. komponist J. Brahms	
8	P	1906 ustanovitev „Adrije“ v Pragi	
9	T	1805 † Frid. Schiller	
10	S	1746 * franc. matem. Gasp. Monge	
11	Č	1905 † hrv. zgodovinar Iv. K. Tkalčić	
12	P	1884 † češki komponist B. Smetana	
13	S	1795 * češki učenjak P. P. Šafařík	Ⓜ
14	N	1771 † angl. soc. pisat. Robert Owen	
15	P	1907 prve volitve v avstrijski parlament	
16	T	na podlagi splošne vol. pravice	
17	Č	1847 otvor. nar. zborov v Frankfurtu	
18	S	1799 † franc. pisatelj Beaumarchais	
19	P	1790 odstranjene predpravice plemstva	
20	S	na Francoskem	
21	N	1784 * nem. dramatik E. Raupach	©
22	P	1813 * Rich. Wagner	
23	T	1809 Avstrijci kapitulirajo v Ljubljani	
24	S	pred Francozi; 1851 † pesnik ili-	
25	Č	rizma Stanko Vraz	
26	P	1869 ustan. „Slovenije“; 1876 † češki	
27	S	zgodovinar Fr. Palacký	
28	N	1641 * J. W. Valvasor	Ⓜ
29	P	1830 Janez Trdina	
30	T	1424 bitka pri Lipanih; 1640 † Rubens	
31	S	1809 † komponist Jos. Haydn	

7. Stanislav (v Galiciji). — 16. Janez Nepomuk (na Češkem). — 25. Vnebohód.

ZAPISKI

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

1	Č	1882 † G. Garibaldi	
2	P	1848 slovanski shod v Pragi	
3	S	1844 * Detlev v. Liliencron; 1324 * Iv. Wiclef	☉
4	N	1788 * L. Prevost, franc. fizik	
5	P	1713 * Ad. Smith, angl. nar. gospodar	
6	T	1369 * Jan Hus; 1389 konec srbske samostojnosti na Kosovem polju	
7	S		
8	Č	1508 * Primož Trubar	
9	P	1871 † filozof. pisatelj Fr. Überweg	
10	S	1580 † epik L. de Camoeus	
11	N	1864 odstavljen Renan radi spisa	☉
12	P	„Življenje Jezusovo“	
13	T	1809 * laški politik Christoforo Negri	
14	S	1798 * češki historik Fr. Palacký; 1872 potrjena pravila „Glasbene Matice“	
15	Č		
16	P		
17	P	1907 prva seja na podlagi spl. vol. pravice izvolj. zbor.; 1901 † Jos. Murn-Aleksandrov	☉
18	N		
19	P		
20	T	1762 v Ženevi sežgani spisi Rousseaua	
21	S	1646 * Leibniz	
22	Č	1767 * nemški učenjak K. W. Humboldt	
23	P	1527 * ital. državnik Nic. Mahiavelli	
24	S	1400 * izumitelj tiska Gutenberg, 1882 † komponist Joahim Raff	
25	N		
26	P	1891 † angl. historiograf S. H. Major	☉
27	T	1907 otvoritev V. vsesokolskega zleta v Pragi	
28	S		
29	Č	1586 † Primož Trubar; 1793 * J. Ressler, izumitelj vijaka	
30	P	1810 * Stanko Vraz	

4., 5. Binkošti. — 14. Ivan Novi (v Bukovini). — 15. Te-
lovo. — 29. Peter in Pavel. — 24. Ivan (v Slavoniji).

1	S	1844 * afriški potovalec Cameron
2	N	1714 * komponist Ch. Wil. Gluck
3	P	1866 bitka pri Kralj. Gradcu ☾
4	T	1591 † komponist Jak. Gallus-Petelin
5	S	1905 † franc. geograf Elisé Reclus
6	Č	1415 sežgan Jan Hus
7	P	1838 * dr. Vatroslav Jagić
8	S	1809 * Lj. Gaj, predbojevnik ilirizma
9	N	1609 ces. Rudolf II. izda majest. pismo
10	P	1834 * Jan Neruda, češki pisatelj
11	T	1781 cesar Jožef II. odpravi v Avstriji ☽
12	S	cenzero; 1880 † angl. dramatik
13	Č	Tom. Tylor
14	P	1905 † Jan. Trdina; 1789 * Fr. Metelko
15	S	1904 I. občni zbor „Prosvete“ v Ljubljani
16	N	1857 † francoski pesnik Béranger
17	P	1790 † angl. nar. ekonom A. Smith
18	T	1870 Pij IX. se proglasi za nezmotljivega;
19	S	64 Neron da zapaliti Rim; ☽
20	Č	1304 † laški pesnik Petrarca
21	P	
22	S	1906 razpuščena prva ruska duma
23	N	1868 razpuščen „Južni Sokol“ v Ljub-
24	P	ljani po 5 letih obstanka
25	T	1398 * laški humorist Fr. Philadelphus ☽
26	S	
27	Č	1841 † ruski pesnik Lermontov
28	P	1750 † kompon. J. S. Bach; 1856 † K.
29	S	Havlíček-Borovský
30	N	1419 začetek husitske vojne; 1546 *
31	P	češki tiskar Veleslavin

5. Sv. Ciril in Metod (na Moravskem). — 20. Ilija (na Hrvaškem). — 27. Ladislav (na Sedmograškem).

1	T	1886 † komponist Fr. Liszt	☾
2	S	1789 odpr. fevd. prava na Francoskem	
3	Č	1492 Kolumb odj. na morje, najde Am.	
4	P	1423 Pražani poraženi od J. Žižke	
5	S	1852 † Fr. Lad. Čelakovský	
6	N	1809 * angl. pesnik Alfr. Tenmyson	
7	P	1814 red Jezuitov od Pija VII. restit.	
8	T	1829 * franc. pisatelj Prévost-Paradol	
9	S		
10	Č	1827 * dr. Lovro Toman	☉
11	P	1844 † Jernej Kopitar	
12	S	1792 Lud. XVI. pripeljan v „Temple“	
13	N		
14	P	1537 ustanovljen jezuitski red	
15	T	1771 * W. Scott, angl. romanopisec	
16	S	1832 * nem. fiziol. in fil. Wundt; 1873	
17	Č	jezuitski red od Klem. XIV. razp.	
18	P	1855 sklenjen avstrijski konkordat	
19	S	1780 * franc. pesnik Béranger	
20	N	1854 † nemški filozof Schelling	
21	P	1878 dobljeno Sarajevo	
22	T	1891 † češki pisatelj Jan Neruda	
23	S	1780 * Jernej Kopitar	
24	Č	1572 šentjernejska noč	☉
25	P	1719 † izumitelj parostroja I. Watt	
26	S	1278 bitka na Moravskem polju	
27	N	1791 na francoskem zakon proglašen	
28	P	za navadno pogodbo	
29	T	1862 † belg. pisatelj M. Maeterlinck	
30	S	1844 * angl. astronom Fr. Baily	☾
31	Č	1589 † Jurij Dalmatin	

15. Veliki Šmaren. — 20. Štefan (na Ogrskem).

1	P		1	N
2	S		2	P
3	N		3	T
4	P		4	S
5	T		5	Č
6	S		6	P
7	Č		7	S
8	P		8	N
9	S		9	P
10	N		10	T
11	P		11	S
12	T		12	Č
13	S		13	P
14	Č		14	S
15	P		15	N
16	S		16	P
17	N		17	T
18	P		18	S
19	T		19	Č
20	S		20	P
21	Č		21	S
22	P		22	N
23	S		23	P
24	N		24	T
25	P		25	S
26	T		26	Č
27	S		27	P
28	Č		28	S
29	P		29	N
30	S		30	P
			31	T

Listopad

1911

Gruden

1	S
2	Č
3	P
4	S
5	N
6	P
7	T
8	S
9	Č
10	P
11	S
12	N
13	P
14	T
15	S
16	Č
17	P
18	S
19	N
20	P
21	T
22	S
23	Č
24	P
25	S
26	N
27	P
28	T
29	S
30	Č

1	P
2	S
3	N
4	P
5	T
6	S
7	Č
8	P
9	S
10	N
11	P
12	T
13	S
14	Č
15	P
16	S
17	N
18	P
19	T
20	S
21	Č
22	P
23	S
24	N
25	P
26	T
27	S
28	Č
29	P
30	S
31	N

Razdelitev ur.

Dnevi	Dopoldne						Popoldne							
	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12	12-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8
Ponedeljek														
Torek														
Sreda														
Četrtek														
Petek														
Sobota														
Nedelja														

Tabela pristojbin za pisma,

Dežela v katero se pošilja	Pisma		Dopis-
	teža v gramih	pristoj- bina v v.	navad. v vin.
Avstro-Ogrska	} do 20 do 250	10 20	5
Bosna in Hercegovina			
Nemčija			
Lichtenstein			
	za vsakih		
Črna gora	15	10	5
Švica	20	25	10
Srbija	15	15	10
Vse ostale, k svetovno-poštnemu društ. spadajoče dežele	15	25	10

Pisem nad 250 *gr* težkih pisemska pošta ne sprejema. Pri rekomandiranih pisemih in pošiljkih se plača poleg navadne pristojbine še 25 vin.; pri ekspresnih 30 vin. Prejemnik ekspresnega dopisa plača poleg tega, če v onem kraju ni pošte, še slugi za vsakih 7 in pol *km* 1 K. Tiskovine morajo biti zavite tako, da se lahko pregleda njih vsebina; obsegati ne smejo nikakoršnih pisanih prilog. V notranjem prometu ter v prometu z Nemčijo ne smejo prekoračiti teže 1 *kg*, v ostalem svetovno-poštnem prometu pa ne 2 *kg*. — Poštne nakaznice se sprejemajo le do 1000 kron. — Pristojbina znaša:

do 20 K	K —10
od 20 " do 100 K	" —20
" 100 " " 300 "	" —40
" 300 " " 600 "	" —50
" 600 " " 1000 "	1.—

V Bosno, Hercegovino, Novi Bazar in Srbijo je plačati: do 40 K 20 vin., do 100 K 40 vin., do 300 K 80 vin., do 1000 K

dopisnice, tiskovine in vzorce.

nice	Tiskovine		Vzorci		
	z odgov. v vin.	teža v gramih	pristojbina v v.	teža v gramih	pristojbina v vin.
10		do 50	3		
		50—100	5	do 250	10
		100—250	10		
		250—500	20	250—350	20
		500—1000	30		
	za vsakih		za vsakih	najmanj	
10	50	5	50	5	10
20	50	5	50	5	10
20	50	5	50	5	10
20	50	5	50	5	10

2 K. V Nemčijo in Turčijo je plačati: do 40 K 20 vin., za vsakih nadaljnih 20 K 10 vin. V druge države: za vsakih 25 K 25 vin. do 100 K; od 100 K do 1000 K za vsakih 50 K 25 vin. Za Angleško, Irsko in Združene države Sev. Amerike pa za vsakih 25 K 25 vin. — Za brzojavke se računa pristojbina po besedah. Za Avstro-Ogrsko, Bosno in Hercegovino ter Nemčijo velja beseda 6 vln., najmanjša prisiojbina za brzojavko pa 60 vin. — Vozna pošta odpošilja denarna pisma in zavoje z denarjem, pisma brez vrednosti, ki tehtajo nad 250 gr, vozno blago do 50 kg, pošiljatve proti poštnemu povzetju. Denarna pisma se oddajajo odprta (le nad 1000 K in do teže 250 gr) ali pa zaprta. Pri teh se mora zavita denarna vsota navesti po svojih delih; pošta jamči le za izročitev nepokvarjenega ovitka, ne za vsebino. Pristojbina za vožno pošto je do 5 kg in do oddaljenosti 10 milj 30 vin., do 5 kg in nad 10 milj 50 vin. Ako je teža večja od 5 kg, se ravna pristojbina po teži in oddaljenosti.

Primerjalna ta-

Država	Denarna jednota
Avstro-Ogrska	1 krona (100 vin.) ==
Angleška	1 lib. sterl. (20 shil. à 12 penc) ==
Belgija	1 frank (100 centim.) ==
Bolgarska	1 lev (100 stotink) ==
Danska	1 krona (100 oerov) ==
Francoska	1 frank (100 centim.) ==
Grška	1 drahma (100 lepta) ==
Laška	1 lira (100 centezim.) ==
Nemška	1 marka (100 pfen.) ==
Nizozemska	1 hol. gold. (100 cent.) ==
Norveška	1 krona (100 oerov) ==
Portugalska	1 milreïs (1000 reïsov) ==
Rumunska	1 lei (100 bani) ==
Ruska	1 rubelj (100 kopejk) ==
Srbska	1 dinar (100 para) ==
Španska	1 peseta (100 cetim.) ==
Švedska	1 krona (100 oerov) ==
Švicarska	1 frank (100 centim.) ==
Turška	1 piaster (40 para) ==
Združ. države	1 dolar (100 centov) ==

bela denarjev.

Približna vrednost (ravna se po kurzu)									
Avstr. veljave		Angl. veljave		Franc. veljave		Nemške veljave		Ruske veljave	
K	vin.	Sh.	pen.	Fr.	cent.	M	pf.	Rb	kop.
1	—	—	10	1	5	—	85	—	26
24	2	20	—	25	—	20	—	6	17·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
1	32	1	2	1	43·5	1	15	—	35·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
1	17	1	—	1	25	1	—	—	30·8
1	98	1	8·4	2	12·5	1	70	—	52·4
1	32	1	2	1	43·5	1	15	—	35·5
5	32	4	5	5	61	4	54	1	38·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
3	81	3	3 ^a	4	5	3	24	1	—
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
1	32	1	2	1	43·5	1	15	—	35·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	22	—	19·6	—	22	—	18	—	5·6
4	93·5	4	4	5	41·5	3	33	1	33·6

Ploskovne mere.

1 ruska vrsta	1067	metrov
1 angl. milja	1609	”
1 morska milja vseh narodov	1852	”
1 franc. morska milja	5556	”
1 geografična milja	7420	”
1 danska milja	7532	”
1 švedska milja	10688	”
1 norveška milja	11295	”
1 stopinja ekvatorja (15 geog. milj)	111300	”

Počitnice na srednjih in visokih šolah.

a) Srednje šole:

Šolsko leto traja od 16. septembra do 15. julija (zadnji 2 leti provizorno do 5. julija). V glavnih deželnih mestih se neha poduk pred ustmeno maturo, če pade ta v dobo od 1. do 15. julija. Prvi tečaj konča v soboto pred 16. februarjem, semestralne počitnice so 3 dneve; božične počitnice trajajo od 24. decembra do 2. januarja inkl., velikonočne od velike srede do torčka po veliki noči inkl., binkoštno od sobote pred binkoštno nedeljo do torčka po nji. Na imendan cesarja in cesarice je prosto, dalje ob vseh svetnikih in dva dni, ki jih da prosto ravnatelj.

b) Na visokih šolah:

Šolsko leto se deli v zimski in poletni semester. Zimski se začne 1. oktobra in traja ekskl. do četrtega pred cvetno nedeljo. Poletni semester se začne v četrtek po velikonočnih praznikih in traja do zadnjega julija. Božične, velikonočne in binkoštno

počitnice se ravnaajo po navadi predavanj posameznih docentov. Zadnje 3 dni v postu in na pepelnično sredo ni predavanj. Na tehnikih trajajo glavne počitnice od 1. avgusta do 1. oktobra, božične od 23. decembra do 6. januarja, velikonočne od četrtega pred cvetno nedeljo do nedelje po veliki noči; prosti so torek in sredo po binkoštih. Vseh vernih duš dan, v postu ponedeljek, torek in pepelnična sredo.

Kolkovne pristojbine.

Kolki za pobotnice:

od	K	4	do	40	K	—14
"	"	40	"	80	"	—26
"	"	80	"	120	"	—38
"	"	120	"	200	"	—64
"	"	200	"	400	"	1·26
"	"	400	"	600	"	1·88
"	"	600	"	800	"	2·50
"	"	800	"	1600	"	5·—

Absolutorij	" 2·—
Domovinski list	" 1·—
Immatrik. list	" 2·—
Indeks (za vsak tečaj)	" —30
Krstni list	" 1·—
Potni list	" 2·—
Pravila društvena, naznanilo	" 1·—
" društvena eks. prepisa, pola	" —30
" društvena eksemplar s potrdilom	
polit. urada, prva pola	" 2·—
vsaka nadaljna pola	" 1·—
Prepis (za vsako polo)	" 1·—
Reverz	" 1·—
Spričevalo zrel., o teoret. skušnjah na vis.	
šoli, iz drž. knjigovodstva	" 2·—

Spričevalo semestralno, kolokvijsko	K.	—30
Verifikacija podpisa sodnijska za 1 podpis	„	2.—
„ „ notarska za 1 podpis	„	1.—
„ „ za vsak nadaljni podpis, sodnijska	„	1.—
„ „ notarska	„	—50
Vojaške zadeve: za oprostitev od voj. vaj		
za nabor v drugem kraju	„	1.—
Zabave, koncerti, gled. predstave z vstopnino, prošnja za dovoljenje	„	2.—
Zdravniško spričevalo	„	1.—

Vojaška dolžnost.

Nikakor ni mogoče, naštetih vse brezštevilne predpise, ki se tičejo vojaške službe; zato se omejimo le na splošnejše informacije. Podrobnosti najde vsakdo v slučaju potrebe v dotičnih predpisih. Sploh pa je najbolje obrniti se na vojaškega referenta pri okr. glavarstvu (magistratu) ali pa na kako vojaško informacijsko pisarno, posebno v zamotanih slučajih.

Právico do enoletne vojaške službe imajo:

I. V armadi: absolventje višje srednje šole*) (realke, gimnazije, vis. gospod. šole, učiteljišča, trg. akademije in podobnih srednjih šol), če so šolo absolvirali do 1. vinotoka nabornega (21.) leta, (zrelostni izpit se ne zahteva, treba je pa v tem slučaju služiti na lastne stroške), dalje oni, ki so napravili takozvani inteligentni izpit. Na ta izpit opozarjamo posebno one, ki morajo iti k naboru pred zadnjim letom svojih srednješolskih študij; po informacije naj se obrnejo na vojaškega referenta pri okrajnem glavarstvu (magistratu) kar najprej, da bodo imeli

*) Absolventje realke brez mature morajo imeti inteligentno skušnjo!

čas pripraviti se na izpit, ki ga morajo napraviti še pred naborom. — Enoleten prostovoljec si lahko izbere polk, rje more si pa izbrati posadke.

Službo je v splošnem treba nastopiti najkasneje 1. vinotoka v onem letu, ko je izpolnjeno 24. leto. Slušatelji zdravilstva nastopajo polletno aktivno službo najpozneje 1. maj. travna 25. leta svoje starosti; drugo polovico službe pa nastopijo po svoji promociji kot zastopniki asistentov pri voj. zdrav. institutih, toda najpozneje do 1. maj. travna 28. leta svoje starosti. Kdor do te dobe ni izvršil svojih studij, mora odslužiti drugo polovico kakor ostali prostovoljci.

Farmacevti, ki so do 1. sušca nabornega leta napravili tirocinalni izpit, nastopajo službo kot diplomirani magistri farmacije. Kdor pa ne doseže diplome do 1. vinotoka svojega 26. leta, izgubi to ugodnost.

Veterinarci, ki so začeli študirati živinozdravništvo vsaj do 1. sušca svojega nabornega leta, nastopijo enoletno službo po dobitvi diploma. Kdor diploma ni dobil do 1. vinotoka svojega 24. leta, izgubi ugodnost enoletne službe.

II. Pri vojni mornarici: 1. redni slušatelji tehnike, stroj. teh. oddelka; 2. absolventje viš. ind. šole, 3. slušatelji navtičnih šol.

Kdor na konci prostovoljskega leta ni napravil častniške skušnje, mora dostikrat služiti še drugo leto (tudi na drž. oz. svoje stroške), obdrži pa lastnost enoletnega prostovoljca; skušnjo lahko ponovi. — Pravico do enoletne službe izgubi, kdor je bil obsojen radi prestopka storjenega iz dobičkarije, prestopka proti nramnosti ali zločina.

Kdor ima pravico do enoletne vojaške službe, mora oddati prošnjo, ki je kolka prosta, najpozneje do konca svečana (!) nabornega leta

okrajnemu glavarstvu (v avton. mestih magistratu), v katerem ima domovinsko pravico, ali pa najpozneje naborni komisiji pri glavnem (ne pri naknadnem!) naboru. Kdor odda prošnjo šele pri glavnem naboru, mora navesti zadosten vzrok, zakaj ni mogel vposlati prošnje že v svečanu. Izročiti mora prošnjo pred zdravniško preiskavo. Vsakdo naj gleda, da stori vse vsaj v svečanu, da pozneje nima sitnosti, kajti v slučaju zamude ne pomaga nobena prošnja niti na cesarja. Služiti se mora potem tri leta.

Komur se je dovolilo, da gre k naboru drugje, ne v domačem kraju (informacije za to se dobe od voj. referenta pri okrajnem glavarstvu, mora kljub temu oddati prošnjo pri domačem okrajnem glavarstvu (magistratu), nikakor pa ne šele pri naborni komisiji.

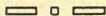
Prošnja, ki jo mora vložiti vsak slovenski dijak v slovenskem jeziku, naj se glasi tako-le: Slavno c. kr. okrajno glavarstvo (oziroma sl. mestni magistrat) v J.! Podpisani prosi za pravico enoletne vojaške službe na državne (lastne) stroške z nastopom prezenčne službe v (pehotnem, topničarskem itd.) polku št. ... v J. s 1. vinotokom 19... (medicinci: s 1. mal. travnom 19...) in prilaga: 1. Spričevalo (iz zavoda, ki mu sploh daje pravico do enoletnega prostovoljstva, torej: ali potrdilo frekventacije z visoke šole, ali maturitetno spričevalo, ali spričevalo iz zadnjega razreda srednje šole, ali pa spričevalo, da je napravil inteligentni izpit). 2. Vstopni list (izdan od okr. glavarstva oziroma magistrata). 3. Krstni list. Poleg tega: *a*) za prosilce na državne stroške. 4. Ubožni list (dá ga pristojna občina, potrdi župnik: potrebna je opomba, da prosilec ne more vplačati 348 K). 5. Rodbinski list (Familienausweis); formularji se dobe po 2 vin. v Učiteljski tiskarni v Ljubljani, če jih nima v zalogi župnik, ki mora to listino potrditi). — *b*) za prosilce na lastne stroške. 6. Reverz (potrdilo očeta oziroma

varuha, da bo sin [varovanec] služil na svoje lastne stroške).

Osmošolci gimnazijci, ki pridejo k naboru, naj vložijo do konca svečana ravnotako opremljeno prošnjo samo za varstvo enoletnega prostovoljstva, po maturi pa do konca malega srpana definitivno prošnjo za enoletno prostovoljstvo z zrelostnim pričevalom kot prilogo. Kdor prosi za enoletništvo pred 21. letom, naj vложи prošnjo vsaj do kimovca dotičnega leta in mora priložiti tudi dovoljenje očeta, da sme vstopiti k vojakom.

O ugodnosti slušateljev vis. šol v dobi voj. službe glej tozadevne naredbe v visokošolskih zbirkah zakonov, ki jih dobi vsakdo pri vsprejemu na visoko šolo.

Srednješolskim dijakom, ki še nimajo pravice do enoletnega prostovoljstva — k tem se štejejo tudi realci v 7. razredu — a že pridejo k naboru, se priporoča, da napravijo najpozneje v svečanu pred naborom usposobljenostno skušnjo za enoletno prostovoljstvo (inteligentno skušnjo). Za 3. armadni voj se ta skušnja lahko dela v Gradcu, Ljubljani (tudi v slovenskem jeziku) in v Trstu. Skušnja obsega dva jezika, eden kot glavni, drugi kot stranski, zemljepis, zgodovino, matematiko, fiziko, kemijo in prirodopis (botanika, zoologija, somatologija, mineralogija) približno v obsegu srednje šole. Taksa je 24 K. Prošnja se naj vložijo na pristojni (3.) armadni voj vsaj en mesec prej, kakor se hoče delati skušnja. Ta skušnja pa daje pravico le k enoletništvu na lastne stroške.

ŠOLSTVO

Visoke šole.

Splošni del.

Slovensko dijaštvo pohaja v večjem številu visoke šole na Dunaju, v Gradcu in Pragi, kjer posebno v zadnjem času število slovenskih visokošolcev precej raste. V interesu slovenskih dijakov samih bi bilo želeti, da bi v kar največjem številu posečali češke visoke šole. Tam niso izpostavljeni — kakor je to na Dunaju in v Gradcu — šovinizmu nemško-nacionalnih profesorjev, ki je prepogosto vzrok, da nardjen in marljiv slovenski dijak pri skušnji propade. Tudi v materijelnem oziru moramo Prago kot jako ceno mesto le priporočati. Res je sicer, da filozofom za sedaj skušnje napravljene iz nemščine na češki univerzi ne veljajo za naše srednje šole in da se iz slovenščine ne morejo tam napraviti izpita, ali juristi, tehniki in medicinci naj bi izključno študirali v Pragi in obrnili hrbet nam neprijaznim nemškim visokim šolam. Poleg vsega tega mora iti naše stremljenje po uresničenju naših vseučiliških zahtev za tem, predvsem doseči provizorij slovenskega vseučilišča na češki univerzi v Pragi, dokler še vršimo priprave za lastno vseučilišče. V tem edino vidimo realno pot k lastnemu vseučilišču. Slovensko dijaštvo bode gotovo prvo, ki bo podpiralo našo delegacijo pri teh zahtevah in se koncentriralo na praških visokih šolah. — Komur razmere le količkaj dopuščajo, naj bi pogledal za kak tečaj v tujino, na

kako francosko, angleško ali nemško visoko šolo; germanistom ter modernim filologom je to skoro neobhodno potrebno.

Za prvoletnika je potrebno, da si prinese s seboj na vseučilišče:

1. par od sodnije potrjenih z 1 K kolekovanih prepisov maturitetnega izpričevala;

2. več ubožnih listov (za visoko šolo je poseben formular, ki ga lahko naročiš v Učiteljski tiskarni v Ljubljani) potrjenih od župana, župnika, davčnega, zemljeknjižnega urada in politične oblasti. En formular stane 4 h;

3. svojo fotografijo brez kartona, ki se rabi pri vpisu in pozneje kot legitimacija;

4. na praških visokih šolah se še poleg tega zahteva potrdilo, da je slušatelj za vpisno leto prost vojaške službe; če je odslužil vojake, zadošča vojaški pas, če ne, si je treba priskrbeti potrebno potrdilo pri glavarstvu oziroma magistratu.

5. dobro je, če se naroči že v počitnicah od portirja univerze seznamek predavanj in akademiške postave (za vsako fakulteto posebej); vsako stane — na raznih nniverzah različno — 20 do 40 h; znesek se pošlje v znamkah.

Prva skrb, ki jo ima dijak s prihodom na visoke šole, je skrb za stanovanje. Cene stanovanj so različne. Navadno so pač stanovanja, ki so blizu univerze, tudi najdražja. Za enega stane soba povprečno 16—30 K mesečno, za dva okoli 24—36 K mesečno. Zajutrak pride mesečno na 6 K. Stanovanja s popolno oskrbo pridejo na 50—70 kron, vendar je večina na Dunaju in v Pragi v menzah, v Gradcu pa v gostilnah. Dalje je treba predvsem skrbeti za pravočasno vpisanje na univerzi (tozadevne informacije pri posameznih visokošolskih zavodih.) Veliko breme, ki ga prevzema na svoje rame skoro $\frac{3}{4}$ slovenskih dijakov, ki prihajajo na visoke šole, je gmotna skrb.

Ne biti tukaj preveč brezupen in nepodjeten, na drugi strani pa tudi ne imeti preveč rožnatih nad, ki ravno v tem pogledu dijaka le prepogostokrat varajo in ga storijo brezbriznega. Predvsem naj nikdo ne prihaja na visoke šole s posebnimi upi na instrukcije, če nima teh mogoče že prej zagotovljenih. Glavna in pri večini edina podpora, ki je sigurna potrebnemu dijaku, je podpora naših slovenskih podpornih društev in deloma tudi drugih podpornih društev na univerzi. (O tem glej rubriko »Dijaška podporna društva«.)

Poleg teh popolnoma gmotnih vprašanj, je še vrsta drugih, ki zahtevajo največje pozornosti in katerim edino naj bi bilo posvečeno vse stremljenje dijaka. Akademična leta, to je čas, ko se nudi dijaku, ki prihaja na visoke šole po ogromni večini z vsemi slabimi odznaki današnje srednješolske vzgoje, najboljša prilika izpolniti velike vrzeli, ki jih je pustila na njem srednja šola, se iznebiti suženjskih srednješolskih nazorov. Čas visokošolskih študij, to je menda ona najkrasnejša doba v življenju vsakega akademično izobraženega človeka, ko si more z dragocenim priznanjem svobodnega akademiškega meščana, z mladostno energijo prosto širiti svoje duševno obzorje, poiskati si notranje podlage za svoje ravnanje. Zatorej ne tratiti teh krasnih let, ampak takoj od početka gledati svoj poklic v strokovnem in splošnem izobraževanju. Škoda vsakega lahkomiselno, brezplodno ubitega dneva. Menda je ravno ta veliki razloček med srednješolcem kot nezrelim dečkom, čigar kretnje zasledujejo na vsak hip, in med že popolnoma samostalnim visokošolcem vzrok, da se omami marsikak abiturijent in spregleda velike naloge svojega dijaškega poklica. Poleg strokovnega štu dija jeneobhodno potrebno si izpolnjevati splošno znanje in si pripraviti na ta način tem večjega razumevanja in vpogleda tudi v svoji lastni stroki. Neizčrpljiv vir nudi dijaku pri samoizobraže-

vanju v vseučiliških mestih cela vrsta važnih knjižnic ali za akademika popolnoma brezplačno dostopnih čitalnic. (Natančnejše informacije v rubriki „Izobraževalna sredstva v naših vseučiliških mestih“). Drugo, kar zahtevamo od dijaka, je zanimanje za javno življenje. Mnogo praktičnega se more iz njega naučiti dijak; življenske skušnje drugih ljudi mu morejo kazati tem jasnejšo pot v bodočem poklicu, storiti ga tem previdnejšega in neustrašnejšega v njegovem nastopanju. Slednjič imajo velik vzgojevalen pomen za dijaka naša akademična društva. Od vsakega je želeti, da posveča svojemu društvu vedno del svojih moči. Danes, ko so naša društva torišča smotrenega in najresnejšega dela, mu bode prinesla udeležba pri društvenem delu vedno največjih koristi.

1. Vseučilišče.

Na Avstrijskem obstojajo popolne univerze z vsemi štirimi fakultetami na Dunaju, v Pragi (češka in nemška), v Gradcu, v Inomostu in Krakovu. Vseučilišči v Lvovu in Černovicah nimata medicinske fakultete. Naše informacije o vseučilišču se tičejo le juridične, filozofične in medicinske fakultete. Glede teološke fakultete je vse napredno dijaštvo mnenja, da ta fakulteta ne spada na znanstveno učilišče, ker se omrežena z dogmami, silabi, indeksi itd. ne more in ne sme svobodno znanstveno razvijati.

Splošne informacije: Zimski tečaj traja od 1. oktobra do četrтка pred cvetno nedeljo: letni tečaj se prične v četrtek po vel. noči ter konča zadnjega julija. Vpisuje se 8 dni pred in 8 dni po začetku tečaja; v tej dobi se oddajajo tudi prošnje za oproščenje kolegnine. Pri vpisovanju se je treba izkazati z zrelostnim spričevalom (ter ponekod z izkazom o vojaški službi, ki ga izgotovi okrajno glavarstvo, oz. magistrat). Dalje je treba izpolniti dva nacionala ter indeks. Kolegnina znaša za vsako tedensko uro na

tečaj K 2'10, vpisnina enkrat za vselej 10 K. Kolegnine je oproščen abiturijent, ki se izkaže z ubožnim ter z odličnim zrelostnim spričevalom; k prošnji se priloži še eden nacional. V ostalih informacijah, ki se tičejo načina vpisovanja, oproščenja kolegnine, prestopa z ene fakultete na drugo itd., se naravno ne moremo spuščati v podrobnosti in izčrpati preobširnega gradiva; zato se bode treba marsikomu obrniti po svet k starejšemu tovarišu, ali pa v naše akademične organizacije, ki pojdejo vsakemu radevolje na roko.

A. Juridična fakulteta. Študij traja 8 tečajev ter ima sezidati trden teoretičen temelj v vseh strokah pravniške vede. Pravnik je sposoben za javno službo, če je z uspehom napravil tri državne izpite, in sicer:

a) **Historično-pravni.** Za tega so določeni trije termini, in sicer v začetku 4. in koncem 4. ter v začetku 5. semestra. Pripuščen je oni, ki je poslušal skupno vsaj 72 tedenskih ur, in sicer te-le predmete: rimsko (20 ur), cerkveno (7 ur) in nemško pravo (10 ur), dalje avstrijsko zgodovino (5 ur) in na filozof. fakulteti praktično filozofijo (4 ure); z ostalimi 26 urami disponira poljubno. Oni, ki nastopijo v mesecu oktobru vojaško službo in se hočejo priglasiti k izpitu šele v jeseni po dokončanem 4. sem., morajo prositi na dekanatu za izredni termin v mesecu septembru.

b) **Sodni (judicielni).** Za tega se zahteva absolutorij, ki ga je možno dobiti po 8. semestru. Predmeti so avstr. privatno pravo (18 ur), avstr. trgov. in menično pravo (7 ur), avstr. civilni sodni proces (12 ur) in avstr. kaz. pravo in proces (10 ur). Izpit se lahko dela tudi že koncem 8. tečaja.

c) Predmeti tretjega, političnega izpita so: splošno in avstr. drž. pravo (5 ur), upravna veda in avstr. upravno pravo (6 ur), narodno gospodarstvo in narodno-gospodarska politika (10 ur), finančna

veda z ozirom na avstr. fin. zakonodajo (5 ur). Za judičielni in politični izpit se izprašuje razen v počitnicah, skozi celo leto.

Pravniški doktorat. Da se ta doseže, je treba po absolutoriju napraviti tri rigoroze. Vse tri rigoroze je treba napraviti na enem in istem vseučilišču. Pristojbina za vsakega znaša 120 K, promočna pristojbina tudi 120 K.

B. Medicinska fakulteta ima nuditi slušatelju teoretično in praktično strokovno izobrazbo. Študij je precej naporen, absorbira skoro vse sile in je tudi precej drag (drage knjige, preparati, visoke pristojbine itd.), tako da je revnim dijakom od dne do dne manj pristopen. Študij traja 10 semestrov, v katerih je treba imeti zapisanih najmanj po 20 tedenskih ur.

Doktorat vsega zdravilstva doseže, kdor napravi tri rigoroze na enem in istem vseučilišču. Prvi se dela po 4. sem. iz splošne biologije, fizike, kemije, anatomije, histologije in fiziologije. Drugi 6 semestrov po prvem, iz patol. anatomije, farmakologije, notranjega zdravilstva, otroškega zdravilstva in psihiatrije. Tretji iz kirurgije, porodništva in ginekologije, očesnega zdravilstva, dermatologije, higijene iz sodnega zdravilstva. Pristojbine so 120 K, 130 K, 140 K, ona za promocijo 120 K.

C. Filozofična fakulteta ima na eni strani gojiti vedo brez ozira na prakso, na drugi pa vzgajati srednješolske učitelje. Ti dve nalogi pa se dasta pogosto prav težko spojiti. Filozofske fakultete glavna napaka je njena nesistematičnost: dijak posluša, kar hoče, profesor predava, kar in kakor hoče. Zato je bolj kot kje drugje treba, da se dijak obrne po svet k starejšemu tovarišu ali pa k profesorju samemu. Kdor se prihlasi k državni skušnji, mora dokazati, da je bil vsaj 7 semestrov redni slušatelj na vseučilišču, od teh najmanj 5 semestrov na filoz. fakulteti, dalje mora predložiti izpričevalo o kolokvijih iz pedagogike,

filozofije in higijene. Skupine predmetov so sledeče: *a)* klas. filologija, t. j. latinščina in grščina kot glavni predmet, poučevalni jezik kot stranski predmet; *b)* nemščina ali pa poučevalni jezik kot glavni predmet, latinščina in grščina kot stranska predmeta; *c)* zemljepisje in zgodovina kot glavna predmeta; *d)* matematika in fizika kot glavna predmeta; *e)* naravoslovje kot glavni predmet, matematika in fizika kot stranska predmeta; *f)* filozofija z grščino kot glavnim in latinščino kot stranskim predmetom ali pa z matematiko kot glavnim in fiziko kot stranskim predmetom. Poleg teh skupin z omejitvijo na realke: *g)* eden modernih jezikov (francoščina, italijanščina, angleščina) z nemščino ali poučev. jezikom kot glavna predmeta; *h)* angleščina kot glavni, francoščina ali nemščina ali poučni jezik kot stranski predmet; *i)* matematika kot glavni predmet ter bodisi deskriptivna geometrija kot glavni ali pa geometr. risanje ali fizika kot stranska predmeta; *j)* naravoslovje in kemija bodisi kot glavna predmeta ali pa eden obeh kot glavni in kot stranska predmeta dva sledečih: matematika, fizika, kemija, prirodopis, zemljepis, geometrično risanje pa samo z matematiko.

Druge skupine od tu navedenih niso dopuščene. Osobito bi priporočali študij modernih jezikov, ker tu nimamo še skoro nič svojih učnih moči, manj druge skupine (posebno matematiko in fiziko, zgodovino, tudi klas. filologijo), ker so te stroke na naših srednjih šolah že večinoma zasedene z mlajšimi močmi, tako, da se ne more tu več sigurno računati na hitro dosego definitivnega mesta.

Kdor hoče doseči filozof. doktorat, mora dokazati, da je bil 8 sem. na filozof. fakulteti ter predložiti znanstveno razpravo (disertacijo). Nato napravi dva rigorosa (iz glavnega predmeta dveurni in iz filozofije enourni). Pristojbine znašajo 240 K.

Farmacija. Študij traja najmanj 4 semestre. Farmacevti so izredni slušatelji filozofske fakultete;

zahteva se 6 gimnazijskih razredov, predhajajoča 3 letna praksa (kdor ima maturo, mu zadostuje 2 letna) ter spričevalo o tirocinalnem izpitu. V dosego diplome magistra farmacije se zahteva 3 skušnje in 1 rigoroz. Takse za skušnje znašajo po 60 K, za rigoroz 140 K. — Skušnje je treba delati na filozofski, rigoroz na medicinski fakulteti.

2. Tehnika.

Tehnične visoke šole imamo v Avstriji v Pragi (češko in nemško), v Brnu (češko in nemško), na Dunaju, v Gradcu, v Lvovu in Krakovu (obratno tehnično akademijo). Kot redni slušatelji se sprejmejo na tehniki oni, ki se morejo izkazati z zrelostnim spričevalom realke. Ravno tako je pa tudi gimnazijskemu abiturijentu pot na tehniko odprta; napraviti mora samo izpit iz opisne geometrije, (ki je pa malenkosten, tako, da sploh ne more ovirati gimnazijca pri vstopu na tehniko) ter iz prostoročnega risanja.

Študij realnih ved se je doslej pri nas veliko premalo gojil. Obrača se šele v najnovejšem času na bolje. Na realke odpade komaj 20⁰/₀ slovenskih srednješolcev (pri Čehih nad 50⁰/₀!) In je žalostno, da se pri nas realka smatra za manjvredno od gimnazije. Komur izpodleti na gimnaziji, se zateče na realko in faktično nižje razrede dobro absolvira. Malokdo pa se izmed teh prerine skozi višji del. Ne smemo se čuditi, če sede pri nas ravno na mestih, kjer se zahteva tehnika, v tako obilnem številu tujci; sami smo krivi. Zato ne moremo dovolj priporočati slovenskim dijakom, da posvečajo več pozornosti realnim vedam.

Pri izbiranju mesta povdarjamo Prago, seveda češko tehniko. Jezikovne težkoče se premagajo v kratkem času, odpre pa se Slovencem nov svet z znanjem češčine. Odločno zavračamo ono učenjaško

megalomanijo, ki pravi, da ima tehnik na Dunaju več praktičnega pred seboj: tovarne, stavbena dela itd. Precenjevanje samega sebe se kaže v vseh takih stavkih. Kajti popoln upogled ima v vse stvari le tehnik, ki je dovršil teoretične študije in se šele potem specializira na gotovo stvar. Sicer pa ne vemo, kako je nastalo ono mnenje o Dunaju, ko ima vendar vsa Češka dosti izrazitejši industrijski značaj. In ona velika pristaniška dela, ki zvežejo v petih letih Prago z morjem, kažejo krasne triumfe modernega stavbenika. Odločno odsvetujemo Gradec, ker ubija slovenskega študenta.

Na praški češki tehniko traja vpisovanje od 1. do 20. oktobra. Imatrikulačna taksa, ki jo plača na novo vstopajoči slušatelj, znaša 8 K, pristojbina za kolke 30 vin. in 1 K ter kolegnina (za tega, ki ne vlaga prošnje za oprostitev) 50 K. Listine, s katerimi se je treba izkazati pri vpisovanju, so: zrelostno spričevalo realke ter certifikat, da slušatelj v tem letu ne nastopa vojaške službe. Gimnazijski abiturijent mora poleg tega priložiti spričevalo o skušnji iz opisne geometrije in prostoročnega risanja. (Delajo se navadno okoli 10.—15. oktobra.)

Kolegnine je oproščen, kdor se izkaže z odličnim zrelostnim ter zadnjim semestralnim spričevalom, soglasno in dobro spričevalo opravičuje k polovičnemu oproščenju. Kdor je že bil na tehniko, mora predložiti mesto zrelostnega spričevala vsaj 40 jednot za celo oproščenje ali 20 za polovično.

Češka tehnična visoka šola v Pragi ima sledeče oddelke: stavbeno inženerstvo (9 sem.); arhitektura (9 sem.); strojno inženerstvo (8 sem.); tehnična kemija (8 sem.); kulturno inženerstvo (8 sem.); zemljedelsko-tehnični oddelek (8 sem.); geodetični kurz (4 sem.); zavarovalno-tehnični oddelek (4 sem.); montanistični kurz (6 sem.).

Izpiti na tehniko so: 1. izpiti o prospehu iz predmetov 1. drž. izpita, ki ga, če so s povoljnim

uspehom napravljeni, nadomeščajo deloma ali popolnoma. Delajo se vedno koncem šolskega leta, začetkom prihodnjega le z dovoljenjem rektorjevim in proti plačilu takse 10 kron.

2. državni, in sicer: a) splošni državni izpit, ki se dela po 4 tečajih v zadnjih tednih letnega ali pa v prvih tednih zimskega tečaja; taksa znaša 20 K; b) strokovni drž. izpit se vrši po absolviranju in se deli v praktični in teoretični del. Taksa je 40 K.

Doktorat tehničnih ved zahteva predložitev znanstvenega spisa in strogo skušnjo (rigoroz), ki se ozira predvsem na podano znanstveno razpravo in na stroko kandidatovo. Pristojbine znašajo 180 kron.

3. Živinozdravniški študij.

Na živinozdravniški visoki šoli na Dunaju in v Lvovu se zamore vpisati z maturo srednje šole. Študij traja 4 leta (za doktorje med. samo 2). Rigorози, po najnovjšem dva, se polagata po absolutoriju, prvi že v petem tečaju. Po teh 3 z uspehom napravljenih strogih izpitih dobi rigorozant živinozdravniško diplomu.

Vpisovanje traja od 1. do 14. vinotoka, izredno se more vpisati do božiča. Vpisnina znaša 15, šolnina 50 K, ki se mora takoj pri vpisanju položiti. Kdor ima maturo z odliko, je oproščen za dva tečaja popolnoma, boljše maturitetno spričevalo zadostuje za polovično oproščenje, ki se z dobrimi kolokviji spremeni v popolno.

Doktorat se doseže z disertacijsko nalogo in posebnim rigorozom. Natančnejša določila vsebuje od rektorata izdan „Program der Tierärztl. Hochschule in Wien“, ki se dobiva na šoli in stane 1·20 K. Vsako leto sprejme vojna oblast 20 abiturijentov, ki študirajo popolnoma na erarne stroške živinozdravniški študij

in se zavežejo služiti kot živinozdravniki v armadi 7 let. Informacijsko knjižico „Militär-Veterinär-Akademiker“ ima v zalogi „Verlag der k. k. Hof- u. Staatsdruckerei“, Dunaj I. po 20 v. Prednost imajo odličnjaki in protežirani.

Živinozdravniške šole se preustrojajo in se dooločila zmiraj spreminjajo. Odločno je odsvetovati poset Lvovske visoke šole, ki je skrajno konservativna in zanemarjena pod birokratskim rektorjem Spillmanom. Toplo je priporočati zgoraj omenjeni študij slabše situiranim, ker odpade po dovršenih študijah brezplačna praktikantska doba; diplomiran živinozdravnik je takoj nastavljen s plačo. Ko bo vpeljan fizikat, se bo spremenil fakultativni doktorat v obliigatorični, kakor pri hum. medicincih.

Podpore slušateljem, ki so dobro kolokvirali, podeljuje tudi ministerstvo.

4. Zemljedelska visoka šola.

Do danes študirajo slovenski dijaki menda še izključno na dunajski. V Pragi obstoja visoka zemljedelska šola od l. 1907/08 ter je samostojen oddelek češke tehnike. Ko se izpopolni, bo treba tudi slovenskim agronomom začeti misliti na Prago.

Pogoj za sprejem je: matura srednje šole. Dunajska zemljedelska visoka šola ima 3 sekcije, poljedelsko, gozdarsko in kulturno tehniko. Študij traja 4 leta; rigoroz in znanstvena disertacija sta pogoj doktorskega naslova. Vpisnina znaša 10 K, šolnina polletno 50 K, takse v laboratorijih 10 do 30 K.

O kulturni tehniki se predava v Pragi in v Brnu na tehniki. Študij traja 4 leta. Zahtevata se 2 izpita; taksa za vsak izpit je 20 K.

5. Eksportna akademija na Dunaju

obstoja iz splošnega oddelka in dveh letnikov eksportne akademije. Abiturijent srednje šole more biti

vsprejet v spl. odd., ki nudi slušatelju kolikor mogoče obsežno in splošno trgovsko naobrazbo, na podlagi katere vstopi lahko v službo pri kakšni banki, ekspozitni ali drugi tvrdki. V I. letnik eksp. akad. se sprejme: a) absolvent trg. akad. ali kurza za abiturijente pri njej, ako je obiskoval tudi francoščino; b) abiturijent srednje šole, ako napravi izpit iz trgovskih predmetov (iz knjigovodstva, korespondence, trgov. aritmetike, trg. prava) in francoščine. — Eksp. akad. ima namen podati dijaku celo moderno opremo komercialne izobrazbe, ki naj ga vsposobi, da nastopi na svetovnem tržišču z nekim predvidkom, ki ga pa omogoči le natančno poznanje razmer, in pridobiti tam naši industriji primerno stališče. Kolegnina znaša v spl. odd. K 5.— od ure, zahteva se vsaj 26 ur na teden za redne slušatelje, vpisnina je K 20.—. Redni slušatelj eksp. akad. je pa dolžan plačati vsak tečaj K 150 kolegnine in K 30 vsako leto kot prispevek za učila. — Vpisovanje traja od 28. do 30. septem.; najbolje, da se pride takoj prvi dan, ker te potem zaradi prevelikega števila lahko odklonijo. Predavanja se začnejo s 1. oktobrom. — Ekspozitna akademija se nahaja v IX. okraju, Berggasse št. 16.

6. Montanistični visoki šoli v Ljubnem in Příbramu

imata po 2 oddelka; jamski in žgalniški: v obeh traja študij po 4 leta. Na obeh zavodih je učni jezik nemški. Pogoji za sprejem je matura realke ali gimnazije. Podrobnejše informacije v programu, ki ga na zahtevo pošlje rektorat.

7. Akademija umetnosti na Dunaju in v Pragi.

C. kr. akademija umetnosti na Dunaju in v Pragi je visoka šola in ima kot taka nalogo navajati za

umetnost nadarjeno mladino k samostojnemu delu v glavnih panogah slikarske in kiparske umetnosti ter jo poleg tega izobraziti v vseh onih strokah, ki popešujejo doseženje tega cilja.

Na dunajski akademiji obstojajo za glavne predmete 1 splošna slikarska in 1 splošna kiparska šola. Doba študij traja navadno 3 leta. Pogoji vstopa: a) izpričevalo o dokončanih študijah na spodnji gimnaziji ali spodnji realki ali sploh o znanju, ki odgovarja tema dvema; b) predložitev lastnih slikarskih poskusov ter sprejemni izpit, na podlagi katerega se je mogoče prepričati, da ima kandidat poklic in zmožnosti k študiju ene izmed glavnih strok.

Poleg tega obstojajo na dunajski akademiji še 4 specialne šole. Pogoj vstopa je s povoljnim uspehom dokončana splošna šola ali poseben sprejemni izpit.

8. Konzularna akademija na Dunaju

se deli v jezikovnem pogledu v 2 sekciji, orientalno in zapadno. Študijska doba traja 5 let. Šolnina znaša 2600 K, ki se plača v 2 obrokih; poleg tega je treba plačati pri vstopu v akademijo enkrat za vselej 240 K. Tudi za ta študij so določene državne štipendije.

Glede predštudija je pogoj za sprejem maturitetno spričevalo in pa znanje nemškega in francoskega jezika. Prošnje za sprejem je treba opremljene z mnogobrojnimi prilogami podati v dobi med 1. jul. in 1. sept. adresovane na ministrstvo zunanjih zadev pri direkciji konz. akademije (Favoritenstrasse 15.). Zahteva se ustmeni in pismeni sprejemni izpit.

9. Ženski študij

je dosedaj na univerzi pri nas še prav neznaten. Pripuščene so ženske kot redne slušateljice na filo-

zofski in medicinski fakulteti. Pogoji za to so 1. avstrijsko državljanstvo; 2. dosežena starost 18 let; 3. matura na gimnaziji.

Glede sprejema rednih slušateljic odloča dekan fakultete.

Izredne slušateljice lahko postanejo one, ki so dovršile licej ali učiteljišče. Te lahko delajo po 6 semestrih državno skušnjo, ki jih usposablja za poučevanje na ženskih licejih in podobnih zavodih.

Isto kakor za medicino velja tudi za farmacijo.

Na drugih fakultetah se pa sprejemajo ženske le izjemno, in sicer odloči za sprejem fakulteta sporazumno z docentom. Vendar pa tudi v teh izjemnih slučajih niso imatrikulirane, morejo poslušati le posamezne predmete in ne dobe nobenega uradnega potrdila, da so poslušale.

Doktorat lahko dosežejo pod navadnimi pogoji.

Srednje in strokovne šole.

1. Gimnazija.

Med 220 gimnazijami, ki jih vzdržuje v letošnjem šolskem letu država, še vedno ni niti enega zavoda s slovenskim učnim jezikom. Nemci jih imajo 95, Čehi 52, Poljaki 49, Malorusi 6 in Italijani 3, a Slovenci smo ostali kljub takozvanemu in tolikorazkričanemu „poslovenjenju“ kranjskih gimnazij še vedno pri utrakvističnih bolj rečeno ponemčevalnih zavodih. Dokler nismo imeli slov. učnih knjig nam je nasprotovala vlada in nas vedno opominjala na spisovanje knjig, sedaj, ko so jih slov. profesorji s požrtvovalno pridnostjo v par letih dovršili, sedaj pa nasprotujejo popolnemu poslovenju celo — Slovenci sami, vsaj vlada to trdi. — Slovenski ljudski zastopniki zahtevajo baje, da se mora oni predmet, ki najbolj vpliva na razvoj mišljenja in čuvstvovanja, namreč zgodovina, še nadalje poučavati v tujem jeziku in radi tega seveda potom tujih germanizatoričnih učnih knjig in v tujem duhu. Kljub temu, da je zgodovinska učna knjiga za stari vek dovršena in potrjena in so jo ob lastnih stroških izdali slov. profesorji, vendar bo moral ležati vsled sklepa c. kr. deželnega šolskega sveta kranjskega sad tolikega truda zaprašenih v založnikovih shrambah. Slovenska večina deželnega šolskega sveta kranjskega je **proti** slovenskemu jeziku pri poduku zgodovine! Bojijo se, da bi mladina ne čutila preveč slovensko!!

V kolikor je poslovenjenje gimnazij kljub neprijaznim razmeram napredovalo, je vspeh „Društva slov. profesorjev“.

Popolnoma slovenska gimnazija je škofova gimnazija v Št. Vidu. Tu so se poučevali vsi predmeti v slovenskem jeziku tudi v peti šoli.

Na gimnazijah v Ljubljani (I. in II. državna), v Kranju in Novem mestu so se poučevali na nižji vsi predmeti (na novo grščina v IV. razredu) v slovenskem jeziku, v peti verouk, matematika in prirodopis, a v šesti samo verouk: Pripomniti treba, da so vse učne knjige za peti razred že spisane in odobrene, in da bi se torej prav lahko poučevalo vse slovenski, če bi vlada ne bila tega izrecno prepovedala. Veliki latinsko-slovenski slovar, ki ga piše Wiesthaler, in na katerega se vlada tolikokrat sklicuje pojde sept. 1910. v tisk in bo do šolskega leta 1912/13 dotiskan.

Pri poslovenjenju uprave naših gimnazij nismo dosegli še prav ničesar. Izvestja kakor katalogi in spričevala so še vedno nemška in pri konferencah je razpravni jezik še vedno nemški. Profesorski zbori so sicer napravili potrebne korake in poslali tozadevno vlogo na kranjski deželni šolski svet, ki pa o njej kljub slov. klerikalni večini še do danes ni sklepal.

V drugih deželah je ostalo, kar se gimnazij tiče, vse pri starem. Napredovali nismo prav nič, za kar pa se naši zastopniki tudi niso dosti brigali, da, preprečili so še celo ustanovitev privatne višje slov. gimnazije v Celju. V Gorici se snuje kot odgovor na laško privatno gimnazijo enak slov. zavod.

Slovenskih gimnazijcev še vedno ni preveč, dasi jih je lepo število. Zlasti obmejne dežele bi jih morale, da zadoste lastnim potrebam, še veliko več dati.

2. Realka.

Glede realk smo še veliko na slabšem, kakor glede gimnazij. Prvič pohaja v primeri z gimnazijami prav malo Slovencev realke. Števila slov. dijakov na realkah se, ker je tako majhno, razven Ljubljane, Idrije in Gorice niti ne spleča omenjati, dasi ravno bi se morali ravno Slovenci vsled geografske lege svojih dežela, vsled bogastva na rudah in premoga in vodnih silah ter vsled bližine morja v prav posebni meri zanimati za realne vede in predmete.

Slovenske realke nimamo. Še ona, ki jo je ustanovila Idrija in ki je začetkom letošnjega šolskega leta prešla v državno upravo, ni slovenska, marveč utakvistična in bo taka vsled sklepa slov. večine v deželnem šolskem svetu kranjskem tudi ostala.

Realke so podvržene deželni zakonodaji, a Kranjska še tudi v preteklem letu realčnega zakona ni dobila. Sicer je sklical deželni odbor na 22. maja 1909 neko tozadevno anketo, ki je tudi napravila načrt za kranjski realčni zakon, toda ker se je vlada izrekla proti, ga niti pred plenarno sejo deželnega zbora niso spravili, marveč že v odseku zopet pokopali za nekaj let. Nemci in radi njih vlada ne pripuste na noben način utrakvizacije ljubljanske nemške realke, marveč so sprožili za nas Slovence skrajno ponižujočo misel, naj se idrijska realka premesti v Ljubljano, ljubljanska pa naj bi še nadalje ostala nemška trdnjava in germanizatorični zavod prve vrste.

Na izvenkranjskih realkah se za nas v preteklem letu ni prav nič obrnilo na bolje. Glej tozadevno lanski almanah.

3. Učiteljišče.

Učitelj se izobrazuj in pripravljaj za svoj bodoči poklic v tem jeziku, v katerem bo sam učil otroke

— to načelo je tako jasno, da se učitelji drugih narodov začudijo, če se to načelo sploh omenja, češ, da se razume že samo ob sebi, da mora tako biti. In vendar to načelo pri nas še ni prišlo do veljave!

Veliko se govori in piše dandanes o reformi učiteljišč, ki je res potrebna. Slovenci moramo paziti, da uveljavimo svoje učiteljske zahteve zlasti za Štajersko in Koroško. Potrebno pa je tudi, da se materijelni položaj učiteljstva na Kranjskem izboljša, vse druge reforme ne bodo delale čudežev pri našem šolstvu.

Moška učiteljišča, ki jih obiskujejo Slovenci, so: v Ljubljani s slovenskim in nemškim učnim jezikom; v Mariboru in Celovcu z nemškim učnim jezikom in v Gorici premeščeno iz Kopra. To je edini popolnoma slovenski zavod.

Ženska učiteljišča so: v Ljubljani in Gorici s slovenskim in nemškim učnim jezikom, vsa druga so nemška in sicer deželno v Mariboru, državno v Celovcu ter samostanska v Mariboru, Ljubljani in Škofji Loki. Tudi žensko učiteljišče v Gradcu ima pravico dajati spričevala učne usposobljenosti za slovenski jezik, dasiravno po upokojenju prof. Hauptmana noben profesor na zavodu ne zna slovenski. Na učiteljišču v Celovcu ni nobenega slovenskega profesorja. Izpraševalna komisija za ljudske in meščanske šole v Mariboru ima polovico članov nezmožnih slovenščine in vendar usposoblja za slovenske šole! Celó v ljubljanski komisiji so profesorji, ki so nezmožni slovenščine!

Najslabše je s slovenskim učiteljskim naraščajem na Štajerskem. Dozdaj so vsaj iz Kranjskega in Primorskega prihajali slovenski učitelji in učiteljice na Štajersko. To hoče v bodoče preprečiti najnovejši odlok štajerskega deželnega šolskega sveta, ki zahteva, da se pri nameščanju naj v prvi vrsti upoštevajo oni, ki so maturirali na Štajerskem. S tem se hoče

pomagati absolventkam deželnega nemškega učiteljišča v Mariboru na škodo Slovenk, ki so študirale v Gorici in Ljubljani. Tako upajo Nemci preplaviti Spodnji Štajer z nemčurskimi učiteljicami in učitelji.

4. Trgovska akademija v Pragi na Dunaju in v Gradcu.

„Československá akademie obchodní“ v Pragi. Ima 4 letnike; šolnina znaša letnih 240 K. Pogoji za sprejem; štirje razredi srednje šole ali meščanska šola z dobrim uspehom — tu pa se zahteva še poseben sprejemni izpit.

Slovenski trgovski akademiki posečajo zadnji čas v pretežni večini češko trgovsko akademijo v Pragi, ker se slovenskemu dijaku v Gradcu pri sprejemu delajo vse mogoče težave in sitnosti. Revnemu, marljivemu dijaku ne more biti nepoznanje češkega jezika ovira, da bi ne študiral v Pragi na češkem zavodu. Tudi abiturijentski kurz, ki ga še do sedaj češka trgovska akademija ni imela, se vpelje s prihodnjim letom. Pogoji za Dunaj in Gradec so sledeči: v triletni kurz se sprejme, kdor je dovršil nižjo srednjo šolo z dobrim uspehom. Vpisnina in prispevek za učila znašata skupno 30 K, celotna šolnina 320 K, ki se lahko plača v dveh obrokih — prva polovica pri vpisovanju, druga v začetku drugega tečaja. Šolnina se lahko zniža na polovico ali četrtino, popolnega oproščenja ni. Na akademiji je poleg tega še enoletni kurz za abiturijente srednjih šol. Absolventje trgovske šole imajo pravico do enoletne vojaške službe.

5. Žensko srednje šolstvo.

Žensko srednje šolstvo prepušča avstrijska država deželam, občinam in društvom. Narodi, ki imajo

zaveden in požrtvovalen meščanski stan, imajo tudi dobro žensko šolstvo. Slovenci imamo svoje meščanstvo le na Kranjskem, v vseh drugih deželah so narodni sovražniki lastniki mest. Edina pospeševaljica slovenskega ženskega šolstva je mestna občina ljubljanska, ki vzdržuje višjo dekliško šolo in dekliški licej ter pedagoški in trgovski tečaj. V zadnjem času se osnuje tudi v Novem mestu višja dekliška šola. Učenk je bilo v Ljubljani v 2 razredih liceja 85, v višji dekliški šoli 193, v pedagoškem tečaju 25 in v trgovskem tečaju 43, skupaj 351.

Žalibog je občinski svet sklenil s predlanskim šolskim letom opustiti prvi letnik višje dekliške šole. Storil je to na priporočilo ravnatelja dekliškega liceja in višje dekliške šole, ki je svoj predlog utemeljeval s tem, da se tudi drugod opuščajo višje dekliške, šole — ne povsod! op. pis. — in da bi Slovenci imeli potem preveč ženske inteligence!

Za slovenske razmere je poleg liceja potrebna tudi višja dekliška šola zlasti za izvenljublanske deklice, ki si želijo v krajšem času pridobiti boljšo izobrazbo. Najboljši dokaz o potrebi te šole je njen mnogoštevilen obisk. Ali naj slovenska dekleta, ki nočejo v licej, gredo v nemškonacijonalni zavod Huth-Hanss v Ljubljani ali v samostanske šole, ki so tudi vseskoz nemške?

Dekliški licej odpira gojenkam in absolventkam sledeče poklice: profesuro na licejih, farmacijo, poštno službo in ugodnosti pri sprejemu v učiteljišča ter v trgovske akademije.

O ženskih učiteljiščih smo že govorili.

Popolnoma pogrešamo še slov. dekliških meščanskih šol, gospodinjskih šol, strokovnih šol za šivilje, modistke in druge ženske poklice.

Nujno potrebno bi bilo kako žensko izobraževališče v Gorici.

Vpliv ženske je neprecenljive važnosti. Mati naj nam vzgoji narodno zavedne otroke, žena naj bo možu zaslomba in značajna tovarišica v nezgodah življenja. Zato bi ženska vzgoja morala biti naša prva skrb, za njo morajo občine, društva in posamezniki prinašati žrtve.

6. Gospodarsko šolstvo na Slovenskem.

Da moremo rešiti gospodarsko in politično moč slovenskega naroda, je treba zastaviti vse sile, da dobimo slovenske šole za vse stroke. Ko prirejamo shode za slovensko univerzo, ne smemo pozabiti na naše kmete, rokodelce, obrtnike in trgovce. Bodočnost naroda je v veliki meri odvisna od strokovno izobraženih srednjih stanov, ki bodo pa narodno zanesljivi je tedaj, ako se bodo izobraževali v materinskem jeziku.

a) Obrtno šolstvo.

Na Štajerskem je v Gradcu državna obrtna šola, ki je pa popolnoma nemška in ravnotaka šola v Trstu, ki je samo italijanska; slovenske ni nobene. V Celovcu je drž. rokodelska šola, ki je nemška; slovenske ni nobene. Italijani imajo svojo rokodelsko šolo v Tridentu. Za čipkarstvo imamo nekaj slovenskih šol: v Idriji, Čepovanu, v Dolnji Otlici in v Bovcu. Za obdelovanje lesa sta nemški šoli v Beljaku in v Kočevju; italijanska (mizarska) šola v Marianu; slovenske ni nobene. Za kovinsko obrt je nemška puškarska šola v Borovljah in nemška strojnoobrtna šola v Celovcu; slovenske ni nobene. Edino, kar imamo na obrtnem šolstvu, je c. kr. umetno-obrtna šola v Ljubljani, ki je pa nekako skrupucalo za vse mogoče stroke in ravno zadostuje, da se naši rokodelci nauče toliko spisja ter nemščine, da potem lahko gredo za

kondukterje in železniške paznike. Šele letos je dosegel poslanec Hribar državno obrtno šolo v Ljubljani, ki bo imela značaj srednje šole, da ne bo trebalo hoditi več v Gradec in na Dunaj iskat višje obrtne izobrazbe. O obrtnih uspehih ne moremo govoriti, dokler še večino boljših obrti v Ljubljani izvršujejo Nemci in dokler še ljubljanske slovenske tvrdke ne le konfekcijsko delo, ampak tudi delo po meri pošiljajo na Dunaj ali drugam.

b) Trgovsko šolstvo.

V slovenskih deželah imamo trgovsko visoko šolo v Trstu, trgovsko in mornarsko akademijo istotam; obe sta italijanski. V Gradcu je nemška trg. akademija. Dvorazredne trgovske šole so: slovenska v Ljubljani od leta 1908. s pripravljalnimi razredom in združniškim tečajem; nemška privatna (Mahrova) vzdrževana z jugoslovanskimi obiskovalci; nemška v Celovcu od leta 1895, italijanska v Gorici od leta 1907.

c) Poljedelsko in gozdarsko šolstvo.

Vedno se povdarja, da smo Slovenci kmetijski narod, pričakovati bi torej morali, da je vsaj ta panna šolstva pri nas razvita, ki se peča s poljedelstvom in sorodnimi strokami. Kdor bi to pričakoval, bi se bridko varal. Visoke šole za poljedelstvo so na Dunaju, v Pragi (na češki tehniki) in v Krakovu na univerzi. Nadalje so 3 akademije: ena nemška, ena češka in ena poljska. Potem pridejo čiste srednje šole, in sicer je poljedelskih 5 nemških, 3 češke in 1 poljska; za sadje-, vinorejo in vrtnarstvo sta 2 nemški in za pivovarstvo je ena nemška. Slovenske šole ni za to stroko nobene. Nižjih šol z dvema ali manj letniki imamo Slovenci na Grmu pri Novem mestu, zimsko v Gorici in v Št. Jurju ob juž. želez. (otvorjena v letu 1909). Vse drugače

je preskrbljeno v naših deželah za Nemce in Italijane. Kmetijsko šolo imajo v Grottenhofu pri Gradcu. 2 zimski sta na Štajerskem, 4 zimske na Koroškem, seveda vse popolnoma nemške. Poleg tega imajo Nemci pri nas še vrtnarski šoli v Gradcu in Celovcu in vinorejsko v Mariboru, planinarsko v Wengu. Italijani imajo 2 nižji kmetijski šoli: v Vodnjanu in Poreču ter zimsko v Gorici.

Gozdarske šole so v Gusswerku na Štajerskem, v Celovcu in v Idriji.

* * *

O takih stvareh se pri nas jako redko kaj sliši, še manj čita; smatrali smo torej za svojo dolžnost podati tovarišem kratek pregled vsega našega šolstva, da bi v vsakem mladem inteligentu vzbudil zavest vnebovpijoče krivice, ki se v tem pogledu godi nam Slovencem in pa, da bi zatirali brezbržnost za ta elementarna vprašanja našega narodnega obstoja in napredka. Preteklost menda kaže dovolj, da imamo velik del svoje zaostalosti pripisati lastni nezavednosti in brezbržnosti.

SLOVENSKO SRED.
IN VISOKOŠOLSKO
DIJAŠTVO ▽ ▽ ▽ ▽

Naša akademična društva.

Slovenija.

Slovensko akademično društvo »Slovenija« na Dunaju (VIII. Breitenfelderg. 20) je najstarejše slovensko akademično društvo. Ustanovljeno je bilo 26. maja l. 1869. Smer društva je bila že od začetka strogo napredna, toda pomanjkanje enotnega društvenega programa je omogočilo vstop v društvo tudi klerikalnim dijakom. Prepiri, ki so radi tega morali nastajati v društvu, so končali l. 1893. z izstopom klerikalnih dijakov in ustanovitvijo (1894) klerikalne „Danice“. Dasi je bila „Slovenija“ sedaj enotnejša, vendar je še vedno nekaj manjkalo do pravega njenega razvoja in procvita. Jasno se je začelo kazati, da samo zbirati in zabavati akadem. mladino, ne more biti več namen akadem. društev. „Slovenija“ je tvorila v tej dobi družbo ljudi, ki so se sešli le slučajno, ki niso imeli nikakih skupnih teženj. Jeseni leta 1901 pa so prišli v društvo novi ljudje, ki so društvo reformirali in mu dali enoten program, ki naj bo podlaga vsemu društvenemu delu. Glavna točka novega narodno-radikalnega programa, ki se je sprejel 22. januarja l. 1902., je osam-svoja naroda, kateremu cilju se klanjajo vsi drugi. Na podlagi novega programa se je začelo takoj z

delom. Ustanovili so se razni klubi, kakor narodno-gospodarski, politično-izobraževalni, klub za ljudsko izobrazbo itd. Liberalni dijaki, nezadovoljni z novo društveno smerjo, so izstopili ter si ustanovili l. 1902. svoje društvo „Savo“, ki naj bi nadaljevala v zastarelem duhu prejšnje „Slovenije“. „Slovenija“ pa se je kljub raznim napadom in oviram krepko razvijala in si pridobila konečno po marljivem in vstrajnem delu tudi priznanje nasprotnikov. Danes so zunaji boji že ponehali in zato je mogoče, da so posvečene sedaj vse sile notranjemu izobraževalnemu delu.

Lani je obhajala „Slovenija“ dne 26. maja 40-letnico svojega obstanka, redke jubilej akademiškega društva, poleg še slovenskega v daljni tujini. Septemberskega številka „Omladine« je prinesla zgodovino tega za slovensko dijaško življenje najvažnejšega in najbolj zaslužnega društva.

Clanom je na razpolago obsežna knjižnica — okoli 3000 zvezkov — kateri se dodaja redno vsaka na novo izišla slovenska knjiga. Čitalnica nudi raznovrstne časopise in revije. Obstojajo dalje različni klubi in odseki ter se po potrebi ustanavljajo novi. Izobraževalni klub prireja vsak teden predavanja, kjer se vadijo društveniki v prostem govoru in diskusiji. Evolucijo našega programa skuša pospešavati poseben programatični odsek ki posebno letos pridno deluje pod devizo: „Spopolnitev narodno rad. programa!“ Poučuje se po možnosti laščina, češčina, slovenska in nemška stenografija itd. Ob dolgih zimskih večerih skrbita za zabavo pevski zbor, glasovir in šah. Prirejajo se izleti v razne tovarne in zavode ter v krasno dunajsko okolico. Za telesno vzgojo skrbi društvo tudi s tem, da navaja svoje člane k telovadbi v „Sokolu“.

Na zunaj je zastopano društvo v slovanskem komiteju, pri slovanskem podpornem društvu ter se udeležuje vseh slovanskih prireditev. Odnosaji z drugimi slovanskimi organizacijami so povsem naj-

boljši, z nekaterimi celo prijateljski. — „Slovenija“ je tudi poverjenica „Slovenske“, „Hrvatske“ in „Šolske Matice“ za Dunaj. — V področju „Slovenije“ obstoja strokovni medicinski kljub, ki je pa sicer popolnoma samostojen. Ima že lepo strokovno knjižnico kjer dobivajo člani učne knjige in skripta. Vrhutega goji tudi predavanja in diskusijske večere ter vodi velevažno statistiko.

Tabor.

Akadem. tehn. društvo »Tabor« v Gradcu je tudi v tekočem študijskem letu delalo kot v prejšnjih letih vztrajno na utrjenju svoje notranje sile. Ali to njegovo delo je imelo obilo zaprek, katerih prva in glavna je bila emigracija slovenskega dijaštva v Prago, ki je odtegnila društvu duševnih in gmotnih moči. Kljub temu pa društvu ni zmanjkalo življenja in kakor prej, tako si je društvo tudi danes svesto visoke svoje naloge in svojih ciljev. Velikih akcij in glasnih demonstracij sicer v letošnjem letu ni bilo, pač pa je izvršil »Tabor« mnogo več in važnejšega podrobnega in vstvaril novih, lepih idej. Z drugimi jugoslovanskimi akademičnimi društvi vred je sprožil »Tabor« misel združitve vseh naprednih jugoslovanskih akadem. društev v Gradcu, katera združitev bi bila tako za društva, kakor za njih poedince velevažnega pomena. Društva so se izrekla za skupno čitalnico in za skupna predavanja. Žal se je pa ta ideja, lepa kakor je, razbila ob malenkostnih stranskih zahtevah nekega društva.

»Tabor« je pošiljal v delavsko društvo »Domovino« predavatelje in sploh iskal stikov z imenovanim društvom. Spoznal je, da je narodno obrambno delo med graškimi Slovenci hvaležno polje za vsakega Taborjana. Tako bo društvo pošiljalo neorganiziranim graškim Slovencem iz mesta

in najbližje okolice časopise, namesto da bi časniki ležali mrtvi v društvenem prostoru. V društvu obstoja »Izobraževalni klub«, ki skrbi za predavanja in podučne izlete v različna industrijska podjetja, poljedelske šole itd. Programatični odsek skrbi za programatična predavanja.

Krožeče vesti o razpadu »Tabora« so le glas onih ljudi, ki našega društva, njega dela in ciljev, ki jih zasleduje, ne poznajo. Vedno bo ostalo še dokaj visokošolcev v Gradcu in očivid velike naloge in ogromnega dela, ki ga nakazuje dijaštvu program naše struje, je za uresničenje naših idej »Tabor« neobhodno potreben.

Zato kličemo vsem onim dijakom, ki nameravajo študirati v Gradcu, naj polnoštevilno stopajo v »Tabor«, odkoder bodo izšli kot zavedni delavci naroda v poznejšem javnem življenju.

Adrija.

Slovensko akad. društvo »Adrija« v Pragi (II., Spalená ulice 20. Akademický dům.) Ko je bila pred štirimi leti ustanovljena, se je izrazilo mnenje in želja, da bo »Adrija« idejna voditeljica narodno-radikalne struje. Ona misel se uresničuje. Že takoj prvo leto obstoja je pokazala svojo življensko moč. Z delom enega samega kratkega letnega tečaja se je posrečilo manjšinskemu odseku v »Adriji« reformovati Družbo sv. Cirila in Metoda. Pričela se je pa tudi preosnova manjšinskega dela sploh, oziroma bolje, začelo se je z manjšinskim delom. Preje ni bilo nobenega sistema, ker ni bilo nobene statistike. S strogostjo in vztrajnostjo je začel manjšinski odsek v »Adriji« — voditelja tt. Brunčko in Mačkovšek — izdelovati statistiko in mape narodne meje. Česar ni vstvarila slovenska »napredna« in v novejšem času »zbogomzanarodovska« politika cel čas svojega »delovanja« to je

vstvarila »Adrija« v par letih svojega obstoja. Sistem in znanstvena podlaga mora priti v manjšinsko delo naše šolske družbe. Začeti se mora res manjšinsko delo ! To je smer »Adrije« v splošnem. — Letos je bila »Adrija« pridna sodelavka pri veselici, si se je vršila v Plznu za družbo sv. Cirila in Metoda. Predavala sta tam tt. Brunčko in Mačkovšek. Iz »Adrije« je letos izšel tudi načrt za manjšinski seminar, ki se vrši v prvih dneh julija v Ljubljani. Tt. Brunčko in Mačkovšek sta izdelala načrt, ki se je obravnaval v manjšinskem odseku. Pri tem tečaju je par »Adrijanov« aktivnih sodelavcev-predavateljev. V manjšinskem odseku se je tudi govorilo o obrambnem muzeju. (O tem glej tov. Mačkovšek: Obrambni muzej v 3. in 4. številki Omladine.) Manjšinski odsek ima redno vsak teden eno ali dve seji s predavanji ob obili udeležbi članov. Predavanja so skozi in skozi nazonna. Edino tu se lahko tovariši pripravljajo na narodno delo v domovini. Tako se rešuje narodnostno vprašanje konkretno, s številkami in linijo ! Tudi knjižnica manjšinskega odseka je bogata in lepa. Da se je predvsem zelo pretresalo vprašanje ljudskega štetja, to skoro ni potreba povdarjati. Za nas je to letos zelo važna stvar. Tovariši so odšli dobro pripravljeni v domovino. — Poleg manjšinskega odseka je vršil svojo nalogo izobraževalni klub; izleti (na razne razstave: umetniške in gospodarske) ter s predavanji. V področju tega kluba se je vršil v zimskem semestru socialni kurs. Čitala se je pod vodstvom g. dr. Rostoharja knjiga: O svobodi od Johna Stuarda Milla. Važno je bilo predavanje tov. dr. I. Laha: O novem umevanju starega Levstika. Odprl je čisto novih perspektiv v tedanje politično življenje. V letnem tečaju se je izobraževalni klub spremenil v programatični odsek, kjer se natančno pretresa naš program v vseh točkah: verstvo in narodnost;

politika in gospodarstvo. Vršili so se zaeno tudi sestanki, ki so izdelali podroben načrt za »Prosveto« in njene podružnice. — Da ni »Adrija« v Pragi, gotovo bi ne bila tako delavna in incijativ bogata. Pozna se, da je tudi ona deležna tistega duha, ki je prenovil in reformoval celo češko življenje, duha Masarykovega. Duh njegov je prenovil češko življenje, ker je zgodovinsko nazoranje Čehov pripeljal na čisto novo stališče. Nič nam ni mar »psovke« naših katolikov: Masarykovec. Ponosen je Adrijan na ta naslov! Javno smo pokazali spoštovanje in hvaležnost svojemu mojstru dne 5. maja, ko smo priredili slavnostni Masarykov večer, kjer se je z izbranimi referati podal in očrtal v jasnih potezah Masarykov duh in nazor. Vsebino tega večera prinašata prvi številki »Omladine«, VII. letnik.

V peto leto svojega življenja stopa »Adrija« čila in bodra, z upanjem in energijo. Trdne cilje si je postavila — ne spadujo v javnost. V bodočnosti se bodo javno pokazali vspehi. Prej ali poznej! — Tudi po članih je najmočnejše slovensko akad. društvo. Vabimo tovariše, ki jim je mar napredek, naj prihite v naše vrste, ter se nauče delati. Tu spoznajo, kaj je delo, kaj je demokratizem. Častna dolžnost vsacega »Adrijana« pa je, da se nauči kolikor mogoče kmalu češko.

Mladi delavci — dobrodošli v »Adriji«!

Izobraževalna sredstva v naših visokošolskih mestih.

1. Na Dunaju.

A) Knjižnice:

Vseučiliška knjižnica, ki izposoja le strokovne knjige. Velika čitalnica je vsakomur dostopna,

mala pa le starejšim po semestrih. Ako se založi maturitetno spričevalo, se knjige lahko vzamejo tudi na dom.

Zentral-Bibliothek (I., Rotenturmstrasse 16). Ima vso najboljšo nemško znanstveno in leposlovno literaturo in precejšnje število italijanskih in francoskih knjig. Mesečni abonement znaša za znanstvo 50 vin., za leposlovje 1 K in vsaka izposojena knjiga 2 vin. Radi lahkega izposojevanja ter krasne izbere je dijakom priljubljena. Katalogi so v »Sloveniji« članom vedno v vpogled.

Dvorna knjižnica. V čitalnici lahko čita vsakdo; obsega vse knjige in liste, ki so izšli v Avstriji.

B) Muzeji:

Zakladnica na cesarskem dvoru.

Umetniško - zgodovinski muzej, I., trg Marije Terezije.

Naravoslovsko - zgodovinski muzej, I., trg Marije Terezije.

Muzej v topničarskem arzenalu, X.

Avstrijski muzej za umetnost in obrt, I., Stubenring 5.

Mestni zgodovinski muzej v rotovžu.

Moderna galerija III., Rennweg (Belvedere).

C. kr. akademija upodablajočih umetnosti, I., Schillerplatz 3.

Muzej za avstrijsko narodopisje, I., Wiplingerstrasse 34.

Vsi ti muzeji so parkrat na teden brezplačno dostopni.

C) Izobraževalna društva:

Strokovnjaška predavanja iz vseh ved prireja »Sozialwissenschaftlicher Bildungsverein« (VIII. Schlüsselgasse 11), Predavanja so oznanjena na univerzi in vsakomur dostopna. Prireja tudi poučne izlete.

»Akademischer Abstinentenverein« prireja zanimiva predavanja in diskusijske večere o alkoholizmu.

Za slovenske medicinece je važno društvo »Ver-
einigung der Wiener Mediziner«, ki ima
lepo znanstveno knjižnico in skoraj vse medicinske
časopise. Prireja znanstvena predavanja in poučne
izlete. Zastopa stanovske interese medicinecev brez
ozira na narodnost in veroizpovedanje.

Nekaka univerza »en miniature« je »Volks-
heim«, XVI., Keplerstrasse z laboratoriji, ateljeji
itd. Dobra šola za slovenskega dijaka, kako se
moderno popularizira znanost. Ima lepo knjižnico
in vsakomur pristopno čitalnico z vsemi boljšimi
časopisi in revijami.

»Slovenija« nudi svojim članom bogato okoli
3000 zvezkov broječo knjižnico, v kateri je v prvi
vrsti skoraj vse slovensko slovstvo, dalje izbranejša
nemške, francoske, italijanske, češke, srbske, hr-
vatske, ruske in poljske knjige. V čitalnici »Slo-
venije« so na razpolago z malimi izjemami vsi
slovenski listi, boljši nemški, češki, hrvatski in
srbski. V izobraževalnem klubu se vrše redno pre-
davanja, ki so namenjena splošni izobrazbi. Za
strokovno izobrazbo skrbita samostojno v področje
»Slovenije« spadajoča kluba »Klub slov. medicinecev
na dunajski univerzi« in »Klub slov. pravnikov na
Dunaju«. Oba imata posebni znanstveni knjižnici
(medicinska šteje okoli 60 zvezkov, pravniška okoli
80), prirejata predavanja in diskusije iz medicinske
in pravne stroke, vodita statistiko slov. juristov in
medicinecev, dajeta informacije novo vstopivšim
članom itd. »Slovenija« prireja po možnosti poučne
izlete v znamenita tovarniška podjetja.

Društvo slov. agronomov »Kras« ima v svoji
knjižnici vse knjige, ki so potrebne za agronomski
študij.

Izobraževalna sredstva v Gradcu.

A) Knjižnice in čitalnice:

Vseučiliška knjižnica obsega blizu 150.000 knjig in rokopisov. Krasna čitalnica, ki je posebno pripravna za študiranje, je odprta v zimskem tečaju od 8.—4. ure popoldne, ob torkih in petkih od 8. zjutraj do 8. zvečer, v letnem tečaju pa od 8.—1. ure in od 4.—6. ure popoldne. Znanstvene in učne knjige se lahko izposojajo tudi na dom.

Knjižnica na tehniki je odprta od 9. do 1. ure in v zimskem tečaju od 4.—7., v letnem pa od 3.—6. ure popoldne.

Deželna biblioteka (Kalchberggasse 2) je odprta ob delavnikih od 10.—1. ure ter v zimskih mesecih od 4.—9. ure, od 1. maja do 15. julija od 4.—7. ure zvečer, ob nedeljah in praznikih pa od 10.—1. ure. Proti mali odškodnini se znanstvene in leposlovne knjige izposojajo na dom.

Ljudska knjižnica in čitalnica se nahaja v Stempfergasse 4, I. in Glacisstrasse 65 (»Saria«), knjižnica sama pa v Strauchergasse 15. Izposojevalne ure so od 9.—1. in od 3.—7. zvečer.

B) Muzeji:

Deželni muzej »Joaneum« hrani dragocene zbirke nadvojvode Ivana, ki se neprestano izpopolnjujejo. V starem poslopju (Raubergasse 10.) je mineraloški, geološki, botanični in zoološki oddelek, zbirka starin in prehistorični oddelek. Ob nedeljah in praznikih je vstop od 9.—12. ure prost. V novem poslopju (Neutorgasse 45.) je kulturno-zgodovinska in umetno-obrtna zbirka ter galerija slik (prost vstop v nedeljo od 10.—1. ure) in zbirka bakrorezov (Kalchberggasse), vstopnine prosto le v pondeljek od 10.—1. in v četrtek od 3.—4. ure popoldne.

V deželnem muzeju se nahaja tudi umetniška razstava štajerskih slikarjev in stalna razstava društva za umetno obrt.

Edina svoje vrste v Evropi je deželna orožarnica v Gosposki ulici 16., kjer se nahaja nad 28.000 komadov orožja. Prost vstop je le ob nedeljah od 10.—1. ure.

C) Izobraževalna društva:

Sociološko društvo ima redna predavanja vsak teden na univerzi.

V akad. tehn. društvu »Tabor« je predvsem na razpolago obširna knjižnica, ki obsega v prvi vrsti novejšo slovensko in hrvaško beletristiko. Tudi znanstvena literatura, juridična, sociološka, modroslovna in jezikoslovna je dobro zastopana. V knjižnici se nahajajo tudi nemške, češke, poljske, ruske in francoske knjige in moderne revije, v čitalnici pa razen slovenskih listov tudi hrvatski in srbski. V društvu obstoja znanstveni klub, ki prireja vsak teden predavanja in debatne večere ter večkrat poučne izlete. Od časa do časa obstojajo po potrebi tudi razni drugi klubi in odseki.

3. V Pragi.

A) Knjižnice in čitalnice:

C. kr. javna vseučiliščna knjižnica v Klementinu. Odprta vsak dan od 9.—1. opoldne in od 3.—8. ure zvečer (vsako sredo in soboto od 3.—6. ure popoldne). Zaprta je v mesecu avgustu, ob nedeljah in praznikih ter ob običajnih počitnicah. V vseučiliščni knjižnici se nahaja tudi čitalnica za periodično izhajajoče revije vseh strok.

Knjižnica obeh tehnik (na nemški tehniki Husova tř. č. 240—1.) Odprta je vsak dan od 9. do 12. ure dopoldne in od 4.—7. ure zvečer; ob nedeljah in praznikih samo od 9.—12. ure dopoldne.

Praška mestna knjižnica. (Valentinská ul.). Odprta je ob ponedeljkih, sredah in petkih od 9.—1. ure dopoldne, ob torkih, četrtnih in sobotah od 3.—7. zvečer. Knjige se izposojujejo proti zastavljenju zneska 2 K in višje samo prebivalcem mesta Prage. — Za knjige je treba plačati na 14 dni 2—10 vin. V ravno tistem poslopju se nahaja v II. nadstropju javna osrednja čitalnica revij in časopisov. Dostopna razen ponedeljka vsak dan od 8. do pol 2. in od 3. do pol 8. ure zvečer vsakomur proti letnemu prispevku 20 vin.

Knjižnica muzeja kraljevine češke (v muzeju, Václavské nám.). Pristopna vsakomur. Odprta je razen praznikov vsak dan od 8.—1. ter ob sredah in sobotah razen tega od 3.—6. ure popoldne.

Mestne knjižnice: na Kralj. Vinogradih (Narodni dom), na Žižkovu (Bašilejské nám. 9), v Karlinu (Komenského tř. 10). Čitalnica »Dělnické Akademie« (Žitná ul. 7) je pristopna vsakemu brezplačno vsak dan od 6.—9., ob nedeljah in praznikih od 9.—11. dopoldne. Čitalnica kluba »Slavie« (Vodičkova ul., Novákův dům II. p.) pristopna članom za 30 K letno, dijakom se zniža.

Knjižnica »král. č. společnosti nauk« pristopna samo članom in po njih vpeljanim osebam.

Knjižnica muzeja trgovske in obrtne zbornice v Pragi za umetno obrt v Rudolfinu. Odprta vsak dan razen ponedeljka od 10.—12., ob sredah in sobotah tudi od 5.—8., ob nedeljah in praznikih od 10.—12. Pristopna vsakemu.

Knjižnica in čitalnica polj. kulturnega sveta za češko kraljestvo (Václavské nám. 54). Odprta po sredah in sobotah od 9.—1. Treba se oglasiti pri oficijalu.

Náprstkova knjižnica (I. Betlémské nám., »U Halánků« pristopna priporočenim obiskovalcem

vsak dan od 9.—1., ob pondeljkih tudi od 3.—6. Ima knjižnico Zeyerjevo, oddelek kitajsko-japonski itd.

Knjižnica društva za povzdigo industrije na Češkem (Rytiřská ul. 31). Odprta vsak dan od 4.—8., ob nedeljah in praznikih od 9.—12.

Knjižnica akad. čitalnice (v Akad. domu). Dostopna samo članom; letni prispevek 2 K. Odprta vsak dan od 8.—8; v poletnem tečaju ob nedeljah in praznikih popoldne zaprta.

Za dijake posebno važne so strokovne knjižnice.

Knjižnica »Všeherda« (v Karolinu), knjižnica filološkega društva (v Klementinu), knjižnica filozofiškega društva (Velešlavinova ul.) knjižnica društva čeških medicincev (Sokolská tř. 35/III).

B) Muzeji:

Zbirke muzeja za kralj. Češko. Odprto poleti: po nedeljah od 10.—1., po sredah in sobotah od 2.—6. zastonj; po torkih četrtek in petkih od 9.—1. za 60 vin.; po sredah in sobotah od 9.—12., po torkih, četrtek in petkih od 3.—5. za 1 K. Po zimi: po nedeljah od 9.—1., po sredah in sobotah od 10.—4. zastonj; po torkih, četrtek in petkih od 10.—4. za 1 K. Slušatelji visokih šol imajo na legitimacijo brezplačen vstop.

Češko-slovan. narodopisni muzej (Smíchov). Ob sredah in sobotah od 3.—6., ob nedeljah od 9.—1. zastonj, drugače 1 K.

Muzej mesta Prage (Pořičský sad). Odprto ob nedeljah in praznikih od 10.—1., ob torkih, sredah in petkih od 2.—6. (po zimi od 2.—4.) zastonj; ob sobotah od 2.—6. (2.—4.) za 40 vin.

Muzej trgovske in obrtne zbornice (v Rudolfinu.) Odprto vsak dan razen pondeljka od 10.—3. zastonj.

Tehnologični muzej trg. in obrtne zbornice (Purkyňova ul.) Odprto vsak dan razen ponedeljka od 8.—3., ob nedeljah in praznikih od 9.—12.

Náprstkov muzej (Betlám. nám. 1.) Od junija do sept. ob nedeljah in praznikih od 9.—12. za 20 vin., drugače vsak dan od 11. ure dopoldne za 2 K.

Žal nam primanjkuje prostrora, da bi našteli vse mnogoštevilne galerije slik, vsa umetniška društva, razstavna podjetja, ki delujejo v Pragi in kjer je ukaželjen slovenski dijak vedno dobrodošel gost. Opozarjamo tovariše na to posebe, da ne zamude prilike si vsega tega ogledati. Vse najdrobnejše informacije se lahko dobe v »Svazu«.

Druga slov. akad. društva.

Na Dunaju je zbirališče liberalnih slov. akademikov »Sava«, v Gradcu »Triglav« v Pragi »Ilirija«. Kakor smo povzeli po poročilu v »Slov. Narodu« je imelo društvo »Sava« v zimskem semestru 9 predavanj. Ideje naše struje povsod zmagujejo.

Klerikalci imajo svoje organizacije na Dunaju — »Danica« — in v Gradcu — »Zarja« ter v zadnjem času tudi v Pragi — »Dan«.

»K r a s«, akademiško društvo slovenskih agronomov obstaja na Dunaju. Zastopa strokovne interese slovenskih agronomov.

»Društvo slovenskih veterinarjev« se je osnovalo letos na Dunaju z namenom, da zastopa strokovne interese slovenskih veterinarjev.

»Klub slovenskih medicincev« je popolnoma samostojna organizacija pri »Sloveniji« na Dunaju. Ima svojo strokovno čitalnico in knjižnico ter prireja strokovna predavanja.

»Akademiška podružnica družbe sv. Cirila in Metoda« v Gradcu je edina akad. podružnica naše »Šolske družbe«.

»Klub slovenskih tehnikov« v Pragi prireja poučne tehnične izlete in strokovna predavanja ter zbira tudi gradivo za slovenski tehnični slovar.

»Češko-slovenski akadem. alpski krožek« v Pragi se je osnoval pred par leti pri češki podružnici »Slov. plan. društva«. Vzbuja zanimanje med slovenskimi in češkimi akademiki za naše planine in za turistiko.

»Komité slovanskih akademičnih društev na Dunaju« je oblastveno potrjena zveza vseh akad. društev slovanskih, ki imajo sedež na Dunaju. V njem so zastopana akad. društva vseh slovanskih narodnosti. Široka podlaga, na kateri stoji komité, mu bo omogočala izvrševati namen: zastopati skupne interese vseh slovanskih vseučiliških dijakov na Dunaju, v važnih slučajih započeti enotno akcijo vsega slovanskega dijaštva in s predavanji ter drugimi prireditvami upoznati posamezne slovanske narodnosti med seboj.

Ferijalna akademična društva.

»Prosveta«.^{*)} Narodni radikalci so takoj v začetku spoznali, da morajo v domovini ustanoviti svoje društvo, če se hočejo manifestirati. V domovini morajo pokazati s prakso koliko velja njihova teorija, ki so jo razvijali v visokošolskih mestih. V tem spoznanju in v težnji imeti središče v počitnicah, se je ustanovilo društvo »Prosveta«, s sedežem v kulturnem središču Slovenije, v Ljubljani. Ni bila zastonj ustanovljena. Ideja ljudskega

^{*)} Glej „Almanah“ 1907/8, 1908/9, 1909/10.

knjižničarstva, propagirana po »Prosveti« je tekom petih let zmagala povsod na Slovenskem. Že je naša zemlja preprežena povsod s knjižnicami, bodisi neposredno od »Prosvete« ustanovljenimi, bodisi s takšnimi, katerim je »Prosveta« stala s svetom ali posredovanjem ob strani. Ljudsko knjižništvo je tako v cvetu, da je treka resno premišljevat i o tem, kako bi se to centraliziralo. »Prosveta« stoji pred važnim vprašanjem: ali naj postane ona centrala, ali naj to prepusti kakšni drugi korporaciji (Zveza slovenskih izobraževalnih društev). Je važno vprašanje: ali naj ima »Prosveta« še nadalje ljudsko knjižničarstvo kot prvo in najvažnejšo točko na programu, ali naj to sedaj prepusti kakšnemu drugemu faktorju ter sama začne izvrševati drugo važno točko svojega programa: biti duševno središče slov. narodno-radikalnega dijaštva o počitnicah ter se kot takšno začeti z vso vnemo pripravljati za predavanja po mestih in deželi. Vedo socializirati. Ali združiti oboje v svojih rokah. To bo težko, ker »Prosveta« je počitniško društvo. Centrala ljudskih knjižnic bo pa morala fungirati celo leto. Mislim, da se bo treba odločiti za drugo. Organizacija mora postati tesnejša, stiki med posamezniki-tovariši večji. Modus, kako napraviti večje stike in kako širiti na drug način med čiani in ljudstvom, je že napravljen. Po Božiču je začel delovati in se pripravljati dramatični odsek. Treba gledati na to, da se ta obdrži in razvije. In z igro se da čisto lepo zvezati predavanje. Koristno zvezano z umetnostjo in zabavo. — Na polju ljudskega knjižničarstva je letos delala »Prosveta«, kolikor so ji le gmotna sredstva pripuščala. Izpopolnila oziroma čisto prenovila je knjižnico v Kranjski gori, v Domžalah, Ločah in Maloščah na Koroškem. Nove knjižnice je ustanovila s pomočjo slovenskih abiturijentov iz idrijske in ljubljanske realke v Poljčanah, Slo-

venjem Gradcu, v Poljani na Koroškem ter eno v kočevskem ozemlju. Mnogo knjig je poslala tudi v Pulj. O počitnicah bo nadaljevala s tem delom.

Izmed njenih podružnic delujejo vse prav pridno.

Dolenjska »Prosveta« (Novo mesto) ima v evidenci kočevsko ozemlje in knjižnice, ki so tu od centrale ustanovljene. Razven tega prireja v počitnicah predavanja v Novem mestu.

Mariborska podružnica je istotako delavna.

Nadalje deluje tudi celjska podružnica ter Slovenje-bistriški in konjiški odsek.

Centrala dosedaj še ni gojila predavanj. Priredila je pa ob šestdesetletnici prof. T. G. Masaryka dne 7. marca javno predavanje v Ljubljani v Mestnem domu, kjer je predaval njen predsednik tov. R. Krivic: O življenjskem nazoru Masaryka. Isti je predaval o tem predmetu tudi v Trstu.

»Prosvetin« ljudsko - izobraževalni program imajo od slovenskih ferijalnih društev še »Adrija« v Gorici, »Bodočnost« na Štajerskem, »Gorotan« na Koroškem, »Balkan« v Trstu in v zadnjem času ustanovljeno društvo »Istra« za Istro.

Liberalci so si ustanovili za Gorenjsko svoje ferijalno društvo »Vesno«.

Klerikalci so si po vzoru »Prosvete« videč njene uspehe ustanovili svojo »Zvezo slovenskega dijaštva«, kjer so pa prav previdno — bodisi, da se je sramujejo, bodisi, da nima dovolj kredita — zamolčali svojo »katoliško« firmo. Tudi slovenski liberalni akademiki imajo svoje ferijalno društvo »Savo«, ki je letos angažovalo predavanja o slovenski umetnosti, o čemer je predaval g. Žmitek v Jakopičevem paviljonu.

Slovenska dijaška žurnalistika

šteje dva časopisa. »O m l a d i n a«, ki izhaja letos 7. leto, je organ narodno-radikalnega dijaštva. Prinaša programatične in informativne članke. V »listku« so rubrike: slovensko dijaštvo, literatura in umetnost, manjšinski obzor, srednja šola i. t. d. Od časa do časa ima »Omladina« srednješolsko prilogo, v kateri se nahaja poleg programatičnih člankov iz peres srednješolcev tudi beletrija.

Organ klerikalnih dijakov je »Z o r a«. Prinaša poleg programatičnih in informativnih člankov tudi beletrijo.

Redna dijaška publikacija postal »Dijaški almanah«; izdaja ga eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. V kratkem času si je pridobil med dijaštvom veliko simpatij in priznanja.

Tudi klerikalni akademiki izdajajo svoj: »koleđarček katoliškega slov. dijaštva«. Prišli so eno leto za nami.

DIJAŠKA PODPORNÁ
DRUŠTVA ▽ ▽ ▽

Podporna društva.

Dijaško podporno društvo »Radogoj« v Ljubljani je splošno podporno društvo, ki posluje 16. leto. Podpira slovenske visokošolce brez ozira na kronovino z brezobrestnimi posojili navadno v mesečnih zneskih po 20 K. Svoj delokrog je razširil tudi na absolvente višjih šol, ki vstopijo v praktično službovanje in ne dobe nič plače ali adjuta. Tem se dovolijo višji mesečni zneski. S tem se bo seveda število podpiranih dijakov znižalo, ako se ne povečajo društveni dohodki. V preteklem šolskem letu se je oglasilo 76 prosilcev, a ugodilo 42, 9 več kot lani. Razdelilo se je 6074 K. Dohodkov je imelo društvo 7568 K. Ker se je v prejšnjih letih načela osnovna glavnica, se mora sedaj polagoma dopolniti. Glavnica znaša 44.366 kron. Glavna dobrotnica je mestna občina ljubljanska, ki daje letno 700 kron. Prošnje se vlagajo v počitnicah pri Radogojevem tajniku (letos g. prof. Lovše.)

„Radogoj“ bi bil v prvi vrsti poklican prevzeti centralizacijo našega podporništva, tako da bi centrala vsaj imela v evidenci vse podpore ter na ta način dosegla kolikor mogoče enakomerno podpiranje našega dijaštva. Toda manjka delavcev, ki bi prevzeli to ogromno delo. Saj je izmed 160 bivših Radogojevih podpirancev komaj desetina rednih članov ali ustanovnikov društva. In vendar bi moral vsak smatrati za svojo častno dolžnost, da podpira društvo,

ki je podpiralo njega pri študijah! Brezbrižnost in nehvaležnost bivših podpirancev je prvi vzrok hiranja našega podporništva.

V domovini je še nekaj podpornih društev z delokrogom, omejenim na nekatere dele slovenske zemlje, tako v Celovcu podporno društvo za slovenske dijake s Koroškega, v Trstu za Primorce; na Štajerskem pa prav izdatno podpirajo osobito ondotne posojilnice štajersko slovensko dijaštvo. Omenjamo devet Rapočevih štipendijev, ki znaša na leto vsak 300 K in se vsako leto iznova podele. Prošiti more vsak slovenski dijak. namenjene so pa v prvi vrsti prosilcem iz šoštanjskega in mariborskega okraja. Prošnje je navadno treba vložiti do 20. novembra pri ravnateljstvu posojilnice v Mariboru.

Poieg tega je na Dunaju, v Gradcu in v Pragi število slovenskih in neslovenskih podpornih društev, na katera se obračajo slovenski dijaki precej veliko.

Dunaj.*) „Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju“ podpira revne slovenske dijake vseh dunajskih visokih šol. Podpore se podeljujejo od meseca do meseca in je treba prositi vsak mesec sproti. Mesečni podporni minimum znaša 10 K, po potrebi se dovoli tudi večja vsota. V odboru sede s posvetovalno pravico tudi zastopniki dijaštva (po en zastopnik „Slovenije“, „Save“ in „Danice“ ter zastopnik „divjakov“, kateri pa dosedaj še ni bil nikdar izvoljen). Močna opora društva so štajerski denarni zavodi, dočim se ostali denarni zavodi za njega dosti ne zmenijo.

Določila za prosilce:

1. Prošnje za podporo je oddati prvi teden vsakega meseca. Prošnje sprejemajo tudi akad. društva.

2. Kdor prosi prvič, naj priloži prošnji ubožno izpričevalo, narejeno po obrazcu, ki je predpisan za vseučilištnike: poleg tega naj tudi pridenejo spriče-

*) Popolne informacije v posameznih društvih.

vala o študijah preteklega letnika (prvoletniki zrelostno spričevalo, ostali pa kolokvijska spričevala, spričevala o državnih skušnjah in rigorozih.) Za prošnje je rabiti obrazce, ki jih je založilo društvo in jih oddaja dijakom brezplačno. Dobijo se tudi v akad. društvih.

3. Razmere marsikaterega dijaka se tekom šolskega leta izpremene ter so potem dokaj različne od razmer, katere je opisal podpiranec v prvi, začetkom šolskega leta vloženi prošnji. Podpiranci naj torej vsak mesec vestno izpolnijo vse razpredelke v obrazcu za prošnjo. Na prošnje, ki so v tem oziru pomanjkljive, se ni mogoče ozirati.

4. Podpiranci morajo ob pričetku vsakega tečaja donesti spričevalo o študijah prekega tečaja (izpričevalo o kolokvijih, drž. skušnjah, rigorozih).

5. Vsakemu podpirancu se priporoča, da naj precej, kakor hitro mu bo to mogoče, po svojih močeh povrne društvu prejete podpore.

„Juridično podporno društvo“ podeljuje podpore revnim juristom na dunajskem vseučilišču. Da se dobi podpora, je potrebno, da se zglesi vsak prosilec v društveni pisarni (vseučilišče, juridična fakulteta), izpolni predpisani vzorec in predloži ubožno spričevalo, indeks in kolokvijska spričevala. Dobi se vsak drugi ali tretji mesec 15 menznih znamk, event. tudi denar ali obleka. Društvo izposojuje svojim članom tudi juridične knjige.

„Medicinsko podporno društvo“ podeljuje podpore revnim medicincem na dunajskem vseučilišču. Vpiše se lahko v začetku vsakega tečaja, pa tudi sicer vsak mesec. Predložiti treba ubožno izpričevalo in indeks. Dobi se navadno vsak mesec 10—15 menznih znamk, izredno tudi podpore v denarju ali obleki. Društvo izposojuje svojim članom tudi medicinske učne knjige. Poleg tega so društveni člani lahko oproščeni napol ali pa popolnoma pristojbin v raznih medicinskih kurzijah.

„Filozofsko podporno društvo“ podeljuje podpore revnim filozofom na dunajskem vseučilišču. Začetkom vsakega tečaja se mora vložiti prošnja na „Philosophischer Unterstützungsverein an der Wiener Universität“. Pridejati je treba: ubožno spričevalo, potrdilo referenta za štipendije, indeks in kolokvijska spričevala (prvoletniki zrelostno izpričevalo). Dobi se navadno vsak mesec 10 menznih znamk. Društvo posreduje tudi oddajo instrukcij, na katere se pa slov. dijak ne sme zanašati, da jih dobi.

Posamezna podporna društva obstojajo tudi na živinozdravniški in poljedelski visoki šoli. Pogoji slični.

„Gregorijevo društvo“ (Gregorius-Verein) daje revnim vseučiliščnikom vseh narodnosti mesečno 12 K oz. 20 K. Prošnje, katerim je treba pridejati maturitetno spričevalo, ozir. kolokvijska spričevala, ubožno spričevalo, stanovski izkaz (Nationale), potrdilo referenta za štipendije in potrdilo, da je prosilec vpisan na dunajski univerzi, se morajo vložiti pričetkom zimskega tečaja pri policijskem svetniku dr. Wagnerju. (XIV. Kellinggasse 2., II.)

Splošno podporno društvo na dunajski univerzi. Pri tem društvu prosi lahko vsak vseučiliščnik, ki je najmanj že v 3. tečaju. Prvoletniki ne dobijo nikakih podpor. Vsak prosilec se mora v društvo vpisati. Pogoji: 1) izpolniti se mora tiskani vzorec, ki leži na razpolago v društveni pisarni, 2) indeks, 3) ubožno spričevalo, 4) potrdilo referenta za štipendije in 5) kolokvijska spričevala. Vsak prosilec dobi navadno vsak drugi mesec 10 menznih znamk, oz. enkratno denarno podporo, za katero je pa potrebna posebna prošnja.

„Studentenheim“ (IX. Porzellangasse, 30). Društvo „Asylverein der Wiener Universität“ podeljuje revnim slušateljem vseh narodnosti in veroizpovedanj na dunajskem vseučilišču brezplačno stanovanje,

postrežbo in kurjavo. Poleg tega se dobi v zavodu razmeroma dobra hrana in sicer zajutrek za 10 v., kosilo za 24 vin. in večerja za 20 vin. Svečavo in perilo mora plačati vsak sam. Prošnje, ki jih je nasloviti na odbor zgoraj omenjenega društva, se morajo oddati osebno do 15. oktobra vsakega leta. Priložiti je treba: 1) zrelostno spričevalo, 2) ubožno izpričevalo (ki naj ga potrdi tudi župnik), 3) potrdilo referenta za štipendije, 4) indeks in 5) „nationale“. Priporoča pa se, da se vpošljejo na ravnateljstvo zavoda že o počitnicah provizorične prošnje, katerim je treba pridejati le zrelostno in ubožno spričevalo. V oktobru je sicer treba vložiti še enkrat prošnjo, toda oni, ki so prosili že o počitnicah, pridejo v slučaju ugoditve preje na vrsto. Prosilci, ki nimajo starišev, imajo prednost.

„Dijaško bolniško društvo na Dunaju“, („Verein zur Pflege kranker Studierender“), ki ima svoje društvene prostore na vseučilišču, preskrbuje svojim članom v slučaju bolezni brezplačno zdravniško pomoč, brezplačna zdravila in v bolnišnici brezplačno mesto 2. razreda, v slučaju smrti tudi brezplačen pogreb. Član društva je lahko vsak slušatelj vseučilišča, tehnike, živinozdravniške, poljedelske visoke šole in umetniške akademije. Pri vpisovanju, ki traja v zimskem semestru od 1. oktobra do sredi novembra, v letnem pa od začetka inskripcije 30 dni, je treba pokazati indeks in oddati stanovski izkaz. Pri vstopu je treba plačati 2 K vstopnine in 4 K udnine za semester (če se vpiše za celo leto le 6 K). Revnim visokošolcem iz Kranjske povrne navadno to svoto dež. odbor kranjski.

„Mensa academica“ (I. Reichsratstrasse 29) daje vseučiliščnikom proti primerni odškodnini kosilo in večerjo.

Prevažno podporo za slov. visokošolce iz Kranjskega tvorijo na dunajskem vseučilišču tudi Knaf-

flove ustanove, katerih je sedaj 36, vsaka z letnimi 600 K. Ustanovil jih je leta 1671. Gorenjec Luka Knaffl, župnik v Groß-Rußpachu na Nižje Avstrijskem za dijake „kranjske narodnosti“. Ustanovo upravlja sedaj ravnatelj dunajske vseučiliške pisarne posamezna mesta pa oddaja vseučiliški senat. Za ustanove prosi lahko vsak visokošolec iz Kranjske, ki je vpisan na dunajskem vseučilišču. Prednost imajo prosilci, ki so prestali zrelostno skušnjo z odliko. Juristi in medicinci dobijo ustanovo navadno šele po prvem izpitu, filozofi v drugem ali tretjem letu. Prošnje, naslovljene na vseučiliški senat, je vložiti najkasneje do 31. novembra vsakega leta. Priložiti je treba: 1. krstni list, 2. domovinski list, 3. ubožno izpričevalo, 4. potrdilo o stavljenju koz. 5. zrelostno izpričevalo, 6. potrdilo referenta za štipendije, 7. kolokvijska izpričevala zadnjih dveh semestrov, oziroma izpričevalo o prenehanju državnem izpitu. Ustanova se uživa tudi lahko v vojaškem letu.

Gradec. „Podporno društvo za slov. visokošolce v Gradcu“. Predsednik gosp. dr. Fr. Žizek, Luthergasse 4/l. Društvo deli podpore v denarju in v obednicah, in sicer razen oktobra, aprila in julija vsak mesec. Seja odbora podpornega društva se vrši drugo soboto vsakega meseca. Namesto prošnje le treba izpolniti prosilcu samo poseben vzorec ki jih je dalo podporno društvo na razpolago v vseh graških akad. društvih. Vestno izpolnjen vzorec je treba oddati v vsakem akadem. društvu za to določenemu referentu; referenti iz vseh treh društev skupaj tvorijo poseben dijaški pododbor, ki strogo nadzoruje, da navajajo prosilci vse svoje dohodke.

Ko se prosi prvič v tečaju, je treba priložiti prošnji: 1. kolokvijska izpričevala, ozir. maturitetno spričevalo; 2. ubožno spričevalo; 3. izkaz, da je prosilec dotični tečaj inkskribiran. Podpore se razdele

med prosilce proporcionalno, tako da se skuša enakomerno pripomoči vsakemu prosilcu do eksistenčnega minima (50 K). Redni maksimum mesečne podpore je bil lansko leto 25 K.

„Slovansko podporno društvo“ (Studien-Unterstützungsfond für slavische Hochschüler der Grazer Universität). Uprava društva je v rokah akad. senata. Podpore razdeljuje dijaški odbor obstoječ iz 9 članov. Društvo deli podpore dvakrat v letu, in sicer razdeli v zimskem tečaju okoli 600 K, v poletnem do 400 K. Prošnje enako opremljene kakor za oproščenje kolegine, je oddati ob razpisanem terminu pri glavnem pedelu.

„Slovansko bolniško društvo“ („Kranken-Unterstützungsverein für slav. Hochschüler“), v rokah senata in dijaškega odbora. Člani morejo postati vseučilišniki in tehniki. Društvo nudi brezplačno zdravniško pomoč, zdravila in v slučaju potrebe bolniško oskrbo II. razreda. Vstopnina 2 K, članarina 4 K za semester, člani se sprejemajo le v prvih 6 tednih vsakega semestra v lokalu, ki je naznanjen na posebni črni deski „Slov. bolniškega društva“ na univerzi.

Za Slovenca pride v Gradcu v poštev samo še takozvani „Freitisch-Institut“, ki deli vsak mesec obednice. Slovenec more le malo pričakovati od tega društva. Juristi dobe do 8, filozofi 10—15, medicinci do 15 obednic. Enako društvo obstoji na tehniki. Prošnje se morajo oddati osebno referentu na posameznih fakultetah. Natančnejše informacije daje posebna črna deska na rektoratih.

Praga. „Podporno društvo za slovenske visokošolce v Pragi“ popira slovenske slušatelje čeških visokih šol praških z mesečnimi podporami do 25 K (v gotovini in v nakaznicah za obede v menzi). Prosilec napiše prošnjo na poseben vzorec, ki je dobiti v naših akdemičnih društvih v Pragi,

priloži ubožno, zrelostno (oz. kolokv.) izpričevalo ter dokazilo, da je vpisan na kaki češki visoki šoli. Vse to odda enemu poverjeniku, ki jih imata praški slov. akadem. društvu pri podpornem društvu. Ta mu izroči, ko so prošnje rešene, nakaznico, na katero mu blagajnik podpornega društva izplača nakazano podporo.

„Husov Fond“ podpira vse slušatelje na čeških visokih šolah brez razlike; podpira tudi slovenske prosilce z mesečnimi podporami 4—10 K. Prosilec, ki mora biti član „Husovega Fonda“ (letna članarina 1 K), napiše prošnjo na poseben vzorec, ki se dobi za 2 vin. v društveni pisarni (Praga II., Reznická ul. 14. Uradne ure od 3. do 4. pop.) priloži ubožno izpričevalo napisano istotako na posebnem vzorcu ter odda oboje v zadnjih treh dneh mesca (za mesec vinotok šele od 1. do 6.) društvenemu tajniku. Pri razdelitvi podpor (14. in 15. vsakega mesca) se mora izkazati z društveno legitimacijo ter z dokazilom, da je vpisan na češki visoki šoli. „Husov Fond“ daje tudi brezobrestna posojila za pristojbine pri skušnjah.

„Nadace Krombholzova“ omogočuje praškim akademikom brez razlike brezplačno zdravljenje (zdravnike in zdravila). Kdor želi brezplačno zdravljenje, si vzame na kvesturi ali v pisarni svoje šole poseben vzorec, dá izpolnjenega podpisati kakemu profesorju ter gre žnjim k zdravniku ali pa na kliniko; na recept, ki se mu napiše, dobi v lekarni brezplačno potrebna zdravila.

„Mensa academica“ (Splálena ul. 20) daje revnim akademikom za nizko ceno obed (po 58 v.) in večerjo (po 36 vin.). Kdor želi imeti hrano v menzi, napiše na poseben vzorec prošnjo (golica se dobi v „Svépomoci“, Spálená ul. 9), priloži svoje ubožno izpričevalo in na karton nalepljeno fotografijo za legitimacijo; čez par dni dobi legitimacijo, na katero si v menzi pri kontrolorju kupuje nakaznice

za obede. Kdor hoče v menzi obedovati (ozir. večerjati), izpolni nakaznico s svojim podpisom in dnevom ter vrže polovico v posebno škrinjico v menzi, drugo polovico pa odda drugi dan pri obedu (ozir. večerji) kontrolorju.

„Svépomoc“ preskrbuje revnim dijakom instrukcije in druga primerna mesta. Kdor želi kako mesto, mora napisati prošnjo, v kateri navede, kaj bi laho poučeval. Slovenskim dijakom se ni mogoče v Pragi na instrukcije preveč zanašati, ker — vsaj v začetku — ne znajo še toliko češki, da bi mogli sprejemati taka mesta. Vse podrobnosti se dobe v „Svépomoci“ (Spálená ul. 9) od 9. do 1. in od 3. do 6. ure popolndne.

„Hlávkovy kolleje“. Tu dobi reven dijak, ki se izkaže z izvrstnim zrelostnim izpričevalom, pozneje z izvrstnimi izpričevali od izpitov, prosto stanovanje, razsvetljava, kurjavo in perilo; za hrano plačuje mesečno po 12 K, nekaj mest pa je sploh brezplačnih. Prošnje za sprejem se vlagajo pri ravnateljstvu (Praga II., Jenštejnská ul. 1: vzorec zanje se dobi istotam), za zimski tečaj do 15. vel. srpana, za letni do 15. sušca. Lani je bilo v zavodu nad 200 dijakov.

„Filozofsko podporno društvo“ daje podpore v neenakih terminih, ki so naznanjeni na črni deski na filozofski fakulteti. Vzorec za prošnjo v „Svépomoci“.

„Pomocný spolek nadace Jonákovy“ (za pravnike). Prošnjo je treba napisati za celo leto naprej in priložiti ubožno izpričevalo in revers, s katerim se prosilec zaveže podporo pozneje vrniti, ter jo izročiti v prvi polovici vinotoka oficijalu pravniške fakultete.

Podporni fond „Purkyně“ (za medicine), daje podpore v denarjih, v obednicah ter posojila za rigor. takse. Vzorec za prošnjo pošlje na željo „Spolek českých mediků“ (Praga II., Lipová ul. 2).

„Nadace Skuberského“ daje revnim tehnikom obednice. Prošnje se oddajajo tajn. društva v dobi, ki je naznanjena na črni deski na češki tehniki (navadno do zadnjega vinotoka).

Slovenski slušатели visokih šol brez razlike mesta in stroke dobe lahko ministerijalne podpore, ki jim jih podeljuje ministrstvo za uk in bogočastje, in sicer v znesku 40—120 K za tečaj. Prošnje, ki so naslovljene na omenjeno ministrstvo, se oddajajo, opremljene z ubožnim izpričevalom in izkazili o uspehih v studijah, v dekanatski, oziroma rektorski pisarni. Prošnje se pišejo slovensko.

Vzgojevalno in izobraževalno društvo »Domovina«. Ker so bile razmere v ljubljanski dijaški kuhinji za napredne dijake vsled terorizma in preganjanja nemško-klerikalnega vodstva neznosne, se je ustanovilo po prizadevanju ljubljanskih narodno-radikalnih starejšin meseca oktobra l. 1909 v Ljubljani dijaško podporno in vzgojevalno društvo „Domovina“, ki je takoj otvorilo dijaško kuhinjo. Dijaško kuhinjo pohaja nad 50 srednješolcev, ki dobivajo tečno opoldansko in večerno hrano deloma proti popolni ceni, ki znaša za kosilo 32 vin., za večerjo 20 vin., deloma pa po znižani ceni. Skoro polovica pa dobi hrano popolnoma brezplačno. Za kuhinjo je izdalo društvo dosedaj že nad 7000 kron. Poleg hrane hoče skrbeti društvo tudi za dobra stanovanja, za katere posreduje in jih nadzira, ter za bolniško okrho dijakov, kar je prav posebne važnosti. Cilj društva je, ustanoviti v najkrajšem času dijaški internat.

Na čelu društva stojita dr. K. Triller in gospa dr. Šlajmerjeva, tajnik je tržni nadzornik Ribnikar, blagajnik pa prof. Jug.

SLOVENSKO VSEUČILIŠČE

Naše priprave za vseučilišče.

Napisal M—r.

Pomankljive in površne so te priprave. Ker naši odločilni faktorji ne poznajo bistva in ustroja univerze, zato so tudi pota, po katerih hodijo za našim najvišjim kulturnim idealom, tako medla in zmedena. Doslej se vrše prav skromne priprave le za pravniško fakulto, ako to, kar se je v tej zadevi doslej storilo, sploh moremo smatrati za priprave, dočim se za filozofsko in medicinsko fakulto ni še prav nič storilo; in vendar sanjamo in zahtevamo popolno vseučilišče, kar je čisto naravno, kajti le cela univerza nam more biti kulturno ognjišče, kakršnega potrebujemo za svojo narodno eksistenco, za samostojno kulturno življenje.

Prava priprava za vseučilišče obstoji: 1. v dobivanju kvalifikovanih sil; taka kvalifikacija pa se more danes dobiti le na vseučilišču; 2. v slovenski znanstveni literaturi, in 3. v potrebnih učnih sredstvih, kakoršna so n. pr. knjižnica, seminarji in instituti. Govoriti hočem tukaj le o prvem pogoju za naše vseučilišče — o zadnjih dveh se je že večkrat podrobno razpravljalo — in pokazati, kako naše priprave v resnici izgledajo, če si jih ogledamo iz stvarnega vidika.

Doslej se je praktikovalo tako, da so naše sposobnejše pravnike pošiljali z ministrsko podporo za eno leto na nemške univerze. Komaj pa je

dotičnik začel znanstveno delovati, potekla je doba njegovega dopusta, posušil se mu je zajedno nervus rerum — in konec je bilo njegovega znanstvenega pripravljajanja. Mora hote ali nehote v službo, kjer vse pozabi, kar je pridobil in dela kot navaden uradnik. Na kako nadaljno samostojno znanstveno delovanje v naših sodnih okrajih pač ni misliti. Kakšen je torej efekt te metode. Ničev. Dotičnik nima nobenega pozitivnega vspeha, ker si potrebne kvalifikacije ni pridobil — in naše priprave niti za korak niso s tem napredovale, ker si nismo pridobili kvalifikovane učne sile. Na ta način so naše priprave za pravniško fakulto dozorele po dvajsetih letih tako daleč, da imamo danes cela dva docenta! In s temi naj takoj otvorimo pravniško fakulto! Zanimivo je vsekako povdarjati, da imamo za filozofsko fakulto pet kvalifikovanih učnih sil in to brez vsake zasluge naših faktorjev, ki imajo skrbeti za priprave slovenskega vseučilišča. Zanimivo je dejstvo, da imamo danes več sposobnih filozofov in medicincev, kakor pravnikov, ki bi se mogli v prav doglednem času habilitovati; vendar pa se za nje noče prav nič storiti.

Ne le pomankljive so torej naše priprave za slovensko univerzo, ampak tudi skrajno površne. Za dokaz navedem le fakt, da se danes nič manj kakor štiri sile hkratu pripravljajo iz ene in iste stroke (državna veda), dočim nimamo za ostale stroke še nobene usposobljene moči. In tako mora ta in oni po večletnem strokovnem studiju predsedati in znova začeti! Ta površnost in neekonomičnost naših priprav se bo še strašno maščevala. Naše priprave se vrše popolnoma brez načrta, zato, ker ni nobene organizacije, ki bi sestajala iz mož, ki ustroj vseučilišča poznajo in vedo, kakšne učne moči potrebujemo in za katere stroke jih že imamo in za katere ne. Taka organizacija bi morala

biti vseučiliški odsek, ki bi sestajal zgolj iz strokovnjakov ne pa iz strankarjev. Tak vseučiliški odsek bi moral imeti na svoji strani politične faktorje, dijaštvo in denarne zavode, ki bi ga vzajemno podpirali. Le taka organizacija bi mogla voditi priprave za vseučilišče smotreno, po načrtu, in v nekaj letih bi imeli potrebne učne sile vsaj za pravniško in filozofsko fakulto, v doglednem času pa bi se dala s pomočjo ostalih Jugoslovanov ustanoviti tudi medicinska fakulta.

Smotrenost priprav za slov. vseučilišče zahteva, da se naše učne sile koncentrujejo na eni univerzi, ravno tako tudi dijaštvo, ki bi moralo naše docente moralno podpirati. Treba je skrbeti za to, da bodo mogli naši docentje tudi vspešno predavati, ker le tako si v kratkem času opilimo znanstven predavateljski jezik. To se da danes sploh le v Pragi na češki univerzi udejstviti. Tu so tla, kjer se more razvijati naša mlada znanost, le tu je mogoče neovirano znanstveno delo in strokovni studij.

Samoobsebi umevna zahteva je, da moramo za existenco naših docentov bolje skrbeti in splošno več žrtvovati, kakor se je to doslej zgodilo. Tri deželne ustanove po 800 gld., katere se pa niti vse ne oddajo, je pač premalo. Od ljubljanskega mesta ne smemo vsega zahtevati. Menim, da je popolnoma upravičena zahteva, da v tem oziru tudi naši bogati denarni zavodi nekaj storijo. Če bi bile žrtve razmerno razdeljene, in bi n. pr. bogate štajerske posojilnice vzdrževale pet, kranjske pet, tržaška posojilnica dva, ostale primorske posojilnice enega, kranjska dežela pet, ljubljanska občina dva in ostala slovenska mesta dva, tedaj bi imeli v petih letih vse najpotrebnejše učne sile za najmanj dve fakulti. Uvaževati je namreč treba tudi to, da bi bilo več takih kandidatov, ki so v državni službi. Tem bi se izposloval le dopust in poleg plače še kak adjutum. Kakor hitro bi pa

naši vseučilišni kandidatje postali docentje, bi morali poskrbeti naši poslanci vsaj toliko, da jih vlada plača. S tem bi se naš narodni davek znatno zmanjšal.

Tako nekako bi se morale vršiti priprave za slovensko vseučilišče v kolikor se tičejo kvalifikovanih učnih moči. Tudi slovensko dijaštvo more v tem oziru v precejšni meri prispevati s tem, da naj nadarjenejše v svoji sredi v izobraževalnih klubih navaja k poglobljanju v probleme strokovnega studija. V tem oziru se da v resnici med dijaštvom več storiti, kakor se to na prvi pogled zdi. Vse je ležeče na tem, da navajamo naše talente k vztrajnosti, katere je pri znanstvenem izsledovanju neobhodno treba, da se dosežejo pozitivni vspehi. Krasnih talentov ima slovensko dijaštvo v svoji sredi, le šole vztrajnega, koncentrovanega mišljenja jim manjka. To je nova vzvišena naloga slovenske mladine, ki jo mora odslej izpolnjevati.

SREDNJEŠOLSKI DEL

R. K.:

Masaryk učitelj in vzor.

Posvečeno srednješolcem.

Ker naj bo naš „Almanah“ nekak „Vademecum“ naprednega dijaka v šolskem letu, hočemo po spoznanju dela in nazorov prof. Masaryka hladno premisliti, kaj nam je on in kaj nam mora biti.

Posamezne studije, priobčene v jubilejni številki letošnje „Omladine“ kažejo, kako ogromno znanje obvlada Masaryk. Tu je prva točka ob kateri se uči. Šola ti ne daje in ti ne more dati vsega, kar potrebuješ za življenje. Zato pa moraš poleg skrbi za zdravje — Masaryk je tudi Sokol in telovadec — ves svoj prosti čas posvetiti samoizobrazbi. Tvoja pot pa ne sme biti cik-cakasta, ampak ravna, smotrena. Pridobivanje znanosti bodi sistematično, od lažje snovi k težji, od preproste k zavitejši. To ne velja toliko za te sedaj, ko si na gimnaziji, ampak za čas, ko stopiš na vseučilišče. Gimnazija in realka ti da za nadaljni studij dovolj osnovnih pojmov. Na podlagi teh se pa moraš dalje izobraževati. Posebno nikar ne preziraj v zadnjih dveh razredih propedeutike (logike in psihologije). Brez teh dveh, za vsako specializacijo osnovnih ved ne moreš ničesar začeti. Na vseučilišču boš vzel v roke njegovo „konkretno logiko“, ki ti jasno pokaže pot skozi labirint akademične svobode. V vednem stiku z življenjem se je Masaryk povzpел nad običajno učenjaško in filozofsko suhoparnost. Iz življenja okoli sebe se je učil mo-

drosti. Iz življenja in za življenje, bodi tudi tvoje delo. In kje bolje spoznaš in vzljubiš življenje kot v svetu in v življenju samem na eni strani in v umetnosti na drugi. „Brez estetične izobrazbe je splošna znanstvena izobrazba nepopolna, kajti človek hrepeni že po svoji naturi ne le po resnici, ampak tudi po lepoti.“ Tako govori Masaryk; svari pred samo vedo in kliče: ostani v stiku z življenjem. Uči se ljubiti umetnost, predvsem literarne umetnine. In v tem oziru se skrbno uri že v gimnaziji. Prosti čas gimnazijske dobe uporabi za čitanje lepih knjig, in za učenje jezikov, da ti bo dostopnejša literatura drugih narodov.

Ob delu je treba pridnosti in vztrajnosti; obeh teh lastnosti se uči od Masaryka. Vsako uro svojega življenja je imel določeno, za kaj jo porabi. Kakor veš, so mu delali na vseh koncih in krajih velikanske zapreke; slišal je psovanje in grožnje, videl dvigajoče se pesti nasprotnikov. A Masaryk ni poznal strahu, ni poznal izrazov: odstopiti, kompromis. Vztrajno je obstojal pri svojem delu — in delo dovršil.

Pridnosti, vztrajnosti ter neboječnosti se uči od njega in uspeh ne bo izostal. V tem je ravno njegova vzgojna moč. Sam je dokazal, kaj se vse lahko doseže s pridnostjo in z vztrajnostjo. Od preprostega ključavničarskega učenca se je povspel v vrsto najslavnejših sodobnih učenjakov.

Ne smeš pa nikdar obupati, če ti bodo kedaj na vseh straneh nasprotovali, če bodo metali od vseh strani nate kamenje. Bodi neboječ in pojdi naprej. Zmagaš! Zmagal je tudi Masaryk, ki je imel nasprotnikov, kot jih še kmalo ni imel učenjak in delavec.

Delavec! To je ravno ono, česar so se nasprotniki tako bali in kar so tako sovražili. Njegovega dela so se bali. Svojih naukov in nazorov ni samo s pe-

resom podajal, ampak šel je med ljudi in jih tam oznanjeval, z besedo. In glavno je, da se je ravnal tudi sam po njih. Svoje nazore je potrdil s svojim življenjem.

Pisal je o ljubezni in delu za narod in črko je potrdil z delom: Masaryk je bil začetnik Ottovega „Naučnega Slovnika“ (konverzacijskega leksikona), dela, ki ga niti Nemci ne premorejo, kar se vrednosti tiče. Govoril je učiteljem, kakšna bodi njihova izobrazba in je delal zanjo. „Pedagogični Slovník“ je sad tega dela.

Njegova stranka se imenuje realistična. Realizem v tem oziru pomenja: narodu napraviti vedo dostopno, ne da bi veda pri tem kaj trpela na svojem značaju. Tako je med drugimi prof. Masaryk definiral realizem in začel je akcijo, ki je res napravila dostopno vso vedo češkemu narodu. „Laichterjeva zbirka najboljših spisov« je plod Masarykovega dela. Posledica Masarykovega pouka so vsi oni prevodi najboljših francoskih, angleških in ruskih pisateljev.

Če je govoril, da potrebuje češki narod nove kulture, in da je kultura ona sila, ki reši narod — je to kulturo tudi ustvaril.

V delu je izpričal svoje nauke. To je zopet točka, ob kateri se uči! Ne smeš o svojih nazorih samo govoriti — tudi delati moraš po njih. In tvoja ljubezen do naroda obstojaj v takem delu.

Vedi pa, da brez svobode narod ne more uspevati. Stoinstokrat je že Masaryk to dokazal, slično kot njegov politični predhodnik Karel Havliček Borovskí. Masaryka ni nikjer manjkalo, kjer je bilo treba povzdigniti glas za svobodo. Bodisi za svobodo vesti in prepričanja, za svobodo šol, ali pa za svobodo zagrebških veleizdajalcev. Vedno je povzdignil svoj glas. In zato takšno sovraštvo na katoliški strani! Nasledniki Krista lažejo, kjerkoli govore o njem. Boje se njegovega dela, njegovega nastopa in

njegove obširne znanosti — zato ga blatijo. On pa se ne meni za te črne sence, njegova pot gre preko njih in na tej poti zmaguje.

Tistega je zmaga, ki ima mladino za seboj. In Masaryk ima za seboj mladino, ki ga ljubi; ne zahteva od nje, da bi ona prisegala v njegove besede; nikdar ne govori in ne poučuje s tem namenom. Hoče le mladino navaditi misliti, hoče jo navaditi metode. Ne: kaj, ampak: kako, to je glavno. V smislu: naučiti nas metode, naučiti nas znanstveno misliti in odgovarjati na vprašanja, v tem smislu poučuje. Njegovi spisi te privedejo do vprašanja, a odgovora ti ne vsiljujejo. Premisli stvar sam, potem si odgovori. Tako prideš do prepričanja, in to prepričanje bo trdno, ker si resnico zaživel sam v sebi.

S svojim življenjem ti bodi Masaryk vzor, s svojimi spisi ti je pa učitelj, predvsem učitelj metode.

V dneh potrnosti in obupa se spomni na mojstra. V njem in njegovem življenju boš našel moči, če ti bodo nasprotovali na vseh straneh. In vedi takrat, da zmagaš le s trdno voljo, kakor je zmagal Masaryk. Lepo končuje neki češki časopis vrstice o Masaryku, rekoč: „Prijetelji njegovi ga ljubijo — nasprotniki spoštujejo — in le frakcija ljudi à la Jemelka (češki jezuit) — ga sovraži.“

R. K.:

Pomen literarne umetnine.

Ne mislim govoriti o samoizobrazbi. Zaveden dijak ve, da mora mnogokaj studirati, če hoče, da ne ostane omejen; iz omejenosti mu šolski predmeti malo pomagajo. Hočem opozoriti na važnost leposlovja za razvijajočega se človeka. To spada k umetniški izobrazbi, katere potreba je pripoznana danes od boljših pedagogov. Masaryk, učenjak, socijolog, politik pravi, da umetnost podpira notranjo tvornost človeka. Če bi torej posledica umetniške vzgoje ne bilo nič drugega, kot to, je že dovolj. So pa še druge važne točke, ki zahtevajo umetniško vzgojo: V umetnini je utelešen celotni svetovni nazor v konkretni in gotovi formi. Kar se ne posreči doseči filozofu radi njegove abstraktnosti, to doseže velik umetnik z lahkoto: odkriva nam s svojo umetnostjo bistvo stvari, v kolikor se to da. Zato je umetnost — umetnina — najboljši pripomoček za razumevanje sveta. Odtod tudi vpliv posameznega umetniškega dela, posamezne umetnine.

Danes zahtevamo od človeka ne vere, ampak nrvnosti. Tu nam je zopet pri roki umetnost, nje delo — umetnina. Ona je v ozki zvezi z nrvnostjo. Potom sugestije vpliva na nrvni razvoj. Ne da bi bil to njen namen; ker namen umetnosti nikakor ni, popularizirati filozofične, socijalne in moralne ideje, ter jih pripraviti, da bi bile lažje zaužiti. Umetnost ne sme biti kot košček sladkorja pri grenkem

zdravilu. A kljub temu je umetnost v ozki zvezi z vedo; vsak boljši umetnik je na višini znanstva svoje dobe. Po umetninah predvsem se sodi kultura gotovega naroda v gotovi dobi. — To velja za umetnost sploh.

Najkonkretnejše je pa vse to izraženo v literarni umetnini. Ko nam da upodabljaljoča umetnost čutiti krasnejše čutna dejstva, ko vzdiga naše oko, ko nam godba odpira svet zvokovih krasot, ko nam pretrese najsubjektivnejše globine našega čustvovanja, tedaj vpliva literarna umetnina kot delo čistega duha zopet neposredno na duh. Bolj kot druge umetnine zbuja literarna umetnina duševno aktivnost občinstva, ker vpliva bolj na duha, kot na čute. V tem ravno leži velik vzgojevalni pomen literarne umetnine. Umetniško literarno delo je organična sestavina življenskih energij. Tu šele čutimo življenje, — vse močnejše in vse čistejše, kot ga čutimo drugje. Naši živci postajajo finejši, ono obogatuje našo fantazijo, pogloblja naše čustvo in napravlja naše misli hitreje. Pravo umetniško delo je brezprimerna šola čutov, živcev, čuvstev in logike. V enem samem trenutku nam da čutiti sintezo vseh komponent, iz katerih je sestavljeno življenje in obenem zbuja najrazličnejše in najdragocenejše moči našega duha. Ni prepada med življenjem in umetnostjo, ker tu se šele človek nauči ljubiti življenje strastno, vroče in udano, tu se nauči ljubiti življenje tudi tam, kjer se drugim kaže pusto in vsakdanje. Umetnik je pokazal bogastvo in globokost tega vsakdanjega življenja. Tu ob umetnini se n'navadiš opazovati in umevati življenje, ker v šoli umetnosti dobivamo čisto nove in posebne organe za sprejemanje sveta; organe, s pomočjo katerih smo v stanu dajati tudi najnepomembnejšim pojavom neskončno pomembno ozadje in čutiti neskončne radosti in trenutke opoja sredi najobičajnejših stvari. Kakšno

življenje diha iz pesmi Aleksandrova, in vendar: o čem govorijo pesmi? O polju in žitu na njem, ter o sejavcu, in oraču. Vsakdanje stvari in taka poezija. Ali vzemimo Kettejev „Jagnjet“ par vrstic... toda kaj nam dajo čutiti te vrstice? Ali ti ne pričarajo Dolenjsko pred oči tvoje duše; ali se ti ne vzbudi hrepenenje videti jagnjet na višini in bel gradič za njim? . . .

Predaleč bi prišel, če bi govoril o Župančiču. Vsaka njegova pesem ti odpre pogled v življenje, ki ga preje nisi čutil. Kdor zna brati, ta najde primerov več kot dovolj. Pri vsakem umetniku. Vsaka umetnina je zvišano in v svojih življenskih eneržijah ojačeno dejstvo, resničnost. Zato pa ob knjigah ne boš pozabljal na življenje, ampak čutil ga boš tem močneje. To velja o pesmi, koliko bolj pa še o romanu. So predmeti v življenju, v katere smo bili vpeljani le potom romana in v katerih je bil on naš glavni vzgojevalec. Slabo bi bilo s človekom, ki bi bil navezan le na svoje lastne skušenosti. Premnogolično je življenje, da bi ga mogel z lastnimi silami preiskati in razumeti. In zato je velik del naše predstave o svetu, o življenju delo literature. Kdor je, recimo, bral Macharjev „Rim“, pred tem stoji jasno, življenje antičnega Rimljana, njegovo delovanje in nehanje; tema tja čez srednji vek do renesanse; moderna Italija stoji pred tabo živo, kot v nobeni zgodovini tako. Cela gimnazija z vsemi svojimi klasiki in z vso svojo zgodovinsko učenostjo ti ni pokazala antičnega človeka, njegovega življenja, njegove smrti, ter pojava njegovega duha v renesansi. Drobna Macharjeva knjiga stori to z malimi sredstvi.

Nobena šolska znanstvena psihologija ti ne more tako opisati duševnih pojavov, kot ti to stori recimo, Dostojevski v romanu „Zločin in kazen“ ali Björnson v romanu „Na božjih cestah“ itd. itd. Najboljši konkretni psihologi so danes ravno umetniki. Od tod pa ta velika važnost

umetniškega dela za vzgojo. Literarna umetnina vpliva ne toliko na čute kot na duha in ta pa na intelekt. Razum mora delovati, duh mora biti na delu. Najglobokejše misli se dajo konkretno izraziti. So misterija bolesti in ljubezni, boji in vzplapanje volje, krize vesti in treslaji čuvstev, ki se dajo izraziti le z besedo, ne z barvo, linijo, kipom ali toni.

To je ona velika važnost literarne umetnine, na katere sem hotel opozoriti one, ki jim je mar notranje čuvstvene kulture.

»Društvo slov. profesorjev« je oni činitelj, ki razvoj in napredek slov. srednjega šolstva najbolj pospešuje. Je to vzor strokovnega društva, ki se ne bavi samo z gmotnimi in duševnimi interesi posameznih svojih članov, marveč deluje skoro izključno le v povzdigo slov. srednjega šolstva in njega poslovenjenje pa bodisi s tem, da skrbi za slov. učne knjige, ali, da pomaga slov. profesorjem do mest na zavodih v slov. ozemlju. Društveno delovanje je, dasi se o njem malo čuje, jako intenzivno in more zaznamovati že lepe uspehe.

Društvo je bilo ustanovljeno v šolskem letu 1905/6 in šteje danes nad 200 članov. Prva podružnica se je ustanovila v Gorici. V letošnjem odboru centralnega društva so poleg drugih: Dr. Jakob Žmavc, kot predsednik, dr. Fr. Ilešič kot tajnik, prof. R. Perušek kot blagajnik in dr. Gv. Sajovic, ki ima osobni referat.

Želeti bi bilo, da bi stopalo ono dijaštvo, ki se je posvetilo filozofskemu študiju večkrat v stik s profesorskim društvom, katerega naj bi se sploh o vseh zadevah, tičočih se slov. srednješolstva, natančneje in pogosteje informiralo. Zlasti absolvirani filozofi naj bi bili ž njim v stalni zvezi, ker je to le njim v korist.

ČLANKI

L. Brunčko:

Po III. shodu nar. rad. dijaštva.

Zdi se mi, da je nastopila na III. shodu v Ljubljani za narodno radikalno dijaštvo nova doba, doba poglobljenja, jasnejšega razumevanja, jasnejših pojmov. Nisem hotel in nočem reči s tem, da nam je treba izpopolnitve programa. Program narodno radikalne dijaške struje je za slovenske javne, ne samo dijaške razmere idealen. Treba ga je le znova poglobiti, promisliti, pročititi, treba je znova in na novo živeti se v njega. Preiti nam mora v kri in meso.

Ta potreba je rezultat ljubljanskega shoda. Krasen na zunaj zaostajal je ta shod daleč za tržaškim in celjskim, kar se tiče notranje sile, vsebine. Vse preveč se je gledalo na lesk, na reprezentacijo. Debata, ki bi imela pokazati plod dveletnega dela v organizaciji, ki bi morala kar sršeti utrinke in bliske duševne sile in zmožnosti, je bila več ali manj umetna, prisiljena, nenaravna. Govorilo se je, da se je sploh kaj govorilo, ne ker je to zahtevala notranja prenapolnjenost duhov. Gorelo je brstje, niso bruhali vulkani. Težišče shoda je bilo izven njega, ne v njem. In to je glavna njegova hiba.

Po skoro desetletnem boju z najrazličnejšimi nasprotniki in ovirami, po shodu v Trstu in po shodu v Celju izvojevalo si je narodno radikalno dijaštvo metropolo slovenskega naroda. To ni slučajen pojav, to je neodljiva posledica razmer. Ljubljana, nekdanja naša najhujša nasprotnica, nam je odprla na stežaj svoja vrata. Ne zanikuje nas več, ampak glasno povdarja potrebo in pomen narodnega radikalizma!

Ta *signum temporis* nam je lahko v zadoščenje, je časten za nas; raziskujmo, v koliko je za nas vesel, koristen.

Predvsem si je danes slovenska javnost na jasnem, kam teži naša kulturna smer. Liberalci ne vidijo v nas več »potuhnjenih klerikalcev«, klerikalci ne več „zahrbtnih liberalcev“. v kolikor nas pa eni iz sebičnosti smatrajo za nekako vejo narodno naprednega dijaštva (glej dr. Novak: „narodno napredno dijaštvo radikalne struje“) ali celó stranke (glej Hribar: „del narodno napredne stranke“), in drugi za »brezverce“, je to *captatio „benevolentiae“* pisati na rovaš političnega slepomišenja.

Toliko smo torej tekom celih deset let dela in zidanja v naši organizaciji in na podlagi naše organizacije dosegli, da se v glavnem pojmuje vsaj cilj našega kulturnega programa. To je za nas veselo, častno in koristno znamenje.

Nismo pa še znali vcepiti slovenskemu javnemu mišljenju to prepričanje, da je naše gibanje le kulturno gibanje, da nismo privesek nobene politične napredne stranke. Skratka: nismo še zrevolucionovali slovenskega duševnega obzorja tako daleč, da bi pojnilo možnost samo kulturne, od vsega političnega privkusa abstrahovane, promišljene in organizovane struje. To nam ni šteti v bene, nasprotno: to je naša slaba stran. Tudi koristno to ni za nas, ker kazí duh organizacije, moti pojme in bega naš naraščaj.

V ljubljanskem shodu vidim še tretji moment: narodni radikalizem je postal „moderen“ pri nas na Slovenskem. Novejša generacija je šla v narodno radikalne organizacije in je postala „nar. radikalna“ ne morda iz prepričanja, ampak ker se o narodno radikalnih največ sliši, ker je narodno radikalno gibanje med dijaštvom najsilnejše, ker je nekaj novega, modernega. Narodni radikalizem se je pospel v „modo“! Ne rečem, da je temu izključno in pri vseh tako, ampak: tako je. In to nam mora zadostovati!

Na katero plat naše glavne knjige pa nam je vpisati ta pojav? Po mojem mnenju odločno na tisto stran, kamor zabeležujemo svoje minuse, ki so nam v škodo! Tega dejstva se moramo zavedati, ako hočemo razumeti nekatere ne baš razveseljive pojave v naši organizaciji iz zadnjega časa. Vse, kar je moderno, kar je prešlo v modo, nosi že a priori v sebi kal brzega razpada. Kar je danes moderno, se jutri zavrže — stvar, ideja sama po sebi pa, ki je najprej postala in potem prenehala biti moderna, že ni več ista, ni več čista. Kakor veše zatemne luč, tako skalijo tuji, neabsorbovani, neprerajeni elementje idejo, program!

Vsaka kulturna smer je idejno silna in zdrava le dotlej, dokler se ima še boriti na vse strani, dokler ni moderna. Nazaj torej v nemodernost in naprej v novi — kulturni boj!

Ko sem prišel pred leti v Prago, slišal sem v komaj ustanovljeni mladi „Adriji“ svoje starejše tovariše večkrat zatrjevati: „Ne glejmo na kvantiteto temveč na kvaliteto! Čim manj nas je, tem boljše za nas.“ In imeli so prav. Danes pa se kar radi ponašamo s tem, da smo najštevilnejša slov. dijaška struja! Ali smo že res tako daleč, da hočemo vzgojiti maso in ne ljudi? Ali nam je res že imenovalec vse in števec nič? Ne čredo, ampak silne samonikle ljudi moramo vstvarjati — vsaj to je bil namen duševnih očetov naše smeri!

Zato pravim: ne revizije programa, pač pa revizijo števila, revizijo ljudi izvedimo! Število je naša poguba, ako in ker je znak modernosti; v duševnih silah, in naj si jih bo še tako malo, vtelesen program — to bodi naš ideal! Da, ko bi s številom rasla sorazmerno tudi kakovost; žalibog pa je pravilo ravno nasprotno in to nas uči tudi izkušnja. To nam mora biti dovolj.

Dela nam je zapustil ljubljanski shod torej zadosti. To je dobro za nas. Predvsem moramo spravit

jasnost v naše naziranje na politiko. Ustvariti si moramo nekak okvirni politični program, v katerem bodo načrtana vsa naša glavna kulturna načela z ozirom na dnevna politična vprašanja. Ta okvirni program naj sestavi starejšinska organizacija v sporazumu z našimi visokoškolskimi društvi in naj služi kot bistveni pravec vsem političnim naturam naše struje. Sistem je potreben, ako hočemo uvesti enotnost in soglasje v nastopanju naše struje na zunaj v praksi. Seveda ne sme biti ta sistem preozek in ne sme postati šablona. Ta okvirni program mora biti tako široko zasnovan, da se bo dal aplikovati na pokrajinske in strankarske razmere.

V zvezi z eksekutivo narodno radikalnega dijaštva bodi osrednja starejšinska organizacija nekak centralni organ, ki bo vodil in nadzoroval vse kulturno in politično dejanje in nehanje v javnosti aktivnih prisfašev naše struje. Razume se, da je v to svrhu neobhodno potreben neprestan kontakt med tema dvema institucijama. „Presenečenja“, kot je bil vstop ljubljanskih starejšin v narodno napredno stranko, se ne smejo ponavljati. Zaupnost in sporazum morata vladati med visokoškolskimi in absolvovanimi pristaši naše struje. Duh kast mora izginiti.

V „Omladini“, „Razvoju“ ali pa v posebni v to svrhu ustanovljeni reviji naj se razpravljajo dnevna politična vprašanja, ki so aktualna na Slovenskem, z našega kulturnega vidika. Načelo samovzgoje in samoizobrazbe naj se v naših organizacijah izvršuje v vedno večji meri potom predavanj o politiki. Tudi politično moramo vzgojiti svoje ljudi, da bomo enkrat zamogli uresničiti pri nas načelno napredno politiko. Političnemu vprašanju moramo posvečati večjo pozornost. Politično nadstrankarstvo nam ne sme biti istovrstno z brezbriznostjo napram dnevnim in svetovnim politiki. To smer povdarjam; in pri vsem idealizmu ne smemo izgubiti realnih tal pod nogami.

Nadalje — kulturni boj. Pravzaprav smo ga že začeli: stojimo na protidvobojnem stališču; borimo se zoper cerkev, v kolikor ovira svobodni razvoj vesti in prepričanja; smo za laicizacijo šole itd. Trkajo pa na vrata še druga politična in eminentno kulturna vprašanja, kakor: ločitev cerkve od države in eo ipso seveda tudi možnost popolne razdružitve katoliškega zakona, Svobodna misel, ženska emancipacija, koedukacija, enakopravnost brezkonfesionalnosti in cela kopica drugih vprašanj, ki čakajo tudi pri nas rešitve.

V duhu teh vprašanj vzgojimo najprej sebe kot bodočo slovensko inteligenco, potem mlajšo že v javnosti aktivno generacijo in končno ljudstvo. S tem prisilimo, da se bavijo s temi prepornimi točkami tudi nasprotni tabori, napredni kakor nazadnjaški (ne pravim: klerikalni, ker imamo tudi med t. zv. naprednjaki pri nas vse polno nazadnjakov in so naši klerikalci posebno v gospodarskem oziru mnogokrat naprednejši nego tisti, ki so na naprednost vzeli patent). Tako izzovemo zopet boj, in v tem boju bomo rastle mi in se bo povzdignil tudi splošni duševni nivô našega naroda. V boju se bistrijo pojmi, jačijo se duhovi. Najbolj kulturni so baš tisti narodi, ki so prestali največ duševnih, kulturnih bojev.

Ako je „Slov. Narod“ kulturni boj odklonil, ker se ga boji iz strankarskih ozirov, se ga nam ne bo treba bati, ako ne bomo istovetili svojih in eminentno narodnih interesov z interesi te ali one politične stranke. Ker smo politično kot organizacija nevezani, moremo in moramo biti odkriti. Isto velja narobe: ako nočemo biti hinavci, ako se hočemo boriti z odprtim vizirjem, se politično ne smemo vezati, dokler in v kolikor je to sploh mogoče.

Končno naj omenim še obrambno vprašanje. Mi smo ga pred leti sprožili v Bohinjski Bistrici, mi ga vodimo in mi ga moramo tudi rešiti. Ako se je za

novo ustanovljeno društvo „Branibor“ komaj dobilo toliko sposobnih in voljnih ljudij, da se je sestavil odbor, je to gotovo skrajno žalosten in simptomatičen pojav za naše napredne razmere. V tem oziru nas čaka še mnogo dela, in naša dolžnost je, da ga izvršimo. Kdor je reformo začel, jo je dolžan tudi izpeljati do konca.

In reforme je pri nas še toliko treba! Iztrebiti iz narodne obrambe vsako frazerstvo in tisto staro puhlo, brezplodno rodoljubje, ki pretaka solze ginjenosti za mili slovenski narod in prodaja slovenska posestva — nemškimi bankam, je naša prva naloga. Sistem čepenja na lavorikah iz prejšnjih dob in brezdelnega naštevanja bivših zaslug mora brezpogojno izginiti. Spraviti moramo v obrambo sistem premišljenosti, program, načrt; kajti to je bistveni predpogoj, ako sploh hočemo, da se naša narodna obramba smatra za resno.

* * *

Vem, da je padla marsikaka bridka beseda, ki mnogim ne bo prijala. Nič zato. Kritika samega sebe, odkrito in odkritosrčno priznanje hib in nevarnostij, ki nam groze, je mnogo koristnejša, nego še tako lepo nakupičevanje zaslug, pod katerimi že gloda črv razpada. Kritiko razmer imamo v svojem programu; ako pa si hočemo prisvajati pravico kritikovati druge, moramo isto storiti najprej na sebi. Človek je popoln le, ako odkrito in brez ovinkov priznava pred javnostjo to, kar je na njem nepopolnega, — in mi hočemo vzgajati predvsem ljudi, popolne ljudi . . .

O pangermanizmu.

O pangermanizmu se govori pri nas dosti in premalo. Dosti, ker se o tem strašilu sliši že na vseh zborovanjih; premalo, ker se nam nikjer in nikdar ne podajo jasni in stvarni pojmi o tem: kaj je to pangermanizem. Kakor se pač straši otrok.

Toda naš narod ni noben otrok več. To je bilo še v letih 1848 in 1868 do 1871 (doba taborjev), ko se je uspančkaval z visokodonečimi frazami in praznimi pojmi — danes se zahteva jasnost, stvarnost. In zanimivo je, da ravno mi, ki moramo po načrtu pangermanizma prvi izginiti s površja zemlje, mlatimo s tem pojmom okrog sebe, nezavedajoč se, da izgovarjamo »ein großes Wort gelassen aus!«

Kaj je torej pangermanizem? Na to vprašanje da nam najboljši odgovor sam nemški cesar Viljem II., glavni predstavitelj tega gibanja: »Unsere Pflicht ist es, unsere Stammesgenossen im Auslande zu schützen und zu unserer Heimat ein noch größeres Deutsches Reich hinzuzufügen« (l. 1896). In: »Es ist das Weltimperium das der germanische Geist anstrebt« (govor v Cahah 20. rožnika 1902). In: »Unserem deutschen Vaterlande möge es beschieden sein in künftigen Zeiten durch einheitliches Zusammenwirken der Fürsten und Völker, ihrer Heere und ihrer Bürger so gewaltig, so fest geeint und so maßgebend zu sein, wie es einst das römische Weltreich war, damit es auch in Zukunft dereinst heißen

möge, wie in alter Zeit: Civis romanus sum, nunmehr: Ich bin ein deutscher Bürger« (l. 1904 v Solnogradu).

Že iz navedenega je razvidno, kako je pan-germanizem dobival vedno jasnejše, vedno točnejše oblike, pa tudi širši program. L. 1896. se je zadovoljeval s »še večjo nemško državo« (razumi: Rajh + Avstrija + Švica + Nizozemsko in Belgija!), l. 1902. in zlasti l. 1904. pa že sanja o »svetovni vladi« (Weltimperium) in »svetovnem nemškem državljanstvu!« V toliko program.

Ta program pa je le modernizovana kopija politike nemških vladarjev od Karla Velikega noter do Jožefa II. Že Karel V. in njegovi neposredni in posredni nasledniki so snovali svetovno nemško vlado pod zaščito krščanstva. O tem pričajo uničevalni boji proti polabskim in pomorskim Slovanom, »das heilige römische Reich deutscher Nation«, križarske vojske, »Deutscher Kreuzritterorden« (Grunwald 1410), nemška kolonizacija med ogerskimi in danes cislitvanskimi Slovenci, husitske vojske in pobelogorske (1620) konfiskacije itd. Ruski pisatelj Dr. D. N. Vergun je izračunal (Njemeckij »Drang nach Osten«), da so Slovani izgubili od l. 708—1278 celih 6000 milj², od l. 1278—1772 pa 2000 mlj², torej v enem tisočletju 8000 milj², ali vsako leto na 8 milj²! In to izključno na nemško celino!

Germanizacija se je širila z mečem in »lučjo svete krščanske vere«, politika pa je služila v to svrhu centralističnim težnjam za dob Marije Terezije in Jožefa II. Naseljevanje Nemcev ob Dnjepru in Črnem morju za Marije Terezije je bilo premišljeno, nameravano.

Danes se ne ponemčuje več z mečem in križem, le politika je še obveljala iz starih sredstev. Izstop Avstrije iz Nemške zveze l. 1806 in definitivno l. 1866 je sicer za trenutek prekinil tisočletne

vsenemške sanje o svetovni ali vsaj evropski Germaniji, pa že ustava iz l. 1867 (dualizem) je več kot jasno pokazala, da jih še ni konec. Le nekoliko svojega poleta so izgubile. Cislitvanski Slovani so se izročili v plen Nemcem*); vendar so ti še vedno bridko proklinjali kraljevograško afero in »napol-Slovana« Bismarcka, ki jim je na dolga leta z njo onemogočil uresničenje vsenemških državljanjskih ciljev.

Arkolay (»Germanentum und Österreich«, 1872) pravi ogorčeno: »Es hat noch kein Jahr in der deutschen Geschichte gegeben, das an sich und nach den Wirkungen so entschieden anti-national war, wie das Jahr 1866. Die Offensivkraft des Germanentums ist durch die Ereignisse des Jahres 1866 nicht gestärkt, sondern geschwächt worden, sei es auch nur für einen Augenblick«. Današjo Nemčijo imenuje »politische Verstümmelung Deutschlands«, »Pseudodeutschland«, »eine elende Skizze«, »elende Baracke« itd. in nadaljuje: »Ohnehin ist die Verstümmelung und Zerrüttung des politischen Deutschlands seit 1866 eine solche, daß die würdige und anständige Wiederherstellung desselben nur durch das Germanentum als ganzes und als Rasse erfolgen kann«.

Pa vstal je tolažitelj Bismarck, da popravi vtis iz dinastičnih ozirov povzročene Kraljevega Gradca, in rekel: »Das Slaventum darf nicht sein struppiges Karyatiden-Haupt erheben«, in cesar Franc Jožef I. je zavrnil Napoleona III. l. 1870 z besedami: »Sir, vergessen Sie nicht — ich bin ein deutscher Fürst.«

Ponosno je pisal dve leti pozneje Arkolay: »Habsburg war oft gegen die Freiheit, doch immer deutsch«. (Primerjaj dar 20.000 K za ljubljansko nemško gledišče!)

*) R. Springer: Grundlagen u. Entwicklungsziele der öst. ung. Monarchie.

Ko pa je pod pritiskom razmer Taaffe kljub temu izobčil iz intenc dualistične ustave in l. 1880 proglasil, da bo vladal vsem narodom ravnopravno (glej čl. 19 drž. tem. zak.), ustanovili so Nemci še istega leta avstrijski „Schulverein«, naslednjega leta »Allgemeiner deutscher Schulverein« v Berlinu, na kar so začela podobna bojna društva rasti kot gobe po dežju. Manjkalo je še osrednjega ognjišča, krog katerega bi se osredotočevale vse nemške bojne vrste. To se je osnovalo l. 1886 s t. zv. »Allgemeiner deutscher Verband«, iz katerega se je l. 1894 razvil današnji zloglasni »Alldeutscher Verband«, ki je nekak vsenemški svetovni narodni in bojni svet. Dve leti na to (l. 1896) je Viljem II. že javno zahteval za sebe »še večjo nemško državo!« Sorodnost je očitna.

Ta »Alldeutscher Verband« ima po § 1. svojih pravil namen: »oživiti nemško narodno mišljenje na celi zemlji in združiti vse nemštvo«, po § 2. pa: »podpirati silno nemško interesno politiko v Evropi in za morjem in posebno kolonijalno gibanje vesti k praktičnim uspehom.«

Stem je bila dovršena tehnična stran pangermanske organizacije, in začelo se je delo.

Najprej se je vplivalo na notranjo politiko — sledile so protipoljske razlastitvene predloge, naselbinske komisije (Ostmark), razni socialistični zakoni (ker in dokler socialisti niso podpirali vladine »Weltmacht« politike), izganjanje avstrijskih in drugih Slovanov itd. Pangermanizem se je tako izpremenil iz strankarsko-politične ideje posameznih društev v državno-politično vodilno idejo vse državne nemške politike. Z notranjo politiko morala je seveda soglašati tudi zunanja in baš v tem oziru je poučno videti, s kako doslednostjo, vstrajnostjo in žilavostjo izvajajo Vsenemci svoje svetovladne cilje.

Predvsem: kolonijalna politika. Listi, ki stojijo blizu vsenemškemu »Verband-u« kakor: »Alldeutsche Blätter«, »Alldeutsche Korrespondenz«, Hardenova »Zukunft« in izlasti »Deutsche Erde« (Zeitschrift für das deutsche Volkstum allerorten und allerzeiten, objavlja: deutsche Gewinn- und Verlustlisten) prinašajo dan na dan cele vrste monografij in načrtov o nemštvu v tujini. »Alldeutsche Blätter«, uradni organ vsenemškega »Verbanda-a«, odkrito izjavljajo (leta 1904. št. 48), da so vsi glavni načrti vladarja in njegove vlade zasnovani pod neposrednim vplivom njihovih člankov!

Pod »praktičnimi uspehi« kolonijalne politike je razumeti seveda p o n e m š t v e kolonij, ki pa ne obstoje mogoče samo iz Iztočne Afrike, Kameruna ali Kiao-Čao, ampak tudi slovenskih, balkanskih, ruskih in drugih pokrajin. Že omenjeni Arkolay govori o nemških postojankah med Slovenci in balkanskimi Slovani izrecno kot »vorgeschobene Kultur — und Kolonisations-punkte«. Isto zveni razločno in nedvoumno tudi iz besed Viljema II. (1. 1898): »Wo nur ein einziger deutscher Mann begraben liegt, der für sein Vaterland in treuer Pflichterfüllung gefallen ist, dort ist deutscher Boden und bleibt deutsch«.

Pri vsenemškem »Verbandu« je oddelek, ki vodi trdno organizacijo za svoje zamejne izseljence, izlasti za učitelje, da bi vedeli, kam posebno v slovanske zemlje se morajo podajati novi nemški kolonisti na pomoč tistim, ki so že naseljeni in delajo v prilog vsenemški misli. Ta oddelek oskrbuje izvestnik nemških zamejnih šol in izdaja poseben list za nje: »Die deutsche Schule im Auslande«. Ne bo odveč, ako si statistiko teh šol natančneje ogledamo.

Zamejnih nemških šol je bilo l. 1904 v Evropi (razven Rusije) 122 s 784 učiteljskimi silami in

15.653 otrok (64% Nemcev, ostali so Slovani itd! Šulferajnske šole med avstrijskimi Slovani niso tukaj vštete!); v Aziji: 18 šol, 109 učiteljev, 1105 otrok (74% Nemcev); v Afriki: 50 šol, 129 učiteljev, 2641 otrok (82% Nemcev); v srednji Ameriki: 3 šole, 18 učiteljev, 330 otrok (77% Nemcev); v južni Ameriki: 738 šol, 1090 učiteljev, 30.440 otrok (87%); v Avstraliji: 77 šol, 89 učiteljev, 2650 otrok (95%) — na celem svetu je nad 2000 nemških zamejnih šol in nad 3000 učiteljskih sil! Avstrijsko ozemlje ni všteto.

V sami Rusiji je bilo nedavno po nemških navedbah krog 700 nemških šol, in sicer v Petrogradu 22, v iztočnomorskih provincijah 389, na Poljskem 78, v severozapadnem kraju 38, v jugozapadnem na Krimu 49, ob Volgi 51 in na Kavkazu 11. Vseh nemških šol bo danes na Ruskem približno 700! In temu se ni čuditi, ako pomislimo, da ne podpirajo samo vsenemška bojna društva s »Verbandom« in »Schulvereinom« na čelu zamejno nemško šolstvo, ampak da daje sama osrednja vlada v Berlinu vsako leto na pol milijona mark za šolstvo izven Nemčije.

Nadaljni korak k udejstvitvi vsenemških stremljenj je bila dvozveza med Nemčijo in Avstrijo, ki je že danes mutatis mutandis nekaka državna zveza (Staatenbund), pa se ima v dosledku korakoma še bol zožiti. Že danes se propaguje misel colninske zveze med rajhom in našo monarhijo*); od colninske zveze pa je le še korak do — popolne združitve.

Pa tudi o tej se že povsem resno razpravlja. Dr. Otto Delff n. pr. pravi v svoji knjigi „Deutschlands Aufgaben als Groß- und Weltmacht«: »Po smrti Franca Jožefa moramo biti pripravljeni, da

*) Josef Perger: Der Weg zum deutsch-österreichischen Zollverein. Monakovo 1904.

z močno roko zasežemo in nastopimo dedščino ob Donavi. Glavno pri tem je, da se to zgodi prej, nego postane Rusija silna. Habsburška hiša je izgrešila svoje naravno poslanje: državo ob Donavi ponemčiti — poskusimo, kaj zmorejo v tem oziru »Hohenzollernci!«

Vsenemška stranka v nemškem in avstrijskem (cislitvanskem) državnem zboru ima v svojem programu točko, ki rešuje vsenemški problem z ozirom na Avstrijo skoro z istimi besedami, kakor bivši avst. vsenemški državni poslanec Iro*): »Anschluß der einstmals deutschen Bundesländer (=cislitvanske dežele razven severnih in iztočnih pokrajin. Trst nikoli ni spadal med zvezne dežele!) einschließlich des Hafens von Triest als deutscher Bundesstaat, mit dem Kaiser von Österreich als deutschem Bundesfürsten an der Spitze, an das Deutsche Reich!«

In Harden, izdajatelj lista »Zukunft«, je ob priiliki aneksije Hercegbosne napisal sledeče pomenljive besede na naslov berlinske vlade: »Tua agitur res« (za tvojo stvar se gre)! Še bolj razločno pa piše Arkolay: »In soweit das Germanentum eine Zukunft hat im Sinne einer verbreiterten Kultur, liegt sie vorzugsweise nach Südosten, d. h. genau in der Richtung über Österreich hin...« in nadaljuje: »Ein Blick auf die Karte lehrt, daß bei einem Zurückweichen der Osmanenherrschaft aus Europa nur das germanische Zentrum berechtigt und der Macht nach befähigt ist, des Halbmonds Nachfolger zu sein. Wir haben die ganze obere und mittlere Donau, werden sie ewig haben. Folglich kann sich die untere Donau schon aus strategischen Gründen weder in russischen, noch

*) Alldeutsches Tagblatt (Dunaj) 1905, štev. 54, 55 članek: »Der Weg aus dem Wirrsale«.

in englischen und französischen Händen befinden. Die untere Donau aber heißt — B o s p o r u s ! Welche Perspektive für deutsche Kolonisation, für deutsche Arbeit, für deutschen Handel!!!«

Majnika l. 1908 (v oktobru istega leta je bila Hercegbosna anektirana) je v Berlinu ob priliki obiska avstrijskega zamejnega ministra Aehrenthala napisal profesor Delbrück, da je naloga avstro-ogrske države »pomagati Nemčiji širiti vedno dalje vpliv nemštva in nemškega gospodarstva na mohamedanskem Iztoku...« Na berlinski univerzi se je lani ustanovila stolica za predavanja o zamejnih Nemcih...

Izborna je taktika berlinskega zamejnega ministristva, ki ni nič drugega kot izvrševalni organ vse-nemškega »Verbanda«, nastavljeni vsepovsod na mesto izumrlih dinastij nemške prince. Tako n. pr. so rumunski in grški kralj, bulgarski car in nizozemski princ — soprog nemškega po koljenja. In Francija je bila 1870/71 tepena, ker ni privolila v podobne mahinacije na Portugalskem. Ako pomislimo, da so celó slovanski vladarji, kakor n. pr. Přemyslovci na Češkem, Piastovci na Poljskem, Peter Veliki in Katarina II. *) na Ruskem, naseljevali po svojih deželah nemške koloniste in jim dajali vsakojake predpravice, se ne moremo čuditi, ako nemška zamejna politika računa s tem, da bodo to tembolj storili — nemški princi. Do- cela razumljivo je torej, zakaj se Viljem II. pri konečnem uresničenju pangermanskih ciljev zanaša na »einheitliches Zusammenwirken der Fürsten, ihrer Heere itd!«

Kjer ne gre to s princi, pa se poskuša doseči isto z — diplomati. Menčikov je v »Novoje Vremja« izračunal, da ima rusko ministerstvo za zunanje

*) Za Katerine II. je izdala ruska vlada na inicijativo pruskega kralja Fridrika Vel. za naseljevanje Nemcev samo ob Volgi 5 milj. rubljev. Nemški kolonisti so dobivali zemljo zastonj in so bili vojaške službe oproščeni do l. 1873!

zadeve med 315 diplomati 200 neruskega pokolenja in med temi samo 198 z nemškimi imeni! Mnogo ruskih diplomatov je stalo v službah — Bismarcka! Uspehi niso izostali.

Ko se je l. 1881 mislila upeljati na Ruskem neka vrsta konstitucije, je po Bismarckovem nasvetu Viljem I., pruski kralj, ruskemu carju to odločno odsvetoval in — načrt je propadel. In sedanji nemški cesar Viljem II. je pred par leti z lastnoročnim pismom Nikolaju II. protestiral proti uvedanju avtonomije v poljskem kraljestvu — in danes so Poljaki na Ruskem skoro bolj zatirani nego na Pruskem. Rusko-japonska vojska je delo nemške diplomacije, istotako nenadani preobrat ruske politike v aneksijski krizi.

Zato pa tudi dovoljuje ruska vlada z naravnost ginljivo uslužnostjo ustanovitev nemških društev à la »Südrussischer deutscher Bildungsverein«, »Verein zur Förderung des Deutschtums in Russisch Polen«, šulferanjskih podružnic, vsenemškega »Verbanda« (50) itd. Kaj čuda, ako govore nemški kolonisti na Ruskem:

»Deutschland kommt gleich hinter Wolsk (Volga)« in pojejo pesmi kakor:

„Alld Deutschland im Vereine«
heisst unser Losungswort!
Vom Niemen bis zum Rheine
und weiter tönt es fort.
Und an der Donau schallt es,
wie heller Siegesklang,
und bis zur Wolga hallt es
wie ferner Schlachtgesang.
Es wird der Tag erscheinen
der deutschen Völkerschar, —
da wird uns all' vereinen
Germaniens Kaiseraar!

(Heinrich Gutherleb: Kampflieder.)

Ko so se za časa zadnjih revolucij hoteli nemški kolonisti iz pokrajin ob Kavkazu, Črnem morju Dnjepru izseljevati, je prišlo strogo povelje iz Berlina: ostati! In ostali so . . . Ruski general Gurko je konstatoval, da se Nemci sistematično naseljujejo baš ob strate gi čno najvažnejših točkah v ruskem Poljskem . . . O generalu pl. Richterju, najvplivnejšem članu ruskega državnega sveta, je ob priliki njegove smrti 19. marca 1908 pisala „N. F. Presse“: „Als Politiker streng konservativ, hat er die Interessen des Deutschtums mit Unerschrockenheit verteidigt“.

Toliko o uspehih nemške diplomacije na Ruskem. V avstrijsko diplomatično službo pa itak ne sprejmejo nobenega Slovana razven Poljakov à la grof Goluchovski.

Izredne važnosti za nas in Slovane sploh je go s p o d a r s k a stran pangermanizma. To se navadno omalovažuje, četudi je ravno tako ako ne bolj nevarna kakor kulturna ali politična.

Pruske banke dajejo kolonistom kot nemškim „Vorposten“ posojila po 2⁰/₀ v svrhu nakupovanja zemlje. Samo na Ruskem je nad 6 milijonov hektarjev „črne zemlje“ v rokah nemških posestnikov, in nad 4 milijone v rokah Židov! Ruski listi so l. 1906 cenili vrednost vsega v nemških in židovskih rokah se nahajajočega ozemlja na 1 milijardo rubljev. Razven tega imajo Nemci na Ruskem 20 bank poleg nešteti h drugih denarnih in gospodarskih organizacij, in z Avstrijo vred 41 konzulov in podkonzulov.

Zanesljiva opora v gospodarskem boju so jim Židi, kojih je na Ruskem čez 8 milijonov, in ki večinoma simpatizirajo z Nemci. „Berliner Tagblatt“ je l. 1904 prinesel dolg hvalospev ruskim Židom kot „den Pionnieren des Deutschtums im Osten Europas“. Ker imajo Židi in eo ipso seveda tudi Nemci skoro ves tisk v svoji oblasti, je razumljivo, da skušajo dobiti ingerenco na vlado in njeno po-

litiko. So bodisi načelni konservativci (Glej „N. F. Presse“ o Richterju!) in začnejo takoj ropotati in groziti, ako se domorodcem dovoli par konstitucionalnih drobtinc, ali pa podpirajo in podpihujejo revolucijo (primerjaj avdienco ruskih Židov pri ministrskem predsedniku Stolypinu), sodeč, da s tem izzovejo reakcionarni režim.

Samo v kraljestvu Poljskem imajo Nemci krog 1800 tovarn in industrijskih podjetij v ceni 300 milj. rubljev, v katerih je zaposleno krog 100.000 delavcev; v ruski industriji pa je investiranega 261 milj. mark nemškega kapitala*). Tudi na ruskih vodah prevladuje — Nemčija na podlagi ugodnih tarifov. Na Črnem in Baltskem morji je zrastle nemška trgovina 4 krat proti ruski!

Pa ne le na Ruskem, ampak tudi na Balkanu, v Mali Aziji in v „državi srebrnega leva“ prodira nemški kapital. Železnice Solun—Monastir, Mitrovica—Solun, Solun—Dedeaghač in orientekspres so popolnoma ali pa vsaj po večini v nemških rokah. Železniške proge v Mali Aziji so delo nemških bank. Ko se je stavila železnica iz Smyrne ob južnem pobožju skozi Malo Azijo (anatolska železnica), je nemško časopisje, zlasti ono blizu vojaškemu krogu, ogorčeno obsojalo strategično nerodnost staviteljev, ki je povzročila, da teče železnica preblizu morja in jo lahko angleške vojne ladje razbijejo!

„Deutsche Orientbank“ v Carigradu ima filialke v Jeruzalemu, v iztočnorumelskem pristanišču Dedeaghači, in v kratkem ustanovi podružnice v Koniji, Aleppu in Samzunu. Vpliv nemškega kredita podpira takó vedno izdatneje gospodarski in politični vpliv nemških železnic.

V najnovejšem času se pogaja sindikat nemških bank, ki stoji za »Orient Bank-o«, s posredovanjem nemške diplomacije s perzijsko vlado zastran poso-

*) Paul Dehn: Weltwirtschaftliche Neubildungen 1904.

jila 40 milj. mark. Banka zahteva od perzijske vlade, da konvertira ves dolg, ki ga dolguje Rusiji in Angliji, da ji v zastavo izroči colnino in pravico izpreminjevanja tarifov na izvoz in dovoz, in konečno da ji dovoli staviti železnice in izkoriščati mineralno bogatstvo perzijske zemlje . . . „Ruskoje Slovo“ piše: „Ogromna senca bojevitega pangermanizma razteza se že čez Bosporus in Mezopotanijo k višinam Irana. Načrti te politike, v Berlinu dosedaj držani v največji tajnosti, so že prozorni . . .“ To taktiko je načrtal sam Viljem II. v Solnogradu l. 1904 rekoč: „Zuerst still in verborgener Arbeit, hernach aber als Gottes erwähltes Werkzeug“.

Tudi velikansko železnico iz Bagdada in Bušira v Teheran, ki bo stala nad 200 milijonov rubljev, stavi sindikat nemških bank. Nepretrgana zveza med Berlinom in Iztočno Indijo bi bila potemtakem dejstvo. „Daraus, daß unsere Kolonisten den weiten Seitenweg nach Amerika einschlagen müssen, kann geschlossen werden, einesteils wie ungenügend unser politisches Vaterland ist, andernteils, wie mächtig es einst sein wird“ piše Arkolay na strani 271 svojega dela . . .

L. 1904 je šlo 60 nemških bankirjev na Turško iskat trg za nemški kapital. Že imenovani Vergun pravi: „Najstrašnejše sredstvo pa je gospodarska odvisnost Slovanov od Nemcev. Ruski državni dolg znaša 19 milijard frankov, balkanskih držav 8 milijard, pri čemur pripada na nemški račun več nego tretjina. Nemški dovoz v te dežele se ceni na 1022 milijonov mark. Težko da se motimo, ako od celotnega dolga 30 milijard, katere plačujejo Slovani zapadni Evropi, odštejemo več nego polovico na račun Nemcev. Prištejemo li k temu še milijarde, izdane na vojne ladje, armade in trdnjave iz strahu pred vojsko z „Drangom nach Osten“, tu opasnost njegova ne more biti več očitvidnejša“.

Raznih potovanj članov nemške cesarske rodo-
vine v Palestino, Maroko, Ameriko itd. ne bom
našteval, ker je več kot jasno, da merijo na povzdigo
narodne samozavesti med tamošnjimi Nemci. Pač
pa naj se dotaknem le še nekoliko sredstev, ki se
jih poslužujejo Vsenemci pri izvajanju svojega impe-
rialističnega stremljenja.

Križ in meč ne držita več danes, pač pa žongli-
rajo zató prav spretno s historičnim ali pa naravnim
pravom, kakor jim pač kaže potreba. Na Češkem
obupno kličejo po narodni avtonomiji (naravno
pravo), ker jim Češka razpenjavost že podira fiktivno
gradbo „zaprtega ozemlja“, na Štajerskem pa so
najhujši nasprotniki tega načela, ker bajé trga „histo-
rično“ ozemlje.

Trst, ki nikoli ni bil in še danes ni nemški, je
po izreku Bismarckovem „deutsche Hafenstadt“. Isto
trdi Dobernig, in že imenovani Dr. Otto Delff pravi:
„Unsere erste Aufgabe muß sein wieder zum Mittel-
meere zu gelangen. Durch Besitzergreifung
von Triest müssen wir einfach Gibraltar für uns
aus der Welt entfernen itd.“ Ker jim tukaj zgodovinsko
pravo ne pomaga, se sklicujejo na prirojene pravice
močnejšega, „kultiviranjšega“. „Macht geht vor
Recht“ je rekel Bismarck in je udejstvil Nietzschejevo
„Herren- in Sklavenmoralo“.

Nemške učne knjige za nižje in srednje šole
(n. pr. Daniels Leitfaden der Geographie) štejejo
slededeče dežele k „Nemčiji“: 1. Rajh 2. Avstrijo 3.
Švico 4. Nizozemsko 5. Belgijo in 6. poljsko Kongre-
sovko. In Arkolay pravi v svoji knjigi „Germanentum
und Österreich“, ki je prava pravcata slika fanta-
stičnega in fanatičnega pangermanizma*): „Einige
Teile sind uns bis zur Wiedergewinnung poli-
tisch verloren gegangen (Schweiz, Belgien, Holland,

*) Čehe in nas Slovence imenuje avtor (str. 270) „Gassen-
kehrer und Stiefelputzer der Weltgeschichte“.

baltische Provinzen), indessen gehören sie auch heute noch national zu uns“ (stran 13) in takoj na drugi strani pravi spet: „Infolge politischer Missgeschicke und politischer Fehler der Regierungen sind vom eigentlichen Gebiete des Germanentums (aber keineswegs für immer) verloren gegangen 1. Schweiz, 2. Niederlande, 3. Belgien, 4. Luxemburg“.

Velika potrtost nad sedanostjo in tolažujoča nada v boljšo bodočnost zveni iz sledečih njegovih besed: „Der Begriff Deutschland deckt den Begriff Germanentum längst nicht mehr. Er ist höchstens eine armselige Karrikatur des Letzteren, ein gegen früher fast um zwei Drittel verkleinertes, verschrobnes, bis zur Unkenntlichkeit verpfushtes Bild. Dieses Bild stellt unsere klägliche Gegenwart, jenes Original stellt unsere bessere Zukunft dar. In dem ungeheuren Gegensatze zwischen beiden liegt das All unseres Schmerzes, unserer Leiden und unsres Hoffens auf das Einst“. (Str. 9).

Vsa veda na Nemškem služi vsenemški politiki. Antropologija dokazuje s pomočjo Darwinove „Auslese“ teorije, da je duševno in telesno najbolj razvit tip plemena „homo sapiens“ baš tip Germana. Kulturni zgodovinarji bijejo navdušeno znanstveni boj za opravičenost teorije o „germanische Herrenvölker“. Arheolog Bormann na Dunaju pa je izmislil celó paralelo med starimi Grki in današnjimi Nemci. Po tej paraleli so Atene—Berlin, Šparta—Dunaj, Perzija—Rusko, Temistoklej—Bismarck, Darej—ruski car, njegov pohod proti Skitom—ruski pohod v Mandžurijo, in grško-perzijska vojska—siika bodoče rusko-nemške vojske!

Znan je Mommsen, ki je l. 1897 pozval avstrijske Nemce, naj „siloma vbijejo nemško nadkulturo v debele češke buče“, in sloviti raziskovalec modroslovne zgodovine F. Paulsen trdi z vso resnostjo, da je „deutsche Bildung—Menschheitsbildung“ in konča z besedami Schillerjevimi: Unsere Sprache

wird die Welt beherrschen! (Handbuch des Deutschtums im Auslande, predgovor).

Celó takó daleč gredó razni vsenemški „znanstveniki“, da hočejo kakor Reiner (Pangermanisches Deutschland, str. 153) v bodoči Germaniji Slovanom, kolikor jih bo še ostalo, dovoliti sicer ius commercii (državlanske pravice) z omejenim ius connubii (stopati v zakon), toda upeljati se mora pravočasno (t. j. takoj) — „Verbot der Kindererzeugung“. Prvo, da ne bi bastardirali nemškega polnokrvnega plemena, drugo, da bi Slovani v doglednem času sami po sebi — izumrli!

V prispodobah à la Bormann polaska si kaj rad sam nemški cesar Viljem II. L. 1903, ko se je vračal od obiska pri papežu Piju X. v Rimu, se je izrazil napram enemu svojih najljubših generalov, da to, kar se ni posrečilo Vladislavu IV. l. 1612., niti Karlu XII. l. 1709., niti Napoleonu l. 1812., se posreči gotovo njemu l. 1912., namreč — premagati Rusko . . .

Prej seveda morajo biti tla primerno pripravljena; na ruskem Poljskem so predpogoji za uspešno invazijo že dani. „Novoje Vremja“ je v aprilu 1909 sama priznala, da pojde li to takó naprej, se lepega jutra Rusija probudi in zagleda poljsko kraljestvo v rokah Nemčije!

Da bi si pa tudi ostali Slovani ne mogli odahnuti in zbrati svoje sile, izvajajo Nemci zloglasno geslo: divide et impera, Po tem načelu so dosegli dualizem in stem načelom hočejo vstvariti trializem^{*)}. Berlinska „Nationale Korrespondenz“ sama odkrito izjavlja, da imajo Nemci temu načelu zahvaliti največ uspehov.

Iz Berlína se na vse mogoče načine podpihuje in potom Židov podpira revolučno gibanje v poljskem kraljestvu proti Rusiji, da bi ne došlo k rusko-poljskemu premirju, ampak da bi nasprotja trajala dalje in bili

*) Glej: Henrik Hanau: Trialistični zemljevid itd.

Poljaki kakor Rusi na ta način zaposleni in oslabljeni. Medtem pa Nemci hitro osvajajo poljska in ruska tržišča, stavijo tovarne, kupujejo posestva, naseljujejo koloniste itd. Ruska vlada jim pri tem še pomaga in zatira poljski bojkot nemških tvornin.

Germanofilski Vsepoljaki pritiskajo po intencijah dualistične ustave na Rusine, Hrvati na Srbe, Madjari na Slovake, in nova ustava za Hercegbosno umetno vstvarja in goji verske razlike. In Slovani se tepejo in koljejo med seboj, v kalnem pa ribari pangermanizem!

* * *

S tem sem površno očrtal bistvo pangermanizma. Nisem imel s temi vrsticami namena izčrpati do dna vse to nemško svetovladno gibanje, ampak hotel sem ta, za nas takó važni predmet dati le na debato. Zató upam, da bo tej slabi razpravi sledilo pri nas kmalu več drugih, temeljitih. Drugi narodi, ki od daleč niso tako ogroženi po pangermanizmu kakor mi. (n. pr. Francozi, Angleži), imajo že celo književnost o tem predmetu, mi pa se niti ne zavedamo v kakšni nevarnosti smo.

Za vse tiste, ki imajo voljo, izpolniti tozadevne vrzeli pri nas, navajam kratko literaturo o predmetu te razprave:

1. Bismarcks: Gedanken und Erinnerungen.
2. Penzler: Die Reden Kaiser Wilhelms II. (Reclam).
3. Moltke-jevi spisi.
4. Dr. O. Delff: Deutschlands Aufgaben als Groß- und Weltmacht.
5. J. Reimer: Pangermanisches Deutschland, Berlin 1905.
6. V. Stranz: Das verwälschte Deutschtum jenseits der Westmarken des Reiches. Berlin 1904,

7. Dr. Schnehardt: Das Reich der Zukunft.
8. Josef Perger: Der Weg zum deutsch-österreichischen Zollverein.
9. Dr. Vergun: Njemeckij „Drang nach Osten“ (tudi češki prevod A. Piša, Brno 1906).
10. Jan Hejret: Pangermanismus a Slovanstvo.
11. Lehman: (založnik, Monakovo) Der Kampf um das Deutschtum.
12. August Niemann: Der Weltkrieg (roman).
13. Langhaus: Deutscher Kolonial-Atlas.
14. Deutsche Erde (Gustav Perthes, Gotha, vsi letniki.)
15. Georges Weil: Le pangermanisme en Autriche 1904.
16. Andre Cheradame: La question d' Orient.
17. Arkolay: Germanentum und Österreich.
18. Samassa: Völkerstreit im Habsburgstaat.
19. Bernhardt: Polenfrage, das polnische Gemeinwesen im preussischen Staat.
20. Brenning: Innere Kolonisation.
21. Trampe: Ostdeutscher Kulturkampf.
22. X.: Deutsche Auslandspolitik, Lipsko 1910

Statistika slov. srednješolskega dijaštva leta 1909/10.

Gimnazije		Realke	
K r a j	Štev.	K r a j	Štev.
Ljubljana :		Ljubljana . .	280+2
I. drž. gimn.	559+16	Idrija . . .	237
II. „ „	406+1	Gorica . . .	162
nemška „	4	Trst, državna	89+2
Kranj . . .	289+10	Pulj, „	5
Novo mesto .	276	Maribor . .	11
Kočevje . .	10+3	Gradec . .	5
Št. Vid. . .	210	Celovec . .	6
Gorica . . .	302	Gradev, I. r.	5
Trst, drž. . .	177		
Pazin . . .	41	Skupaj .	800+4
Voloska . .	1		
Pulj . . .	23		
Sušak . . .	11		
Celje, viš. g. .	83		
„ niž. „ .	145		
Maribor . .	288		
Ptuj . . .	41		
Celovec . .	82		
Beljak . . .	14		
Št. Pavel . .	14		
Skupaj .	2985+30		

Gimnazijcev 3015 v šol. letu 1908/9 2855

Realcev 804 „ „ „ 1908/9 796

Vseh slov. srednješol. **3819** v šol. letu 1908/9 **3651**

V statistiki manjkajo slovenski srednješolci po raznih zavodih ostalih kronovin, na Dunaju itd.

POPRAVEK : Na str. 63. vrsta 18 se ima glasiti: Češka trgovska akademija ima tudi abiturijentski kurz.

tva

4-2
37
62
-2
5
11
5
6
5
-4

355
796
551
po

iti:
arz.

